

CONFERINȚA NAȚIUNILOR UNITE PENTRU LOCUINȚE ȘI DEZVOLTAREA URBANĂ DURABILĂ
(HABITAT III)

REPUBLICA MOLDOVA

RAPORT NAȚIONAL

**A TREIA CONFERINȚĂ A NAȚIUNILOR UNITE PENTRU LOCUINȚE ȘI
DEZVOLTARE URBANĂ DURABILĂ (HABITAT III)**

REPUBLICA MOLDOVA
RAPORTUL NAȚIONAL

**Comisia Națională pentru elaborarea Raportului național al Republicii Moldova
pentru Conferința Organizației Națiunilor Unite HABITAT III cu privire
la locuințe și dezvoltare urbană durabilă**

Ministerul Dezvoltării Regionale și Construcțiilor, coordonator
Ministerul Economiei
Ministerul Finanțelor
Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene
Ministerul Agriculturii și Industriei alimentare
Ministerul Transporturilor și Infrastructurii Drumurilor
Ministerul Mediului
Ministerul Culturii
Ministerul Educației
Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei
Ministerul Sănătății
Ministerul Tineretului și Sportului
Biroul Național de Statistică
Agenția Relații Funciare și Cadastru
Agenția Turismului
Primăria mun. Chișinău
Primăria mun. Bălți
Comitetul Executiv al Găgăuziei
Academia de Știință din Moldova
Federația Națională a Sindicatelor din Moldova „SINDICONS”
Congresul Autorităților Locale din Moldova
Consiliul Național pentru Participare
Comisia parlamentară administrație publică, dezvoltare regională, mediu și schimbări climatice

Comisia Națională exprimă recunoștința față de Agenția Cehă de Dezvoltare pentru contribuția și sprijinul metodologic oferit la elaborarea acestui Raport și mulțumiri speciale pentru asistența oferită de către Institutului Național de Cercetări și Proiectări "URBANPROIECT".

ISTA DE ABREVIERI ȘI ACRONIME

ADR	Agenție de dezvoltare regională
APL	Administrația publică locală
BNS	Biroul Național de Statistică
CNPD	Comisia Națională pentru Populație și Dezvoltare
CONUSC	Convenția-cadru a ONU cu privire la schimbarea climei
EBRD (BERD)	European Bank for Reconstruction and Development (Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare)
ESCo	Energy savings company (Companie de conservare a energiei)
FNDR	Fondul național pentru dezvoltare regională
fosta URSS	Fosta Uniune a Republicilor Sovietice Socialiste
GES	Gaze cu efect de seră
GIZ	Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit GmbH (Agenția Germană pentru Dezvoltare Internațională)
IDAM	Indicele de Deprivare a Ariilor Mici (Small Area Deprivation Index)
IDIS "Viitorul"	Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale "Viitorul"
INCP "Urbanproiect"	Institutul Național de Cercetari și Proiectari "Urbanproiect"
IMP "Chișinăuproiect"	Institutul municipal de proiectări "Chișinăuproiect"
INSPIRE	Infrastructure for Spatial Information in the European Community (Infrastructura pentru informații spațiale în Comunitatea Europeană)
MDRC	Ministerul Dezvoltării Regionale și Construcțiilor
nZEB	Nearly zero-energy buildings (Clădiri cu consum energetic aproape de zero)
ONG	Organizație neguvernamentală
OSCE	Organization for Security and Cooperation in Europe (Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa)
PARE	Programul de atragere a remitențelor în economie
PIB	Produsul intern brut
PNAEG	Programul național de asigurare a egalității de gen în Republica Moldova
SER	Surse de energie regenerabilă
SIDA	Swedish International Development Cooperation Agency (Agenția Suedeză de Cooperare Internațională pentru Dezvoltare)
SNDR	Strategia națională de dezvoltare regională
TVA	Taxă pe valoare adăugată
UNDP (PNUD)	United Nations Development Programme (Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare)
UNFPA	United Nations Population Fund (Fondul ONU pentru Populație)
UNICEF	United Nations Children's Emergency Fund (Fondul Internațional pentru Urgențe ale Copiilor al Națiunilor Unite)
USAID	United States Agency for International Development (Agenția Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională)
UTA Găgăuzia	Unitatea teritorială autonomă Găgăuzia

PREFATĂ

Republica Moldova a adoptat în 1996 un Plan Național de acțiuni și a participat la Conferința ONU Habitat II pentru a se angaja în eforturile globale, îndreptate spre realizarea obiectivelor Agendei Habitat: "Adăpost adecvat pentru toți" și "Dezvoltarea durabilă a localităților într-o lume urbanizată".

După cum demonstrează acest Raport, Moldova a înregistrat progrese sesizabile. A fost creat un nou cadru legal privind locuințele și dezvoltarea localităților. S-a pus temelia pentru o planificare urbană și teritorială bazată pe competente locale lărgite și satisfacerea necesităților reale ale comunităților. Este promovat conceptul asigurării coeziunii teritoriale printr-o dezvoltare regională echilibrată. A crescut nivelul de asigurare a populației cu locuințe și servicii de bază. Legislația, strategiile de dezvoltare și măsurile concrete în domeniul locuințelor și localităților au la bază principiile generale, promovate de ONU, privind drepturile omului, echitatea și coeziunea socială, protecția mediului. Politicile Guvernului acordă problemelor de dezvoltare a localităților un rol de mare importanță în procesele socioeconomice generale.

Totuși, crizele economice, caracteristice perioadei de tranziție, prin care au trecut toate țările excomuniste din regiune, au împiedicat materializarea unor măsuri din Planul Național de acțiuni pentru implementarea Agendei Habitat. Cum mai indică Raportul, nu toate planurile și strategiile au fost realizate în deplină măsură. Ca și în alte țări, mai sunt necesare acțiuni pentru a aborda dezechilibrul și inegalitățile între mediul urban și cel rural, a îmbunătăți accesul la locuințe adecvate pentru grupurile vulnerabile, inclusiv a celor săraci. Trebuie implementate mai multe proiecte privind creșterea capacităților locale, dezvoltarea infrastructurilor și îmbunătățirea calității serviciilor, ridicarea eficienței energetice în sectorul locativ și gospodăria urbană, gestionarea eficientă a deșeurilor. În viitor ne așteaptă provocări și probleme asociate cu schimbările climatice, îmbătrânirea demografică, necesitatea de a ridica competitivitatea orașelor Moldovei în cadrul sistemelor economice regionale și de a încuraja o dezvoltare mai dinamică a zonelor rurale. Aceste probleme cer consolidarea eforturilor pentru fi soluționate pe baza parteneriatului public-privat în pregătirea și implementarea proiectelor de dezvoltare, participarea mai activă a tuturor părților interesate la procesul de luare a deciziilor și de monitorizare a realizării lor.

Ministerul Dezvoltării Regionale și Construcțiilor al Republicii Moldova, responsabil pentru formularea și promovarea politicilor în cadrul unei Noi Agende Urbane, va urmări corelarea lor cu obiectivele dezvoltării naționale, dar și cu principiile promovate pe plan internațional de Națiunile Unite. Principalii actori în procesul de aplicare a politicilor de dezvoltare urbană durabilă sunt autoritățile locale și ele vor fi susținute financiar și tehnic pentru a le crește capacitatea de planificare și gestiune a proceselor de dezvoltare inclusivă și durabilă.

DI Octavian CALMĂC,

Viceprim-ministru, ministrul economiei,

**Președinte al Comisiei Naționale pentru elaborarea Raportului național
al Republicii Moldova pentru Conferința Organizației Națiunilor Unite**

HABITAT III cu privire la locuințe și dezvoltare urbană durabilă

INTRODUCERE

În Republica Moldova Conferința ONU Habitat III este văzută ca o posibilitate de a evalua într-un context global eficiența politicilor și eforturilor din țara noastră privind asigurarea cu locuințe și dezvoltarea durabilă a așezărilor umane. Moldova a participat la Conferința ONU Habitat II de la Istanbul și a avut un plan de acțiuni pentru implementarea Agendei Urbane din 1996. Pe parcursul a celor două decenii trecute de la Habitat II, s-au produs transformări profunde în societatea și economia moldovenească. Practic s-a finalizat tranziția de la sistemul politico-economic centralizat de tip sovietic la un stat de drept cu economie de piață. A fost constituit sistemul instituțional al statului suveran, s-a realizat privatizarea proprietății de stat, inclusiv a locuințelor. Legislația Republicii Moldova a fost cardinal revizuită și dezvoltată pe principiile asigurării drepturilor omului, democrației, pieței libere.

Însă conflictului armat din raioanele de est ale țării în 1992 și instaurarea în aceste raioane a unui regim neconstituțional au distrus relațiile funcționale în rețeaua națională de localități și în structurile economice. Aceasta, de rând cu dependența cvasitotală de importul resurselor energetice, competitivitatea joasă a industriei de tip vechi pe piața liberă, precum și greșelile în gestionarea procesului de tranziție, au avut urmări grave pentru economie și nivelul de viață a populației, provocând emigrația și amenințări pentru dezvoltarea durabilă. Implementarea Agendei Urbane în Moldova s-a confruntat cu provocări majore. Procesul de urbanizare a încetinit și s-au accentuat diferențele în ritmul de dezvoltare ale orașelor mici față de capitala Chișinău. S-a redus construcția spațiului locativ. A scăzut calitatea serviciilor de bază prestate populației, în special în orașele mici și în zonele rurale. Constrângerile financiare și insuficiența de capacități au fost principalele obstacole pentru politicile Guvernului în domeniul locuințelor și dezvoltării așezărilor umane.

Un bilanț privind îndeplinirea Planului național de acțiuni, elaborat în procesul pregătirii pentru Conferința ONU Habitat II, constată atât succese, cât și restanțe. Ca realizări pot fi menționate elaborarea și adoptarea actelor legislative prevăzute de Planul național, a conceptelor și planurilor de dezvoltare. A fost stabilit un nou cadru legal privind locuințele și serviciile de bază, activitățile de amenajare a teritoriului și urbanism, piața bunurilor imobile. În urma privatizării fondului locativ de stat și creării asociațiilor de proprietari ai locuințelor privatizate, au fost create premise pentru dezvoltarea atitudinii participative a oamenilor față de întreținerea locuințelor și spațiilor comune. S-a produs o descentralizare a competențelor privind dezvoltarea localităților. A fost creat sistemul instituțional pentru o nouă abordare privind dezvoltarea regională. Sunt implementate mecanisme de încurajare a măsurilor de îmbunătățire a performanței energetice a clădirilor. Toate acestea au avut rezultate palpabile, deși modeste, care s-au exprimat în creșterea nivelului de asigurare a populației cu spațiu locativ și cu servicii de bază, îmbunătățirea standardelor de calitate a locuințelor noi, micșorarea numărului de locuințe necorespunzătoare exigențelor sanitare și de siguranță.

Restanțele din măsurile planificate în 1996 țin de crearea mecanismelor de finanțare și materializare a proiectelor care au necesitat investiții. Din păcate, unele probleme și provocări, indicate în raportul național din 1996, s-au manifestat în deplină măsură pe parcursul a două decenii ulterioare, iar măsurile de prevenire și diminuare a consecințelor au fost insuficiente. Plus la aceasta, declinul demografic și încetinirea procesului de urbanizare, care nu au fost identificate ca provocări majore în 1996, și-au pus amprenta pe întregul proces de dezvoltare a țării. O Nouă Agendă Urbană pentru Moldova trebuie să abordeze, în general, aceleași probleme, dar într-un context mai larg, în noi condiții și uneori, într-o nouă percepere conceptuală.

Autoritățile, comunitatea de experți și reprezentanții societății civile din Moldova își asumă prin consens conceptul dezvoltării urbane durabile. Ea va fi asigurată de realizarea obiectivelor generale ale strategiilor naționale privind creșterea economică, securitatea demografică, descentralizarea administrativă, asigurarea echității și incluziunii sociale. La rândul său, o rețea urbană policentrică și echilibrată trebuie să asigure valorificarea potențialului orașelor în calitate de motoare ale creșterii economice și ocupării forței de muncă, centre de prestare a serviciilor pentru zonele rurale. Aceasta necesită o organizare teritorială echilibrată, o orientare a politicilor sectoriale și a finanțărilor către provocările urbane locale. Strategiile și proiectele sectoriale trebuie privite prin prisma asigurării coeziunii teritoriale și principiului de solidaritate, pentru a promova convergența economiilor și infrastructurilor unităților teritoriale mai dezvoltate și a celor mai puțin dezvoltate. Aceasta va contribui la un acces mai echitabil la oportunități, indiferent de locul de trai al cetățenilor, o gestiune mai eficientă a conexiunilor centru – regiuni și urban – rural. Prezentul Raport indică un șir de obiective și măsuri concrete, care se încadrează în conceptul general acceptat și realizarea cărora va fi prevăzută de un nou plan de acțiuni pentru Moldova în cadrul unei Noi Agende Urbane.

În Republica Moldova sunt garantate drepturile de posesie sigură a locuinței și nu există discriminări de orice fel privind accesul la locuință. Majoritatea populației deține locuințe cu drept de proprietate. Nu se manifestă tendințe de formare a cartierelor marginale de mahala. Nu există vre-o categorie numeroasă de oameni fără locuință permanentă. Însă pentru următorii ani rămân actuale provocările privind îmbunătățirea calității locuințelor și nivelului de dotări cu servicii de bază, asigurarea cu locuințe a categoriilor socialmente vulnerabile, adaptarea locuințelor la nevoile persoanelor cu dizabilități, eficiența energetică în sectorul locuințelor. Asigurarea securității locuințelor și mediului urban, prevenirea dezastrelor, este de asemenea o provocare pentru Moldova, al cărei teritoriu este afectat de fenomene naturale de risc.

Colaborarea internațională a avut și are mare importanță pentru Moldova în atingerea obiectivelor propuse. Responsabilitățile și sarcinile, asumate prin aderarea la numeroase declarații și acorduri încheiate sub egida ONU, servesc ca repere pentru politicile statului. Asistența, acordată de ONU prin programele sale, contribuie esențial la dezvoltare și modernizare. Politica de intensificare a relațiilor cu UE a permis Republicii Moldova să beneficieze de experiența statelor comunitare privind sistemul instituțional la nivel central și local, dezvoltarea regională, planificarea spațială, eficiența energetică, normele tehnice în construcții. Principiile și abordările promovate de Directivele UE sunt urmate de autoritățile din Moldova în procesul de perfecționare a actelor normative privind locuințele și serviciile de bază. Asistența acordată pentru Moldova de UE este amplă, diversă și de mare importanță. Acordul de Asociere a Republicii Moldova cu UE semnat în 2014 deschide noi oportunități pentru intensificarea acestei colaborări.

Prezentul Raport a fost elaborat în baza documentelor de politici ale administrației publice, strategiilor sectoriale de dezvoltare, datelor statistice oficiale, sintezelor analitice din cadrul diverselor studii efectuate de experți naționali și externi cu suportul unor organizații internaționale. În special trebuie remarcate *Profilul țării privind locuințele și managementul terenurilor*, elaborat cu susținerea Comisiei Economice pentru Europa a ONU și materialele Conferinței Internaționale „*Consolidarea capacităților naționale pentru locuințe durabile și dezvoltare urbană*”, desfășurată la Chișinău în 2015. Elaborarea Raportului a fost organizată de Ministerul Dezvoltării Regionale și Construcțiilor (MDRC) sub egida Comisiei Naționale pentru elaborarea Raportului național al Republicii Moldova pentru Conferința ONU HABITAT III, creată de Guvern. Asistența acordată de Agenția Cehă pentru Dezvoltare a contribuit la calitatea Raportului. Proiectul Raportului a fost examinat de reprezentanții diferitor instituții ale administrației publice centrale și locale și a experților independenți în cadrul conferinței organizate de MDRC. Procesul de pregătire a

Raportului a contribuit la formarea unei viziuni comune în cadrul administrației publice și societății civile privind obiectivele unei Noi Agende Urbane pentru Republica Moldova.

1. PROBLEME DEMOGRAFICE URBANE

1. Problemele demografice în dezvoltarea așezărilor umane

Spațiul actual al Republicii Moldova, ca unitate teritorială, s-a stabilit după cel de-al Doilea Război Mondial. De atunci până în prezent se evidențiază două perioade, în care s-au manifestat tendințe diferite în evoluția demografică și în procesul de urbanizare. În perioada 1950-1990 a avut loc o urbanizare intensă în contextul creșterii populației. Numărul total al populației a crescut cu 90%, iar populația urbană s-a mărit de 5,4 ori. Principalii factori care au determinat această creștere au fost:

- migrația sat-oraș în spațiul Moldovei;
- migrația dirijată spre orașele Moldovei a populației din alte regiuni ale fostei URSS;
- sporul natural al populației;
- transformările cu caracter administrativ, prin conferirea statutului de localitate urbană unui număr semnificativ de sate mari.

Perioada de după 1990 se caracterizează printr-un declin demografic, determinat de micșorarea până la rate negative a sporului natural al populației și migrația externă masivă. În anii 1999-2014, populația stabilă a Moldovei s-a micșorat cu 94,8 mii (2,6%)¹. În 2015 ea constituia 3,55 milioane locuitori (52% femei și 48% bărbați). Ponderea populației urbane s-a micșorat de la 41,5% în 1999 până la 40,9% în 2006, apoi a crescut până la 42,5% în 2015².

Situația demografică este puternic influențată de emigrație, care e provocată de factorii economici interni și șocurile externe. Conflictul armat din raioanele de est ale țării în 1992 și criza financiară din Rusia în 1998 au avut consecințe economice grave pentru Moldova. Plecarea oamenilor peste hotare în căutarea locurilor de muncă a început în 1992-1993 și a căpătat cele mai mari proporții în 1998-2007. Conform estimărilor, în procesele migraționale au fost ori sunt implicate de la 25% până la 40% din populația activă.

În perioada 2000-2012 schimbările în structura populației pe vârste au avut un efect provizoriu pozitiv. În vârsta de pensionare au intrat generațiile puțin numeroase, născute în perioada războiului și dezastrelor sociale dintre 1940-1950, iar în vârsta aptă de muncă - generațiile numeroase ale anilor 1980-1990. Indicele sarcinii demografice s-a redus de la 65,8 în 2000 la 50,4 în 2012. Dar această "fereastră de oportunități", oferită de structura demografică, nu a putut fi valorificată pe deplin din cauza emigrației. Conform prognozelor, începe altă etapă, depopularea fără dividendul demografic. Populația în vârstă aptă de muncă se va reduce continuu, provocând creșterea sarcinii demografice. Consecințele deja sunt vizibile. Din 2006 până în 2014 populația economic activă s-a redus cu 9%.

Declinul demografic și emigrația au stopat procesul de urbanizare și au creat amenințări pentru dezvoltarea durabilă a localităților. Guvernul încearcă să răspundă acestei provocări. În 2007 a fost creată *Comisia națională pentru populație și dezvoltare*, ca organ consultativ al Guvernului. În 2011 Guvernul a aprobat *Programul național strategic în domeniul securității demografice pentru 2011-2025*. Obiectivul general este redresarea consecventă a situației demografice în conexiune cu soluționarea problemelor economice și sociale. Complexul de măsuri prevăzute de Strategie

¹ Aici și mai departe în textul Raportului toate datele statistice de după 1998 nu cuprind raioanele de est ale țării, aflate de facto sub administrație neconstituțională.

² În raioanelor de est ale țării, la 1 ianuarie 2011 numărul total al populației era de 518,0 mii locuitori, în scădere cu 201,7 mii (28%) față de anul 1989. (Sursa: *Programul național strategic în domeniul securității demografice a Republicii Moldova 2011-2025*).

include adaptarea la noile condiții a sistemului educațional și cel al sănătății, gestionarea migrației, sprijinirea familiei ca instituție socială fundamentală.

2. Rețeaua de localități și conexiunile urban-rurale

Sub aspect administrativ, teritoriul Republicii Moldova este organizat în sate, orașe, raioane și unitatea teritorială autonomă Găgăuzia. Două-trei sate mici pot fi asociate într-o *comună* cu un singur centru administrativ. *Raionul* este o unitate administrativ-teritorială alcătuită din sate (comune) și orașe, unite prin relații economice și social-culturale. Actualmente sunt 32 de raioane. Unele orașe cu rol deosebit în structura economică, social-culturală și politică, pot fi declarate prin lege *municipii*. Actualmente, sunt 5 municipii: Chișinău, Bălți, Comrat, Bender și Tiraspol³. Municipiul, pe lângă orașul respectiv, poate include localități adiacente (municipiul Chișinău cuprinde 35 de localități).

Rețeaua de localități a Moldovei include 65 localități urbane și 1704 sate. Se evidențiază capitala, municipiul Chișinău, cu o populație de 814 mii locuitori și municipiul Bălți cu 150 mii locuitori. Ambele au un profil economic multilateral. Celelalte orașe, cu populația între 6 și 40 mii, au de regulă, un profilul economic agrar-industrial și s-au dezvoltat ca centre administrative ale raioanelor ori/și centre de prelucrare a produselor agricole. Zonele rurale dens populate sunt caracteristice pentru Moldova. Populația medie a unui sat este de 1400 locuitori, populația celor mai mari sate ajunge la 8-12 mii. În general rețeaua de localități are o distribuție teritorială echilibrată, dar funcțional este excesiv polarizată de capitala Chișinău.

Asigurarea conexiunilor funcționale între mediul rural și centrele urbane mereu a fost o provocare. Chiar și în perioada sovietică, cu o economie central planificată, deja existau disproporții în ritmurile de dezvoltare a orașelor mari față de cele mici și a mediului urban față de cel rural. Odată cu liberalizarea economiei aceste disproporții au crescut, iar măsurile de răspuns din partea autorităților au întârziat.

Municipiul Chișinău, cu 23% din populația țării, generează o jumătate din PIB și totodată este principalul recipient de investiții. În perioada 2011-2014 investițiile pe cap de locuitor în active materiale pe termen lung au fost în Chișinău de 2,5 ori mai mari decât în Bălți și de 9 ori mai mari decât într-un raion cu indici medii de dezvoltare. În structura producției regionale predomină agricultura (cca 43%), iar cota serviciilor (cca 37%) este de două ori mai mică decât în economia capitalei. Odată cu reducerea în economia națională a ponderii agriculturii, s-a diminuat importanța orașelor mici ca centre ale zonelor rurale. Creșterea lor s-a stopat. În ultimii ani se manifestă migrația internă din regiuni spre Chișinău.

În zonele rurale serviciile de bază și infrastructura socială sunt insuficiente, iar împreună cu lipsa locurilor de muncă și sărăcia, aceasta afectează calitatea vieții oamenilor, contribuie la declinul demografic și migrație. În 2014 sporul natural al populației în unele raioane din regiunea de nord a țării a avut rate negative între (-4) și (-7) la 1000 locuitori, în comparație cu rata medie de (-0,2) pe țară și cea de (+1,1) pentru Chișinău.

Planul Național de acțiuni, adoptat în procesul pregătirii Conferinței Habitat II, prevedea elaborarea *Concepției de dezvoltare durabilă a localităților Republicii Moldova și Planului de amenajare a teritoriului național*, care urmau să constituie o bază de informații pentru politicile de dezvoltare regională echilibrată. Concepția și Planul au fost elaborate în 1996 și respectiv în 2007. Aceste documente au evaluat potențialul regiunilor și localităților. Ca direcții principale de dezvoltare au fost propuse (i) deschiderea spre o integrare în sistemele macroeconomice

³ Municipiile Bender și Tiraspol se află în regiunea de Est a țării, care de facto sunt administrate de autorități neconstituționale.

regionale și internaționale și (ii) cooperarea în cadrul sistemelor de localități pe bază de complementaritate funcțională.

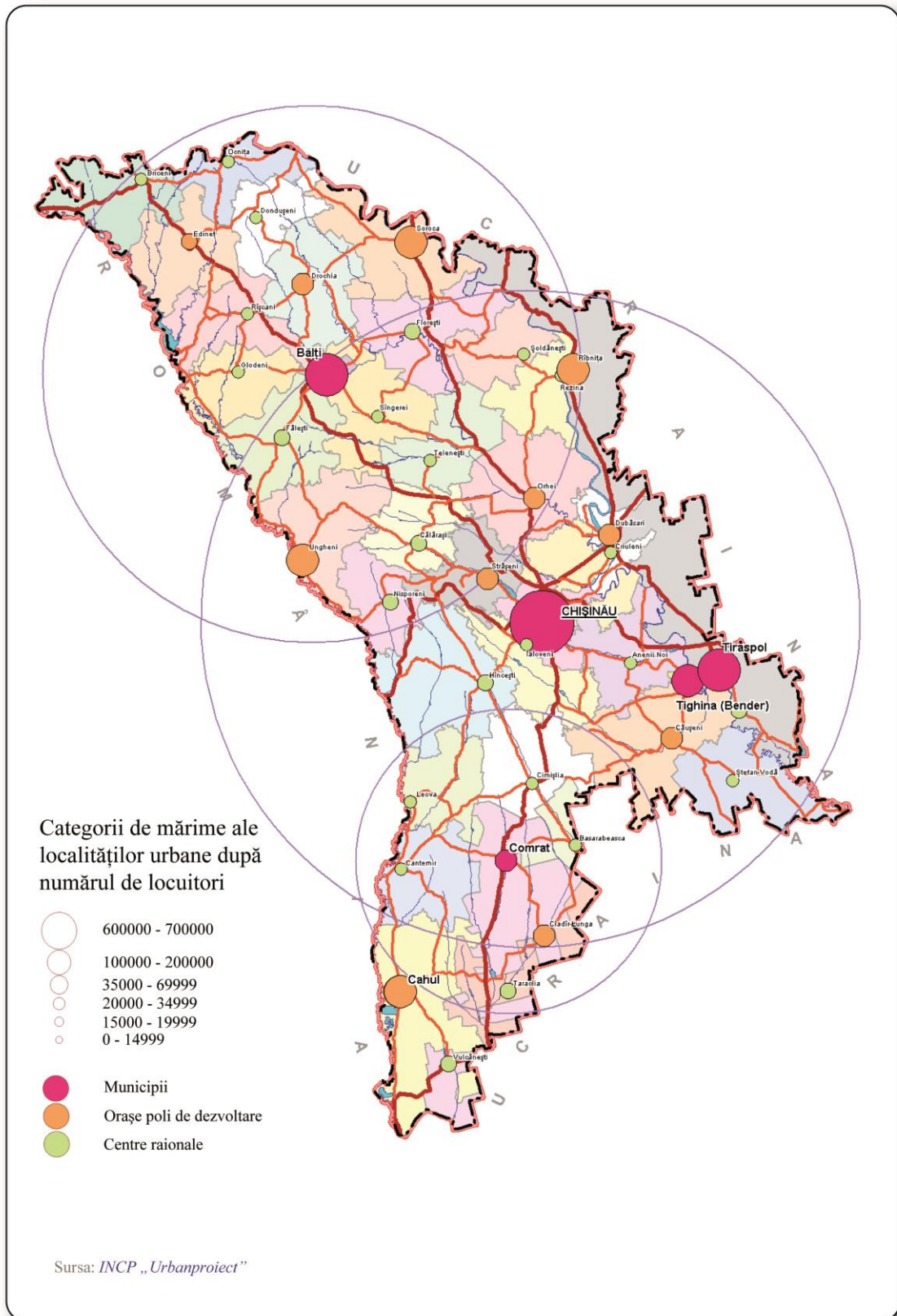

Figura 1. Rețeaua de localități a Republicii Moldova

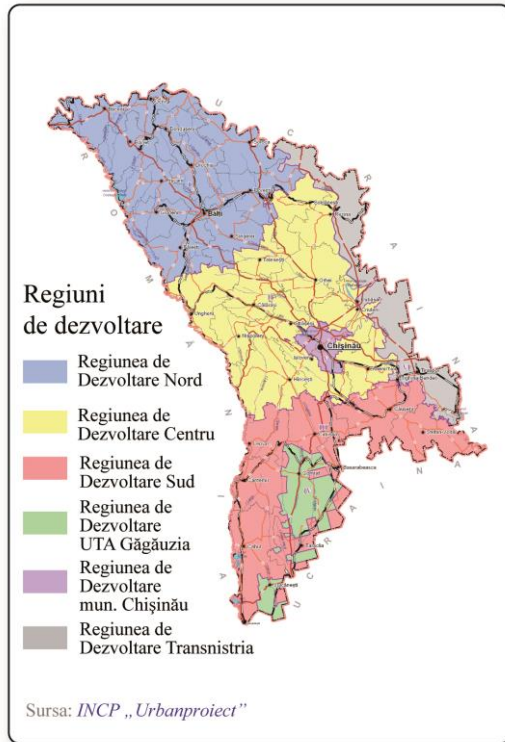

Figura 2. Regiunile de dezvoltare regională

În 2006, a fost adoptată *Legea privind dezvoltarea regională în Republica Moldova*, care a stabilit 6 regiuni de dezvoltare: Nord, Centru, Sud, Unitatea teritorială autonomă Găgăuzia, Municipiul Chișinău, Transnistria.⁴ Cadrul instituțional pentru promovarea politicilor în acest domeniu include: Consiliul Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale, consiliile regionale, Fondul național pentru dezvoltare regională (FHDR), agențiile de dezvoltare regională (ADR). *Strategia națională de dezvoltare regională (SNDR)*, elaborată de MDRC și aprobată de Guvern este principalul document de planificare a dezvoltării regionale la nivel național. În baza SNDR sunt elaborate strategiile și planurile operaționale la nivel regional, care se implementează prin programe și proiecte. În ultimii ani, cu finanțare din FNDR, au fost realizate un șir de proiecte privind alimentarea cu apă și canalizare, drumurile, protecția mediului, eficiența energetică, susținerea dezvoltării sectorului privat ș.a. Unele proiecte-pilot au fost realizate în cadrul asistenței acordate de partenerii de dezvoltare ai Republicii Moldova (proiecte ale GIZ, USAID ș.a.).

3. Abordarea necesităților tineretului urban

Legea cu privire la tineret din 1999 identifică ca tineri persoanele cu vârsta între 16-30 de ani. Ponderea tinerilor în totalul populației a scăzut de la 27,5% în 2006 la 26,5% în 2014. Structura după sex a acestei categorii de populație este 50,9% bărbați și 49,1% femei. Conform statisticii, din mediul urban provin 42,8% din tineri, însă este răspândită practica când tinerii locuiesc în orașe, având viza de reședință în mediul rural. Ei sunt activ antrenați în migrația internă și externă.

Tinerii din Republica Moldova fac parte din categoriile sociale vulnerabile la sărăcie și excluziune socială. Patru din zece șomeri sunt tineri. Deseori, tinerii cu pregătire profesională nu-și pot găsi un loc de muncă din cauza lipsei experienței de muncă. Accesul tinerilor la o locuință separată este dificil. Plata pentru chiria unui apartament este aproximativ egală cu salariul lunar al tânărului specialist. Căminele studențești au capacități de cazare reduse.

În general, tinerii au acces la studii, dar el este limitat de constrângeri financiare. După absolvirea ciclului gimnazial, care este obligatoriu și gratuit, tinerii pot să-și continue studiile la liceu, la o școală profesională sau la un colegiu. Absolvenții liceului pot opta pentru o universitate. Studiile liceale, de regulă, sunt gratuite, iar studiile în celelalte instituții de învățământ pot fi cu burse de la stat, dar de cele mai multe ori sunt cu taxe. Oricum, pentru ași continua studiile, tinerii au nevoie de un suport financiar. În condițiile când instituția familiei este afectată de migrația părinților, divorțuri, iar controlul social din partea comunității s-a diminuat semnificativ, se răspândesc comportamentele riscante și antisociale ale tinerilor.

⁴ Regiunea de dezvoltare Transnistria include raioanele de est ale Republicii Moldova, care actualmente de facto sunt administrate de autorități neconstituționale.

Moldova a aderat la tratatele internaționale și regionale în care se regăsesc tinerii: Carta Albă a Tineretului, Pactul European pentru Tineret, Carta privind participarea tinerilor în viața comunității la nivel local și regional. Acestea au fost transpuse în legislația națională. Ministerul Tineretului și Sportului acordă suportul instituțional pentru activitățile ce răspund la necesitățile tinerilor. Un șir de politici publice, promovate la nivel național, vizează tinerii, inclusiv cei din grupurile cu posibilități reduse. În cadrul *Strategiei Naționale de Dezvoltare "Moldova 2020"* tinerii sunt văzuți în calitate de beneficiari prin prisma studiilor relevante pentru carieră (prioritatea D). Statul își propune racordarea sistemului educațional la cerințele pieței forței de muncă. *Strategia "Educația-2020"*, propusă de Ministerul Educației, prevede dezvoltarea sistemului educațional prin prisma accesului, relevanței, calității și utilizării tehnologiilor informaționale. În perioada 1999-2015 problemele tinerilor s-au regăsit într-un șir de hotărâri ale Guvernului cu privire la: abilitarea economică a tinerilor; asigurarea cu locuință gratuită a tinerilor specialiști angajați în instituțiile publice din sate; politicile de ocupare a forței de muncă ș.a.

Ca răspuns la necesitatea serviciilor pentru tineret, în 2003 a început aplicarea conceptului de funcționare a centrelor de tineret, organizate cu suportul autorităților publice locale, Comisiei Europene, UNICEF, UNDP, SIDA, Fondului de Investiții Sociale din Moldova, unui șir de organizații internaționale și neguvernamentale. Au fost promovate diferite tipuri de centre: (i) de resurse și informare pentru participare, (ii) de informare și sănătate, (iii) de asistență socială cu suport psihologic și juridic pentru integrarea socială și profesională. Astfel, s-a dezvoltat o rețea neformală de servicii pentru tineri, care conform conceptului inițial, sunt definite ca "servicii prietenoase tinerilor". Activitatea centrelor a scos în evidență un șir de noi necesități și oportunități pentru dezvoltarea acestei rețele.

4. Răspunsul la nevoile persoanelor în vârstă

Republica Moldova, ca și alte state europene, se confruntă cu fenomenul îngrijorător de îmbătrânire a populației. În ultimii 20 de ani vârsta medie a populației a crescut cu aproape 5 ani. Speranța de viață a crescut de la 68,4 în 2006 la 71,5 în 2015 (67,5 pentru bărbați și 75,5 pentru femei). În localitățile urbane speranța de viață este cu circa 3 ani mai mare decât în cele rurale. Coeficientul îmbătrânirii a depășit pragul critic de 12% încă în 1988, atingând în 2015 valoarea de 21,5%.

La 1 ianuarie 2015 în Republica Moldova locuiau peste 576 mii persoane cu vârstă de 60 ani și peste, din care 60,4% femei. În mediul urban locuiesc circa 40% din numărul total al persoanelor în vârstă. Conform prognozelor demografice, numărul pensionarilor va crește anual cu 2-2,6% și în 2050 va atinge 30% din numărul total al populației. Transformările demografice decurg mai intens în mediul urban, dar sunt mai dramatice în sate, unde îmbătrânirea și feminizarea produc un efect social mai accentuat.

În pofida eforturilor și realizărilor, ce țin de acordarea asistenței sociale, vârstnicii rămân a fi cei mai supuși riscului sărăciei. Sistemul public de asigurare cu pensii și servicii sociale acoperă doar necesitățile minime ale vârstnicilor, dar nu le asigură un trai decent. O sarcină în plus pentru familiile cu persoane în vârstă o constituie cheltuielile legate de menținerea sănătății. Conform sondajelor, 58% dintre persoanele în vârstă de peste 50 de ani sunt bolnavi de una sau mai multe boli cronice. Crește numărul persoanelor cu dizabilități și limitări funcționale, fapt ce limitează activitatea de muncă, reduce posibilitățile unui trai autonom.

Practic toți vârstnicii din Republica Moldova dispun de spațiu locativ, în majoritate, – cu drept de proprietate privată. Însă nivelul de dotare a locuințelor cu utilități este destul de jos. Aceasta este o problemă, în special pentru mediul rural. Cauzele principale sunt sărăcia și dezvoltarea slabă a infrastructurii comunale în zonele rurale.

Republica Moldova are o legislație complexă privind sistemul de acordare a serviciilor sociale vârstnicilor aflați în dificultate, dar sub presiunea creșterii constante a numărului de solicitanți, satisfacerea deplină a necesităților nu e posibilă. Totodată, din partea solicitanților se denotă un nivel înalt de așteptări paternaliste față de politicile statului privind compensațiile, subvențiile și alte modalități de susținere financiară. Paternalismul social nu poate fi acceptat drept un concept de bază pentru viitorul unei societăți îmbătrânite. Apare necesitatea de perfecționare a sistemului public de acordare a serviciilor sociale în corelare cu sporirea rolului familiei și societății în susținerea persoanelor în vârstă.

În 2002, Republica Moldova a aderat la Strategia Regională pentru Implementarea Planului Internațional de Acțiuni de la Madrid privind Îmbătrânirea, confirmând astfel angajamentul de a contribui la soluționarea problemelor persoanelor vârstnice. Pe parcursul deceniului trecut o atenție deosebită a fost acordată definirii strategiilor și acțiunilor în domeniul îmbătrânirii și alinierii politicilor socioeconomice naționale la cadrul relevant regional și internațional. În 2014 Guvernul a aprobat *Programul pentru integrarea problemelor îmbătrânirii în politici*. Programul propune obiective pentru consolidarea unei societăți a tuturor vârstelor și promovarea îmbătrânirii active. Strategia pentru atingerea obiectivelor implică, pentru început, pregătirea societății prin schimbarea percepțiilor și a stereotipurilor, o nouă abordare a necesităților, întreprinderea acțiunilor pentru inițierea transformărilor de durată, sistemice în mai multe sectoare.

5. Integrarea de gen în dezvoltarea urbană

Constituția și legile Republicii Moldova nu admit discriminarea de gen. Pe plan internațional Moldova a aderat la un șir de declarații, convenții și acțiuni relevante în domeniul egalității de gen și în mare măsură și-a racordat cadrul normativ național la standardele moderne. Însă se atestă o multitudine de probleme, ce vizează implementarea în practică a principiului egalității.

Posibilitățile de participare a femeilor pe piața muncii sunt limitate de insuficiența serviciilor pentru femeile cu copii mici și de discriminarea latentă după criteriul de vârstă și sex la angajare. Persistă segregarea profesională și discrepanța între salariile femeilor și bărbaților, care la rândul său conduce la discrepanțe între pensii. Rata de ocupare a femeilor tinere, cu vârsta cuprinsă între 25 și 34 ani, este cu mult mai mică decât cea a bărbaților din aceeași categorie de vârstă. Acest fapt sugerează că femeilor tinere le este dificil să reconcilieze responsabilitățile familiale și creșterea copiilor cu sarcinile la locul de muncă. Timpul alocat de către femei unei munci neremunerate constituie 4,9 ore pe zi, pe când cel al bărbaților, este de doar 2,8 ore. Ponderea femeilor-antreprenor la nivel național este de doar 27%, aceasta fiind semnificativ mai mică în mediul rural (14,9%). Analiza cheltuielilor publice denotă că în procesul bugetar nu sunt implementate standarde sociale și normative financiare primate prin prisma egalității de gen. Societatea în ansamblu și specialiștii conștientizează insuficient esența unui astfel de buget.

Fenomenul migrației conține elemente, ce pot fi privite sub aspectul de gen. Studiile internaționale arată că în procesul de migrație externă în căutarea unui loc de muncă femeile se pot angaja doar într-un număr limitat de ocupații, la un nivel jos de calificare, care deseori nu corespunde nivelului său de studii și pregătire profesională. De asemenea, ele se confruntă cu riscul de a deveni victime ale violenței sau traficului, atât în procesul de migrare, cât și pe piața muncii în statele de destinație.

Ca o tendință pozitivă se poate menționa creșterea gradului de conștientizare în societate a importanței asigurării reale a egalității de gen. Guvernul perfecționează și diversifică instrumentele de promovare a acestui principiu. În 2006 a fost adoptată *Legea cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați*, care a schimbat accentele în politici, de la protejarea drepturilor femeilor la asigurarea egalității de gen. În 2009 Guvernul a aprobat *Programul național de asigurare a egalității de gen în Republica Moldova pentru anii 2010-*

2015 (PNAEG), care a identificat prioritățile, a trasat planuri de realizare și pentru prima dată în domeniu, a indicat costurile și sursele de finanțare a unui șir de acțiuni. În 2015, cu suportul Misiunii OSCE în Moldova, a fost evaluată implementarea PNAEG. S-au constatat unele progrese. De exemplu, s-a redus diferența în salarizarea femeilor în raport cu cea a bărbaților de la 28% la 12,8%, au fost organizate multiple acțiuni de abilitare economică a femeilor, acțiuni de asistență privind reîntoarcerea voluntară și asistată în țară a femeilor din grupurile vulnerabile de emigranți, expertiza de gen a legislației etc. S-a observat o evoluție pozitivă, dar modestă și instabilă, în ceea ce privește reprezentarea femeilor în poziții decizionale. Totodată, s-au depistat un șir de probleme și au fost formulate recomandări pentru următorul program în domeniu.

6. Provocările întâlnite și lecțiile învățate privind problemele demografice urbane

Moldova s-a confruntat cu provocări serioase privind evoluția demografică și efectele acesteia în dezvoltarea așezărilor umane. Numărul populației se micșorează. Procesul de îmbătrânire demografică se accelerează și produce un impact negativ asupra structurii demografice. Conform prognozelor, în viitorul apropiat problemele demografice se vor agrava.

Migrația necontrolată a populației active în căutarea locurilor de muncă la început a fost subestimată și percepută ca un fenomen temporar. Acum, când problema este recunoscută ca o amenințare pentru dezvoltarea durabilă, căutarea soluțiilor se confruntă cu amploarea pe care a căpătat-o această tendință.

Familia, ca unitate socială, relevă caracteristici de instabilitate și disfuncționalitate: se majorează vârsta medie la prima căsătorie, vârsta mamei la prima naștere, rata divorțialității, numărul cuplurilor în concubinaj/căsătorii neînregistrate, numărul copiilor născuți în afara căsătoriei, al familiilor monoparentale.

Instituțiile statului nu au fost destul de pregătite pentru a răspunde repede și eficient la transformările demografice. Sistemele de asigurare socială, educație, sănătate, create în alte condiții economice în altă situație demografică, necesită schimbări esențiale pentru a răspunde la noile provocări. Reformarea lor a început, dar s-a dovedit a fi o sarcină dificilă. În pofida faptului că problemele demografice au devenit un subiect important pe agenda factorilor de decizie și au fost adoptate un șir de documente de politici cu scopul de a ameliora situația, realizările au fost modeste.

Contrar tendințelor globale, urbanizarea în Moldova s-a stopat în ultimul deceniu al secolului XX, ca urmare directă a declinului demografic și în prezent manifestă doar modeste semne de restabilire. Persistă dezechilibrul de dezvoltare între orașe și sate, capitală și regiuni. Deși această problemă a fost identificată mereu, inclusiv în Planul Național de Acțiuni adoptat de Moldova în procesul pregătirii Conferinței ONU Habitat II, politicile regionale din perioada ulterioară nu au reușit să stopeze ori să diminueze efectele acestui dezechilibru. Salariile mici și numărul limitat de locuri de muncă au creat modele stabile ale sărăciei în zonele rurale. În perioada anilor 2001-2014, gospodăriile din mediul urban au înregistrat o creștere întreită a nivelului real de existență, în timp ce nivelul de trai al populației din mediul rural a rămas același. Sărăcia împreună cu nivelul scăzut de dezvoltare a infrastructurilor și serviciilor din mediul rural, sunt o amenințare pentru dezvoltarea durabilă a satelor și constituie o provocare majoră la nivel național.

Politicile statului adresate tineretului, în pofida unor realizări, încă nu răspund în deplină măsură la necesitățile și problemele percepute de generația tânără: constrângerile financiare privind accesul la educație și instruire, politicile educaționale ineficiente; discriminarea latentă pe piața muncii; numărul redus de programe socio-culturale destinate tineretului. Capacitățile instituționale și financiare în domeniul tineretului sunt insuficiente. Parteneriatul tinerilor și instituțiilor publice este slab dezvoltat. Pe de altă parte, caracterul social al tineretului din Moldova demonstrează o

implicare redusă în viața socio-economică, un nivel scăzut de informare, o largă răspândire a intențiilor legate de emigrație.

Îmbătrânirea demografică pune probleme specifice de dezvoltare: costul pensiilor, locuințe adaptate, îngrijire medicală specială, schimbări în sistemul de asistență socială. Acest fenomen se manifestă în conexiune cu provocările de ordin economic, social și politic, care sunt caracteristice pentru perioada de transformări radicale a societății. El este unul dintre factorii importanți care limitează creșterea economică și procesul de urbanizare.

Necesitatea integrării de gen, deși nu e percepută de societate ca o problemă gravă, rămâne o provocare. Inegalitatea reală privind diferența de venituri salariale a femeilor și bărbaților, lipsa infrastructurii de calitate și la prețuri accesibile pentru îngrijirea copiilor, nu numai încalcă drepturile femeilor, dar are și repercusiuni asupra situației demografice. Accesul redus al femeilor la activitățile economice și procesul decizional, atitudinile patriarhale în societate, diminuează oportunitățile de valorificare deplină a potențialului profesional al forței de muncă.

Structurile demografice și sociale posedă o anumită inerție și în respectiv transformările în acest domeniu au o evoluție lentă. Însă șocurile politice și economice pot declanșa procese de amploare cu urmări de lungă durată. Sarcina autorităților este de a urmări tendințele și a promova politici de prevenire a urmărilor nedorite. *Lecția învățată este că identificarea problemelor, abordarea lor la nivel de legislație și indicarea direcțiilor generale ale politicilor publice nu sunt destule. Sunt necesare mecanisme instituționale eficiente, finanțare adecvată, obiective reale și măsurabile, monitorizare permanentă.*

7. Problemele demografice, pentru o Nouă Agendă Urbană

Problemele demografice sunt determinate de factori globali și tendințe pe care nu le putem schimba, dar de gestionarea situației va depinde în ce măsură acești factori și tendințe vor afecta viața oamenilor și perspectivele de dezvoltare. În ultimele două decenii în Republica Moldova a avut loc dezvoltarea instituțională treptată în domeniul populației, iar problemele ce țin de populație și dezvoltarea durabilă au început să se examineze complex, factorul demografic fiind apreciat ca o variabilă importantă a dezvoltării socioeconomice. *Programul național strategic în domeniul securității demografice a Republicii Moldova 2011-2025* a identificat obiectivele prioritare pentru politicile demografice în Republica Moldova, printre care pot fi menționate:

- implementarea unui mecanism unic de elaborare a prognozelor demografice și utilizarea plenară a acestora în programele de dezvoltare și planificare.
- monitorizarea și gestionarea migrației, elaborarea hărții demografice și migrației pe baza unui sistem de adrese funcțional;
- noi abordări a problemelor de îmbătrânire demografică, integrarea în strategiile de dezvoltare a obiectivelor de adaptare la schimbările în structura populației și de ameliorare a indicatorilor calitativi ai capitalului uman;
- promovarea multilaterală a politicilor familiale și a solidarității între generații.

Conform prognozelor, în deceniile următoare declinul demografic se va agrava, creând anumite amenințări pentru dezvoltarea durabilă la nivel național și local. Reducerea ponderii populației economic active și îmbătrânirea demografică vor afecta dezvoltarea economică, vor crește povara sistemului de asistență socială, vor pune la încercare solidaritatea și coeziunea socială.

Fenomenul migrației va continua să joace un rol important în procesele demografice, dar putem aștepta o relativă diminuare a migrației externe și o mobilitate mai ridicată a populației pe plan intern. Motivul economic va rămâne principala cauză a migrației, iar dezvoltarea în condițiile mobilității populației impune noi viziuni și abordări ale problemelor impactului migrației asupra demograficului și dezvoltării pieței forței de muncă. Migrația internă și externă poate să compromită perspectivele de dezvoltare ale unor sate ori/și orașe mici, amplificând dezechilibrul

regional. Monitorizarea fluxurilor migraționale, atât externe, cât și interne, trebuie să devină o premisă importantă pentru politicile demografice. Mecanismele de evidență a fluxurilor migraționale urmează a fi eficientizate pentru a oferi date corecte și sub diverse aspecte. Aceasta va contribui la fundamentarea corectă a politicilor de dezvoltare regională. Activitățile pe plan extern trebuie să asigure caracterul ordonat al migrației, precum și protecția lucrătorilor aflați peste hotare. Astfel, o condiție a managementului migrațional eficient este intensificarea cooperării cu statele de destinație, ținând cont de faptul că suportul statelor respective este necesar pentru realizarea dezideratului reîntoarcerii.

Politica familială trebuie să vizeze un ansamblu de activități elaborate în conformitate cu principiile recomandate de ONU pentru promovarea familiei prin capacitatea organizațională și bugetară suficientă pentru a dezvolta în mod prioritar politicile familiale și pentru a asigura că întreaga legislație să ia în considerare rolurile și drepturile familiei.

Modelele serviciilor de sănătate prietenoase tinerilor, care funcționează deja, urmează a fi dezvoltate și fortificate pentru menținerea sănătății și potențialului de dezvoltare a adolescenților și tinerilor.

Asistența socială urmează a fi direcționată spre necesitățile specifice ale vârstnicilor, atât în funcție de caracteristicile generale și formale ale acestui grup social, cât și în funcție de specificul situației și perspectivele de viață ale vârstnicilor (dimensiunea de gen, nivelul de bunăstare, tipul gospodăriei casnice în care locuiește persoana în etate, nivelul limitărilor funcționale etc.).

Politicile în domeniul locuinței trebuie să răspundă la provocările cu caracter demografic. Sunt necesare măsuri de facilitare a accesului la o locuință adecvată pentru tinerele familii, o modificare a normelor și standardelor tehnice pentru a ține cont de necesitățile specifice ale persoanelor în vârstă.

Disproporțiile în dezvoltare pe axele capitală – regiuni și urban – rural, impactul lor asupra situației demografice urmează a fi abordate în cadrul politicii de dezvoltare regională. Această politică promovată de MDRC ține cont de prevederile Politicii de Coeziune a UE și de cele incluse în Acordul de Asociere Moldova - UE. Strategia de dezvoltare regională 2016–2020, care urmează să fie aprobată de Guvern în 2016, va avea ca obiectiv principal dezvoltarea echilibrată și durabilă în toate regiunile Republicii Moldova. Obiectivele specifice ale Strategiei vor fi:

- stimularea dezvoltării social-economice și creșterea competitivității regiunilor;
- crearea condițiilor pentru îmbunătățirea coeziunii sociale;
- asigurarea coeziunii teritoriale.

Pentru fiecare obiectiv specific va fi stabilit un sistem de indicatori, care va permite monitorizarea implementării măsurilor propuse. Programele și proiectele finanțate din FNDR vor fi corelate cu strategiile locale de dezvoltare social-economică, aprobate de administrația publică locală (APL), precum și cu planurile de amenajare a teritoriului și de urbanism.

II. TERENURILE SI PLANIFICAREA URBANĂ

8. Asigurarea planificării și proiectării urbane durabile

În perioada sovietică planificarea spațială era unul din instrumentele de distribuire centralizată a resurselor. Toate orașele și o mare parte a satelor din Moldova aveau planuri urbanistice generale. Însă rolul comunităților locale în procesul de planificare era minim. Ele trebuiau doar să respecte prevederile documentelor elaborate centralizat. După proclamarea independenței a fost necesară o nouă abordare, bazată pe descentralizarea responsabilităților și armonizarea în teritoriu a politicilor stabilite la nivel național și local.

Conform *Legii privind principiile urbanismului și amenajării teritoriului*, adoptată în 1996, planificarea spațială este ierarhizată în felul următor:

- a) planurile de amenajare a teritoriului pentru 3 nivele teritoriale: național, regional și local;
- b) planurile urbanistice, inclusiv: planurile generale ale localităților, planurile urbanistice zonale și planurile urbanistice de detaliu.

Guvernul este responsabil de elaborarea Planului de amenajare a teritoriului național (a fost elaborat în 2006), precum și a planurilor regionale, care cuprind mai multe unități administrativ-teritoriale.

Administrația publică locală este responsabilă de finanțarea elaborării și de aprobarea planurilor locale de amenajare a teritoriului, precum și a planurilor urbanistice pentru localități. În practică, doar 61% din orașe și 5% din sate dispun de planuri urbanistice actualizate. Lipsa inițiativei autorităților locale privind elaborarea documentației de urbanism se explică prin deficitul resurselor financiare și cererea scăzută pentru dezvoltarea urbană asociată cu rata negativă a creșterii populației și ritmul scăzut de creștere economică. Astfel o mare parte din comunitățile locale sunt lipsite de un instrument important pentru a governa dezvoltarea socio-economică. Ele sunt nevoite să se bazeze pe aranjamente ad-hoc pentru a rezolva problemele de dezvoltare cu respectivele urmări negative. În contextul lipsei planurilor urbanistice se constată dificultăți în gestionarea terenurilor urbane și elementelor de infrastructură, prejudicii aduse mediului, dar în special dificultăți în corelarea politicilor sectoriale teritoriale, necunoașterea priorităților și căilor de eliminare a disfuncționalităților.

Există probleme privind abordarea metodologică și conținutul documentației de urbanism. Pe de o parte sistemul planurilor de amenajare a teritoriului și de urbanism prevede o ierarhizare în mai multe trepte și o diversitate impunătoare de documente, pe de altă parte aceste prevederi nu se realizează în practică. Nu întotdeauna se reușește de a asigura coerența intersectorială în cadrul planificării spațiale.

În 2013 Guvernul Republicii Moldova a adoptat un plan de acțiuni pentru relansarea procesului de planificare urbană. Ca sarcină prioritară, se prevede actualizarea planurilor urbanistice generale pentru 6 orașe, - poli de dezvoltare. Pentru alte 27 de localități urbane vor fi elaborate planuri urbanistice noi. Investiția totală pentru elaborarea planurilor urbanistice a tuturor localităților din țară se estimează la 20 milioane dolari SUA, o sumă semnificativă pentru Republica Moldova. În hotărârea respectivă a Guvernului se sugerează utilizarea și a altor surse de finanțare decât bugetele publice locale (donatori internaționali, parteneriat public-privat și altele). Aceste mecanisme financiare urmează a fi concretizate pentru a asigura legalitatea și lipsa conflictelor de interese. Totodată, Guvernul și-a asumat sarcina de a modifica legislația și

normele tehnice în domeniu pentru a le armoniza cu actele UE. Urmează să fie revăzută metodologia elaborării documentației de urbanism.

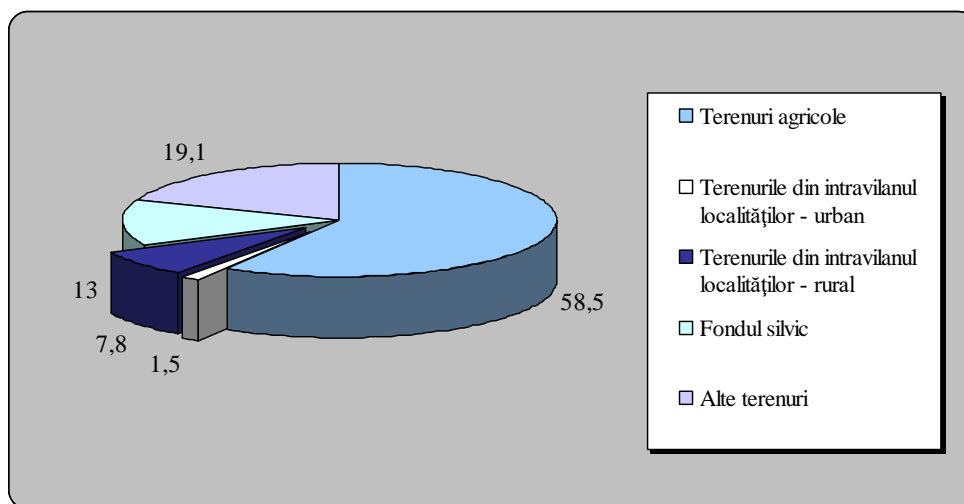
Legislația Republicii Moldova prevede transparența decizională și participarea populației la procesul decizional, inclusiv la examinarea și aprobarea planurilor de urbanism și amenajare a teritoriului. Însă practicile de participare a cetățenilor la planificarea urbană sunt în Moldova la faza inițială de dezvoltare din cauza interesului redus al publicului față de acest proces. Ca o recentă experiență pozitivă, pot fi considerate consultările publice pe durata elaborării caietului de sarcini pentru actualizarea planului urbanistic general al municipiului Chișinău.

9. Îmbunătățirea gestionării terenurilor urbane, inclusiv abordarea extinderii urbane

Localitățile Republicii Moldova s-au dezvoltat timp de jumătate de secol în condițiile proprietății exclusive a statului asupra terenurilor. Destinația și condițiile de folosire a terenurilor se stabileau prin dispoziții ale autorităților. Aceasta a facilitat formarea structurilor planimetrice ale

localităților conform planurilor urbanistice, dar a condus la o dezvoltare mai mult prin expansiune și mai puțin prin reconstrucție. Ca rezultat, pentru orașele Moldovei sunt caracteristice străzile principale largi, spațiile verzi. Însă multe orașe mici au zonele centrale ocupate de clădiri joase, într-o stare tehnică proastă. Orașele au o densitate medie a populației de circa 2600 locuitori/km.p. Pentru Chișinău acest indicator este de 5500 locuitori/km.p., pentru Bălți - 3500 locuitori/km.p. În cadrul zonelor rezidențiale urbane densitatea populației variază în funcție de tipul construcțiilor. Ea poate constitui 20-60 oameni/ha în cartierele cu case individuale și 200-450 oameni/ha în cartierele cu blocuri de apartamente. La general, indicatorii utilizării terenurilor urbane în orașele Moldovei este destul de înaltă în comparație cu alte țări din Europa de Est.

Figura 3. Structura terenurilor Republicii Moldova, (procente)

Sursa: Biroul Național de Statistică

Planurile urbanistice prevăd zonificarea terenurilor urbane după funcția predominantă: (i) locuire; (ii) infrastructura de producere, depozitare și comunală; (iii) infrastructura socială; (iv) teritorii destinate transportului, (v) zonele de odihnă și de agrement, rezervele. Această zonificare în general se respectă, dar a început să fie erodată după ce o mare parte din terenuri au fost transmise în proprietate privată.

Dreptul de proprietate privată asupra pământului a fost declarat în Republica Moldova la 29 mai, 1991 prin introducerea amendamentului respectiv în Constituția țării. În perioada ulterioară au fost stabilite mecanismele legale și instituționale pentru funcționarea pieței imobiliare, inclusiv vânzarea-cumpărarea terenurilor.

Impozitarea funciară are loc concomitent cu impozitarea tuturor altor bunuri imobile, solid legate de pământ. Impozitul pe bunurile imobile, este un impozit local. În 2007 a început să funcționeze Sistemul Informațional Automatizat "Cadastrul Fiscal".

Administrația publică locală este obligată prin lege să asigure întocmirea și ținerea Cadastrului funcțional urban – o bază de date privind funcționarea și dezvoltarea localităților, inclusiv gestionarea terenurilor urbane. Însă din cauza lipsei acoperirii financiare și personalului calificat cadastrarele funcționale urbane sunt implementate parțial și fragmentar.

Declinul demografic și încetinirea proceselor de urbanizare au diminuat presiunea de extindere a teritoriului orașelor din contul terenurilor agricole adiacente. Cu toate acestea, cumpărarea terenurilor pentru construcții în mediul urban și suburban a fost o investiție atractivă și a agitat piața imobilului din 2000 până la criza financiară din 2008. Din păcate, majoritatea terenurilor

excluse din circuitul agricol în această perioadă au fost utilizate pentru construcția locativă cu densitate joasă și infrastructură rudimentară. Nu au existat politici de facilitare a accesului la terenuri pentru construcția de locuințe pentru categoriile social vulnerabile. Transmiterea terenurilor din proprietate publică în proprietate privată deseori s-a produs fără transparență și nu a fost folosită ca o oportunitate pentru obținerea unor venituri semnificative în bugetele locale.

În prezent orașele Moldovei și în special capitala, au epuizat rezervele de teren pentru extinderea spațiului construit. Dezvoltatorii exercită presiuni asupra autorităților pentru a obține autorizații de amplasare a construcțiilor noi în situl urban deja format ori pe terenurile destinate zonelor verzi. Aceste cazuri au rezonanță în discursurile politice și provoacă tensiuni sociale. Epuizarea rezervelor de terenurilor va impune o dezvoltare prin regenerarea urbană a cvartalelor cu fond degradat ori/și prin extinderea intravilanului din contul terenurilor agricole.

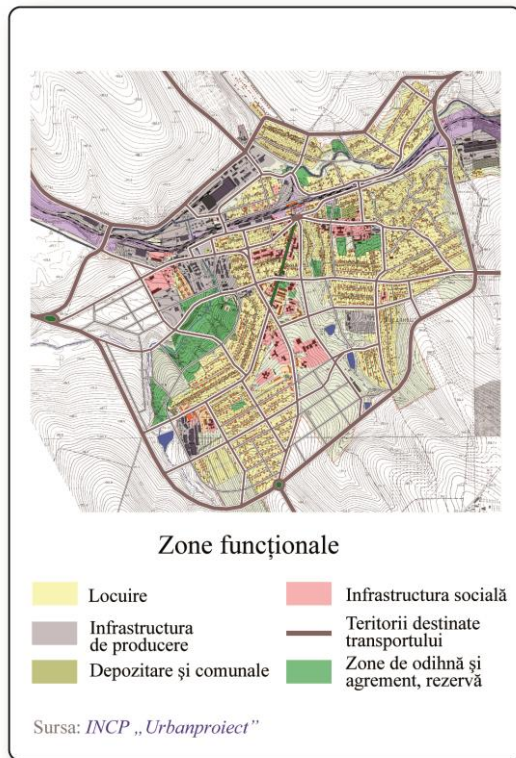

Figura 4. Exemplu de zonificare funcțională a terenurilor urbane

10. Sporirea producției de alimente urbane și peri-urbane

Timp de secole moldovenii au fost un popor de agricultori. Agricultură a format imaginea Republicii Moldova, natura și cultura țării. Întreprinderile complexului agroalimentar sunt prezente practic în toate orașele Moldovei. Unele orașe mici au fost sate în istoria lor recentă și au căpătat statutul de oraș odată cu dezvoltarea funcțiilor sale ca centre de prelucrare a producției agricole. Conexiunile sat – oraș rămân a fi foarte strânse atât la nivel macroeconomic, cât și la nivelul relațiilor omenești în cadrul familiilor. Datorită acestor conexiuni, densității rețelei de localități și dimensiunilor reduse ale teritoriului Moldovei, zonele agricole peri-urbane au limitele atât de vagi, încât se poate vorbi de întreg teritoriul țării.

Reformarea sectorului agrar în perioada 1991- 2000 prin privatizarea factorilor principali de producție a adus schimbări structurale profunde în acest domeniu. Însă, concomitent cu schimbările pozitive aceste transformări au provocat disproporții intersectoriale, micșorarea bruscă a producției cu valoarea adăugată sporită.

În 2014, contribuția agriculturii în PIB a fost de 12,3%. Rata ocupării forței de muncă în agricultură (29 % în 2014) rămâne importantă, deși se micșorează. În anii 2004-2014 ponderea sectorului agricol în totalul investițiilor a crescut de la 6% la 11%, însă această majorare de capital nu este suficientă pentru a opri deprecierea activelor agricole.

Formele de organizare a activităților agricole sunt diverse: companii agricole, gospodării/ferme țărănești, gospodării individuale. În 2014 companiile agricole au produs 50,4% din volumul total

de cereale, 92,5% din sfecla de zahăr, 72% din floarea soarelui, la celălalt pol se află fermele țărănești și gospodăriile individuale ale populației care au produs 85,8% din cartofi și 86,3% din legume. Este răspândită practica grădinăritului pe loturile adiacente caselor în localități pentru satisfacerea necesităților familiei și vânzări ocazionale.

În balanța resurselor alimentare pentru 2014, la cereale, leguminoase, floarea soarelui, cartofi, legume, fructe și pomușoare, struguri, ouă, Moldova are nivelul de autoaprovizionare de circa 100% ori peste 100% (surplusul se exportă). Un nivel mai jos de autoaprovizionare este la carne (65,4%) și lapte (90,3%).

Industria alimentară din Republica Moldova și-a păstrat importanța. Ea contribuie cu aproximativ 30% la producția industrială totală. În acest sector activează câteva sute de întreprinderi și unități specializate. Cele mai importante companii sunt concentrate în domeniile de producere a vinurilor, prelucrare a fructelor și legumelor, a produselor din carne, de panificație și morărit, a lactatelor. Cu toate acestea, alimentele produse la scară mică în condiții de casă și comercializate în piețele agricole au o pondere semnificativă în alimentarea majorității populației.

O provocare pentru complexul agroalimentar din Moldova este asigurarea accesului producătorilor mici la servicii calitative de comercializare a mărfii. De exemplu, în Chișinău există 23 de piețe agricole pentru vânzări cu amănuntul, dar nu există nici o piață formal organizată pentru vânzările cu ridicata. Micii producători practic nu au acces la lanțurile comerciale profesioniste pentru comercializarea producției agricole. Pentru a redresa situația, Guvernul a aprobat *Programul de dezvoltare a infrastructurii de piață pentru produsele agroalimentare*, care prevede crearea "Centrului Agroalimentar Chișinău". El trebuie să ofere servicii de logistică și management pentru întreg procesul de vânzare a producției agricole cu ridicata: verificarea calității, păstrarea, ambalarea, transportul, perfectarea documentelor de import/export. După o perioadă de căutări, a fost identificat terenul pentru amplasarea complexului, urmează să fie organizat un concurs pentru atragerea investitorilor.

11. Abordarea provocărilor de mobilitate urbană

Conform statisticii, circa o treime din populația Republicii Moldova alocă în medie 1,1 ore pe zi pentru deplasări spre/de la locul de muncă. Totodată, peste o pătrime din moldoveni petrec circa 50 minute zilnic pentru călătorii legate de cumpărături și servicii. În medie, timpul total destinat călătoriilor zilnice în Moldova este aproximativ la același nivel cu cel din alte state europene.

Municipiul Chișinău este cel mai mare consumator al serviciilor de transport. Ponderea capitalei în volumul de mărfuri transportate este de peste 55% iar în parcursul de pasageri – circa 60%. Funcționarea transportului public, calitatea căilor rutiere, poluarea mediului provocată de transport sunt percepute ca probleme "arzătoare" ale municipiului. *Planul urbanistic general al municipiului*, aprobat în 2007, propune un șir de soluții tehnice privind îmbunătățirea infrastructurii de transport. *Schema complexă a transporturilor din municipiul Chișinău*, elaborată în 2010 de către Institutul Municipal de proiectări "Chișinăuproiect" conține o analiză tehnică a fluxurilor de transport de mărfuri și pasageri, prognoze privind evoluția lor, evaluări a investițiilor necesare pentru dezvoltarea infrastructurii de transport. Însă devine tot mai evident,

că odată cu creșterea complexității problemelor mobilității oamenilor și mărfurilor ele nu mai pot fi abordate în mod tradițional ca probleme tehnice.

O încercare de abordare complexă a fost făcută în cadrul studiului "*Managementul transportului public urban în municipiul Chișinău*" realizat cu suportul financiar al Inițiativei pentru Reforma Guvernării Locale și a Serviciilor Publice, afiliată Institutului pentru o Societate Deschisă, (LGI/OSI Budapesta). Au fost examinate nu doar aspectele tehnice, dar și cadrul legal și instituțional, tarifele la transport în conexiune cu aspectul social al problemei și necesitățile

operatorilor de transport, precum și oportunitățile privind parteneriatul public-privat în organizarea transportului public.

Strategia de transport a municipiului Chișinău elaborată cu susținerea BERD și aprobată de Consiliul Municipal în 2014, este primul document oficial cu o abordare mai largă a stării actuale și perspectivelor de dezvoltare a transportului public. Constatările din Strategie și studiile efectuate atrag atenția asupra unor probleme fundamentale de ordin instituțional și economic, de exemplu:

- Direcția generală transport public a Consiliului Municipal are sarcini operaționale și nu dispune de capacități suficiente pentru planificare, reglementare și monitorizare;
- operatorii municipali de transport (troleibuze și autobuze) nu-și pot acoperi cheltuielile din vânzările de bilete iar încercarea de a adapta prețul билетelor la costul real se va confrunța cu pierderea de către întreprinderile municipale a unei considerabile părți din fluxul de pasageri în favoarea microbuzelor private;
- microbuzele private aparent reprezintă un “cost zero” pentru Municipiul Chișinău, dar lipsa colectării veniturilor acestora este echivalentă cu cheltuielile suportate de municipiu pentru subsidiile acordate întreprinderilor municipale de transport public.

Strategia propune un șir de măsuri pentru îmbunătățirea serviciilor de transport public de pasageri, printre care:

- optimizarea structurii parcului de vehicule din cadrul serviciilor de transport public prin creșterea cotei troleibuzelor și reducerea cotei autobuzelor de capacitate mică;
- redesenarea de ansamblu a itinerarului tuturor mijloacelor de transport public urban și amenajarea benzilor dedicate exclusiv troleibuzelor/autobuzelor;
- micșorarea presiunii orelor de vârf prin diversificarea orarului de activitate a diferitelor instituții;
- revederea politicilor tarifare și implementarea sistemului de bilete electronice (E-ticketing).

Realizarea măsurilor propuse va necesita circa 216 milioane dolari SUA din bugetul municipal și investiții private pentru o perioadă de 10 ani.

12. Îmbunătățirea capacităților tehnice de planificare și gestionare urbană

Practica planificării teritoriale are o istorie în Republica Moldova. Structura și aspectul localităților urbane denotă dezvoltarea lor conform unor planuri elaborate de specialiști în urbanism. Chiar dacă se atestă careva carențe și disproporții, de cele mai multe ori ele nu se datorează incompetenței proiectanților, ci faptului că propunerile lor nu au fost realizate din careva motive de conjunctură.

În prezent MDRC este autoritatea administrației publice centrale responsabilă de politicile privind planificarea teritorială. Activitățile de elaborare a documentației de planificare teritorială și urbanism sunt licențiate și se desfășoară în conformitate cu cerințele stabilite de legislație pentru achiziționarea serviciilor finanțate din contul bugetelor centrale și locale. Cel mai înalt potențial privind disponibilitatea de specialiști și experiență în elaborarea documentației de amenajare a teritoriului și urbanism îl are Institutul de Stat ”Urbanproiect” din subordinea Ministerului.

La nivel local serviciile publice privind gestionarea curentă a dezvoltării urbane și construcțiilor sunt oferite de subdiviziunile specializate fondate de Consiliile municipale, raionale și unele din cele orașenești. Competențele acestor instituții sunt stabilite conform legislației privind APL și regulamentelor aprobate de autoritățile APL. Consiliul Municipal Chișinău, pe lângă Direcția generală arhitectură, urbanism și relații funciare din cadrul Primăriei, mai are în subordine și Institutul Municipal de Proiectări ”Chișinăuproiect”.

În ultimele două decenii toate instituțiile abilitate cu competențe în planificarea și gestionarea dezvoltării urbane, la nivel central și local, au avut oportunități limitate pentru creșterea capacităților tehnice din cauza constrângerilor financiare.

Facultatea Urbanism și Arhitectură din cadrul Universității Tehnice a Moldovei este principala structură universitară din țară, dedicată formării cadrelor specializate în domeniul arhitecturii, urbanismului și serviciilor aferente. Alte instituții de învățământ pregătesc tineri specialiști în managementul administrației publice, cadastru și organizarea teritoriului. Cursuri de studiu "Urbanism și amenajarea teritoriului" sunt oferite studenților la Universitatea de Stat din Moldova, Universitatea Agrară de Stat din Moldova și Academia de Studii Economice.

Specialiștii proiectanți și cei care asigură serviciile publice la nivel local, au experiență în soluționarea chestiunilor curente, dar nu dispun de pregătirea necesară privind aplicarea metodelor și tehnologiilor noi în planificarea spațială și gestionarea urbană. Aceasta constituie un impediment în realizarea obiectivelor stabilite de Guvern în domeniul planificării teritoriale și dezvoltării regionale. Se cer programe de instruire pentru specialiștii tineri, însușirea metodelor și procedeele moderne de proiectare, dotarea cu echipamentul necesar. În acest sens, cooperarea internațională și schimbul de experiență sunt foarte utile pentru Moldova.

În 2014 proiectul Twinning "*Consolidarea capacităților în domeniul dezvoltării regionale în Republica Moldova*", desfășurat de MDRC, a avut scopul de a propune un sistem de planificare integrat, care abordează deopotrivă atât necesitățile planificării teritoriale, cât și obiectivele dezvoltării regionale. Experți din statele UE împreună cu părțile interesate din Moldova au prezentat recomandări privind implementarea practicilor moderne de planificare teritorială adaptate la condițiile Republicii Moldova. La seminare, consultări, vizite de studiu au participat specialiști din administrația publică centrală și locală, implicați în activități de urbanism și amenajarea teritoriului, dezvoltare regională, management de proiecte, statistică regională etc.

Se întreprind acțiuni de dezvoltare și modernizare a serviciilor de geodezie, cartografie și geoinformații. Agenția Relații Funciare și Cadastru cu asistența guvernelor Norvegiei, Japoniei, Suediei, Croației și altele, realizează un șir de proiecte privind crearea materialelor cartografice și hărților digitale de rezoluție înaltă. Continuă formarea infrastructurii naționale de date spațiale, care va furniza date sigure și calitative părților interesate, inclusiv pentru utilizare în planificarea și gestionarea urbană.

13. Provocările întâlnite și lecțiile învățate privind terenurile și planificarea urbană

Un sistem de planificare teritorială eficient are un rol strategic în susținerea coerenței politicilor publice, coordonarea între diferiți actori publici și privați a procesului de dezvoltare. În perioada evenimentelor social-politice furtunoase și transformărilor economice de proporții pe care a parcurs-o Moldova în anii '90 a scăzut cererea pentru planificare teritorială din partea factorilor de decizie. Deși cadrul legal pentru planificarea urbană pe principii noi a fost creat încă din 1996, pe parcursul a 10-15 ani autoritățile locale nu au manifestat inițiative de elaborare a planurilor urbanistice. Una dintre consecințele gestionării localităților fără o planificare strategică a fost epuizarea terenurilor rezervate pentru construcția nouă fără o dezvoltare urbană semnificativă. O lecție, care trebuie învățată este că *planificarea urbană nu este doar un domeniu de activitate pentru un anumit cerc de profesioniști, ci un instrument de importanță vitală pentru asigurarea dezvoltării durabile a comunităților.*

Lărgirea competențelor administrației publice locale privind dezvoltarea localităților fără îmbunătățirea substanțială a capacităților lor, este exemplul unei reforme fără acoperire cu resursele necesare. Lipsa susținerii financiare și lipsa specialiștilor la nivel local au creat o sinergie negativă cu privire la planificarea spațială care a avut un impact direct și asupra dezvoltării

regionale. În plus, chiar dacă administrația publică se confruntă deja cu tendințe de restructurare spațială și descentralizare, dezvoltarea urbană încă nu este percepută decât în mod reactiv prin raportare la investițiile imobiliare, de manieră ad-hoc, fără să fie rezultatul unei abordări strategice, coerente. Planul de acțiuni pe termen mediu pentru o relansare pe scară largă a procesului de planificare urbană, adoptat de Guvern în 2013, contribuie la schimbarea de percepție, însă *este necesară o politică publică, care să sintetizeze necesitățile privind planificarea teritorială pentru o perioadă mai lungă.*

Republica Moldova a realizat cu succes reformele în domeniul asigurării drepturilor de proprietate și înregistrării bunurilor imobile, inclusiv a terenurilor. Există un cadru instituțional și legal bine stabilit și o vastă bază de date. Sistemul de înregistrare a bunurilor imobile (Cadastrul) oferă informația necesară privind dreptul de proprietate, localizarea și valoarea proprietății, informația de bază pentru planificarea urbană și gestionarea terenurilor. Crearea acestui sistem cu suportul Băncii Mondiale și perfecționarea lui continuă cu asistență acordată de partenerii de

Republica Moldova nu s-a confruntat cu provocări privind asigurarea populației cu alimente, însă au fost ratate oportunitățile de a încuraja activitatea sectorului agroalimentar și ai oferi o pondere în economia națională adecvată ponderii de ocupare a forței de muncă în sectorul respectiv. Este o lecție, care demonstrează că un sector de dezvoltare nu poate fi lăsat de unul singur cu problemele sale. Pentru susținerea producătorilor agricoli sunt necesare politici publice respective, programe de finanțare, mediu de afaceri favorabil, suport logistic. *Dezvoltarea agriculturii, la rândul său, ar diminua disproporțiile în dezvoltarea regională și evoluția demografică negativă.*

Mobilitatea urbană este o provocare, care impune abordare complexă. Până în prezent nu au fost realizate soluții durabile privind organizarea transportului urban în Municipiul Chișinău, deoarece problemele erau examinate îngust, sectorial: dezvoltarea rețelelor de comunicații, gestionarea transportului public, funcționarea bugetului municipal, politica socială municipală. *Dialogul autorităților cu toate părțile interesate, inclusiv cu societatea civilă, a permis elaborarea unei strategii, care promite o abordare nouă privind organizarea transportului public de pasageri. Dar această abordare urmează să fie dezvoltată pe baza conceptului de mobilitate urbană durabilă.*

Capacitățile tehnice limitate ale instituțiilor implicate în planificarea spațială și gestionarea terenurilor, elaborarea planurilor și proiectelor de dezvoltare regională, gestionarea elementelor de infrastructură a fost și rămâne o provocare majoră pentru Moldova. Problema are mai multe aspecte. Constrângerile financiare limitează posibilitățile de implementare a tehnologiilor moderne. Pregătirea profesională inițială a specialiștilor lasă de dorit din cauza capacităților limitate ale instituțiilor de învățământ. Dezvoltarea lentă și inconsecventă a instituțiilor din sistem, salariile joase, nu stimulează îndeajuns îmbunătățirea nivelului de pregătire profesională. Dacă comparăm evoluția din ultimele două decenii a capacităților tehnice în domeniul planificării spațiale cu cele din domeniul Cadastrului bunurilor imobile ori din sistemul Registrului de Stat, care au progresat semnificativ, devine evident că *îmbunătățirea capacităților tehnice este în directă dependență de cererea serviciului respectiv din partea factorilor de decizie și societății în ansamblu.*

14. Viitoarele provocări privind planificarea urbană.

Constituirea unui sistem durabil de planificare spațială rămâne o provocare în Republica Moldova. Reforma de ansamblu a administrației publice locale și procesul de descentralizare trebuie să devină o oportunitate pentru eficientizarea activității în acest domeniu. Amenajarea teritoriului și urbanismul trebuie să devină un serviciu public prioritar pentru asigurarea unei dezvoltări durabile și inclusive a societății democratice

Planificarea teritorială și dezvoltarea regională au multe obiective comune, sunt în cadrul unui sistem instituțional comun și trebuie să capete un grad mai mare de integrare. E necesară o corelare între legislația specifică a planificării teritoriale și cea a dezvoltării regionale. La nivel legislativ trebuie stabilite distincțiile între diferite tipuri de documente privind dezvoltarea: strategii (naționale, sectoriale ori locale), documentația de amenajarea teritoriului și urbanism, planuri de acțiuni și programe de investiții la nivel național și local.

E nevoie ca legislația și practica să evolueze de la o planificare normativă către o planificare strategică, în care planul să nu fie singurul instrument folosit în planificarea teritorială. Astfel planificarea nu se va limita la producerea planurilor statutare, ci va deveni o activitate continuă, cu instrumente operaționale. Cadastrul funcțional urban este unul dintre aceste instrumente, care urmează a fi dezvoltat. Trebuie elaborat un regulament clar în ceea ce privește codificarea datelor cadastrului funcțional urban în cadrul unui sistem informațional național.

Infrastructura națională de date spațiale se va baza pe principiile Directivei UE INSPIRE, fapt ce va permite adaptarea standardelor naționale la cele europene în domeniul geoinformației și va contribui la îmbunătățirea calității planurilor de amenajare a teritoriului și urbanism.

Guvernul, în hotărârea din 2013 cu privire la Programul pe termen mediu de elaborare a planurilor urbanistice a identificat o gamă largă de surse de finanțare (bugetul de stat, bugetele administrației publice locale, împrumuturi și granturi, investiții private și alte surse). Dar nu trebuie diminuată responsabilitatea autorităților administrației publice locale pentru finanțare. *Codul Urbanismului și Construcțiilor, adoptarea căruia se așteaptă în viitorul apropiat, va stabili mai clar responsabilitățile și modalitățile de implicare a părților interesate în elaborarea planurilor urbanistice, care să asigure calitatea procesului și să elimine posibilitatea conflictelor de interese.*

Planurile de amenajare a teritoriului și de urbanism trebuie să răspundă clar și evident la problemele comunității ori regiunii respective. Este foarte important ca accentele din documentația de urbanism și amenajarea teritoriului să corespundă preocupărilor specifice țării, de exemplu: riscul de mediu ca urmare a proceselor geofizice, geologice și hidrologice; asigurarea cu spații pentru dezvoltarea infrastructurii edilitare; preocupările grupurilor vulnerabile de populație. Trebuie evitată situația, când din cauza lipsei de experiență și capacități la nivel local, procesul de planificare teritorială ar putea fi deturnat de "sponsorii" (dezvoltatori și alte părți interesate) și ar putea duce la planuri de conjunctură în detrimentul dezvoltării durabile. E necesar un mecanism de conlucrare între autoritățile administrației publice de diferite nivele, care nu va afecta competențele autorităților locale, dar va asigura un control al procesului și asistența tehnică necesară.

Transparența procesului decizional trebuie îmbunătățită în continuare. După primele acțiuni, care s-au concentrat preponderent pe asigurarea accesului la informație, trebuie îmbunătățite comunicarea cu diferite categorii de părți interesate, stimularea atitudinii participative din partea societății civile față de deciziile care vizează viitorul comunității.

Gestionarea eficientă a terenurilor continuă să fie o provocare pentru Moldova. Terenurile agricole sunt principala bogăție naturală a țării. Structura planimetrică relativ bine încheată a orașelor cu spații verzi, culoare pentru dezvoltarea căilor de transport și infrastructurii edilitare, constituie un avantaj pentru localitățile respective. Gestionarea terenurilor trebuie să nu admită

prevalarea intereselor de moment asupra obiectivelor de dezvoltare durabilă. Guvernul ar trebui să monitorizeze cumpărarea și vânzarea terenurilor în scopuri investiționale. Investițiile funciare trebuie să creeze o situație câștig-câștig pentru investitor și pentru comunitate.

O abordare nouă a problemelor transportului urban prin conceptul mobilității urbane începe să fie aplicată în Moldova. Planificarea teritorială va include în nomenclatorul său de instrumente planul de mobilitate urbană durabilă, care va lua în calcul zonele funcționale urbane și va propune ca

măsurile privind mobilitatea urbană să se înscrie într-o strategie urbană și teritorială mai amplă. Printre obiectivele unui astfel de plan trebuie să fie:

- oferirea unor opțiuni sigure de deplasări și transport de mărfuri pentru populație și agenții economici;
- îmbunătățirea eficienței și rentabilității serviciilor de transport urban;
- reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră (GES), a consumului de energie și a poluării sonore;
- contribuția la creșterea atractivității și calității mediului urban.

Măsurile definite în plan trebuie să acopere toate modurile și formele de transport, deplasare și parcare din întregul municipiu, care reprezintă o aglomerație urbană.

Îmbunătățirea capacităților tehnice în domeniul planificării spațiale va avea două componente majore: (i) asigurarea finanțării adecvate a instituțiilor implicate în procesul de planificare prin creșterea cererii pentru serviciile lor din partea factorilor de decizie și (ii) organizarea unui sistem de instruire continuă a specialiștilor din domeniu. Colaborarea internațională ar putea avea o importanță deosebită în acest sens.

III. MEDIU ȘI URBANIZARE

15. Abordarea schimbărilor climatice

Problema schimbărilor climatice reprezintă o prioritate la nivel național pentru Republica Moldova. Ea este abordată din două direcții generale: (i) reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră și (ii) adaptarea la schimbările climatice și gestionarea riscurilor asociate cu aceste schimbări.

Parlamentul a ratificat în 1995 Convenția-cadru a ONU cu privire la schimbarea climei, a aderat în 2003 la Protocolul de la Kyoto și s-a asociat cu Acordul de la Copenhaga împotriva încălzirii globale. Se monitorizează consecvent emisiile de GES prin inventarierea națională a surselor de emisii și sechestrare. O serie de evaluări au fost efectuate în 2000, 2009 și 2013, pentru Comunicările Naționale ale Republicii Moldova către Convenția-cadru a ONU cu privire la schimbarea climei (CONUSC), precum și în cadrul Programului Regional de consolidare a capacităților în domeniul inventarierii emisiilor de GES (2005).

În perioada 1991-2013, emisiile de GES s-au redus la nivel național cu 70% - de la 43,42 Mt/an CO₂ echivalent până la 12,84 Mt/an CO₂ echivalent. În general, scăderea emisiilor în perioada 1991-2000 s-a datorat în mare parte crizelor economice, care au urmat după destrămarea URSS. În afară de aceasta, în perioada respectivă s-au produs schimbări ale structurii de combustibili în consumul resurselor energetice. Cărbunele și păcură au fost substituite în mare măsură de gazul natural, care a atins o pondere de aproximativ 40% în totalul de energie primară. A contribuit la reducerea emisiilor de GES și scăderea volumului de deșeuri, produse în economie și de către populație, care la fel se explică prin declinul economic.

Nivelul minim de emisii a GES a fost atins în 2000. Apoi el a crescut cu 33% între 2001 și 2010. Creșterea s-a datorat în special sporirii emisiilor: de la sursele mobile (cu circa 120%); din sectorul energetic (cu 58%); de la arderea combustibililor pentru alimentarea cu căldură în sectoarele rezidențial, instituțional și comercial (cu 43%). Sectorul energetic are cea mai mare contribuție la emisiile naționale de GES, cu o cotă de 70% în 1990 și 65% în 2013 din totalul emisiilor. Începând din 2005, se manifestă o tendință de creștere a emisiilor de GES din sectorul deșeurilor, care în 2014 au atins 12% din total.

Prin asocierea la Acordul de la Copenhaga, Moldova și-a asumat obiectivul de a reduce emisiile de GES către anul 2020 cu cel puțin 25% față de anul de referință, - 1990. Pentru atingerea acestui

scop, dar și a angajamentelor luate în cadrul Contribuției naționale determinate intenționat a Republicii Moldova (prezentată secretariatului CONUSC în 2016), Ministerul Mediului a elaborat *Strategia de dezvoltare cu emisii reduse 2016-2030*, care arată țintele de reducere și acțiunile specifice pentru atingerea lor.

În 2014 a fost aprobată de Guvern *Strategia de adaptare la schimbarea climei pentru anii 2014-2023* cu un plan de acțiuni. Ea conține evaluarea riscurilor climatice și impactul schimbărilor de climă pentru diferite sectoare: agricol, resurse de apă, sănătate, forestier, energetic, transport. Strategia prevede politici sectoriale de gestionare a situațiilor asociate cu schimbările climatice și are ca obiectiv general creșterea capacității de a se adapta și de a răspunde la efectele reale sau potențiale ale schimbărilor de climă. Sunt propuse și obiective specifice, sectoriale. Primul dintre ele, crearea cadrului instituțional în domeniul schimbărilor climatice, urmează să fie realizat până în 2018.

16. Reducerea riscului dezastrelor

Populația, mediul și economia Republicii Moldova sunt expuse și vulnerabile față de riscurile dezastrelor și hazardurilor naturale: cutremure de pământ, alunecări de teren, precipitații abundente însoțite uneori de grindină și furtuni, inundații, secete. Se manifestă tendințe de amplificare a riscurilor asociate cu schimbările climatice.

Teritoriul țării se află într-o zonă seismică cu intensitatea de VI-VIII pe scara Mercalli. Epicentrul este în sectorul Vrancea al munților Carpați (România). Cutremurele de mare adâncime din Vrancea pot atinge magnitudini maxime de 7,6-7,7 grade pe scara Richter. În aspect statistic, cutremurele puternice cu magnitudinea de 7,5 grade au o repetabilitate de 80 de ani, cele de 6 grade - 10 ani. Cele mai recente cutremure cu intensitatea VI-VII (Mercalli) au avut loc în 1977, 1986 și 1990. În urma lor au suferit traume 460 de persoane, iar 2 au decedat. Au fost avariate ori distruse locuințele a peste 12 mii de oameni.

Multe localități din Moldova (47% din numărul total) sunt afectate de alunecări de teren. Ariile cu risc de alunecare constituie 14% din teritoriul ocupat de așezările umane. În 1997-1999, alunecările de teren au distrus ori au avariat sute de case în numeroase localități. De exemplu, au fost distruse peste 350 de case în satul Leușeni, peste 100 de case în satul Ghiliceni.

Nu mai puțin de 659 de localități (42% din numărul total) sunt expuse pericolului inundațiilor. Serviciul Hidrometeorologic de Stat oferă prognoze privind timpul, suprafața și caracterul de trecere a viiturilor pe două râuri mari ale Moldovei, - Nistru și Prut. Referitor la celelalte cursuri de apă, ca regulă, este prognozat doar caracterul general al vremii, deoarece e mai complicat de prognozat viiturile de scurtă durată. Viiturile în bazinele râurilor mici Răut, Ciorna și Calmațui în 1991 și 1994 s-au soldat cu pierderea a 50 de vieți omenești și enorme pagube materiale.

Prevenirea urmărilor grave ale dezastrelor cauzate de factori geofizici și meteorologici implică costuri suplimentare la construcția clădirilor, restricții privind folosirea terenurilor, măsuri de protecție a teritoriului la nivel local și național. Reglementările tehnice în construcții și urbanism iau în considerare aceste riscuri.

În legislația Republicii Moldova se utilizează noțiunea de "situație excepțională" pentru evenimentele și situațiile, care pot fi definite ca "dezastru" conform terminologiei documentelor oficiale ale ONU. Cadrul instituțional în domeniul prevenirii, ripostei și reabilitării în urma dezastrelor implică mai multe instituții guvernamentale și neguvernamentale cu diverse obiective, responsabilități și interese. Două instituții au un rol cheie: (i) Comisia pentru Situații Excepționale a Republicii Moldova creată în 2001 de Guvern și (ii) Serviciul Protecției Civile și Situațiilor Excepționale al Ministerului Afacerilor Interne.

Comisia este convocată la necesitate, funcționează în baza *Legii cu privire la protecția civilă din 1994* și a Regulamentului aprobat de Guvern. Ea are sarcina de a conjuga și a coordona acțiunile diferitelor instituții ale administrației publice centrale și locale pentru prevenirea și reacționarea la situațiile excepționale.

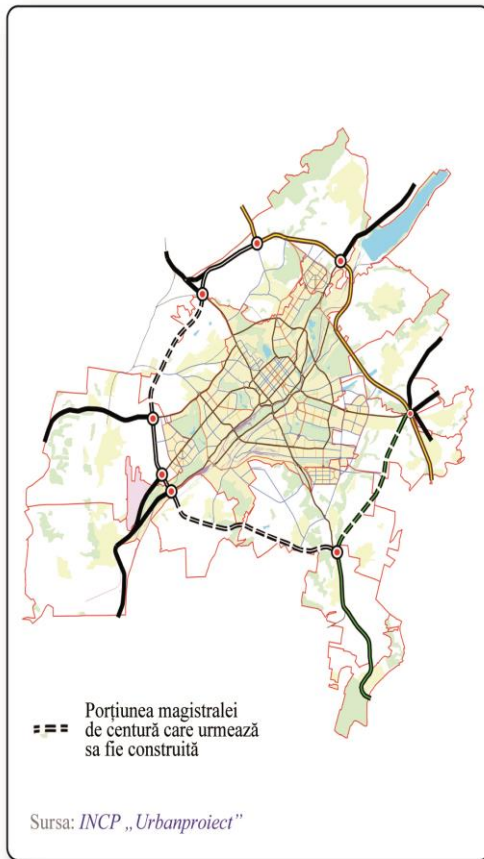
Serviciul Protecției Civile și Situațiilor Excepționale al Ministerului Afacerilor Interne are două funcții de bază: (i) de a răspunde la situații de urgență pentru a salva vieți și bunuri (această funcție este implementată în mare parte prin intermediul serviciului de pompieri și salvatori) și (ii) de a asigura supravegherea de stat și implementarea reglementărilor referitoare la prevenirea situațiilor excepționale și gestionarea riscurilor.

17. Reducerea congestiei de trafic

În 2014 în Republica Moldova erau înmatriculate 694.119 autovehicule, inclusiv 512.561 autoturisme. Rata de motorizare, deși crește, este încă modestă. Numărul de automobile la 1000 de locuitori este de 195 în medie pe țară și de 335 în municipiul Chișinău. Volumul total al transportului de mărfuri și pasageri crește continuu și totodată se constată schimbări de structură privind modalitățile de transport. Scade traficul transportului feroviar în favoarea celui rutier. În perioada 2000-2014 traficul de mărfuri cu transportul auto a crescut de 4 ori iar indicii parcursului de pasageri cu transportul public auto s-a dublat.

Moldova nu se confruntă cu congestiile de trafic, care sunt frecvente în condițiile unei urbanizări rapide, însă are problemele sale specifice privind traficul rutier. Densitatea rețelei rutiere de 314 km pe 1000 km.p. și 2,6 km la 1000 de locuitori, poate fi considerată rezonabilă pentru o țară ca Moldova. Însă după o lungă perioadă de proastă întreținere multe drumuri sunt degradate. Doar 26% din drumurile naționale și 22% din cele locale au o stare tehnică bună.

Structura planimetrică a orașelor mici din Moldova s-a format în conformitate cu planurile urbanistice, fără prea mari constrângeri privind necesitatea păstrării tramei stradale istorice. Astfel, parametrii rețelelor de transport corespund dimensiunilor acestor orașe și intensității actuale a traficului rutier. O aglomerație moderată în trafic se observă doar în centrele orașelor și în mare parte e cauzată de parcările neregulate.

Chișinăul, ca capitală a țării și municipiu cu peste 814 mii de locuitori, are un rol deosebit în rețeaua națională de transport dar și un șir de probleme privind transportul urban. Străzile și drumurile ocupă 12% din teritoriul valorificat al orașului. Diagonala medie a orașului este evaluată la cca. 15 km. Densitatea liniară a străzilor constituie 4,3 km/km.p., iar a magistralelor - 1,99 km/km.p. Câteva magistrale radiale leagă centrul de periferii, iar legăturile dintre sectoarele vecine au rămas nedezvoltate din cauza obstacolelor naturale, căilor ferate, care tranzitează orașul și lipsei cronice de investiții necesare. În ultimii 20 de ani, odată cu creșterea numărului mijloacelor de transport, sarcina asupra rețelei de drumuri s-a mărit de 2 ori față de cea luată în calcul când au fost construite principalele magistrale. Au apărut noduri și tronsoane cu aglomerație în trafic. Există câteva oportunități de fluidizare a traficului prin reglementarea eficientă a parcărilor și eliberarea carosabilului de automobilele parcate neregulamentar. Însă aceste măsuri, oricum necesare, nu vor schimba radical situația.

Figura 5. Rețeaua de transport a municipiului Chișinău.

Planul urbanistic general al municipiului Chișinău elaborat în 2007 propune un șir de măsuri pentru îmbunătățirea parametrilor rețelei de transport, inclusiv construcția unei magistrale de centură, a noilor viaducte peste calea ferată și râul Bâc, care tranzitează orașul, sistematizarea parcărilor existente și construirea altor noi. Se discută posibilitatea construirii unei magistrale de tramvai de viteză înaltă. Conform prognozelor, dacă nu vor fi construite elementele noi ale rețelei de transport, sarcina de trafic asupra celor existente va crește cu 50% până în 2025.

Concomitent cu reamenajarea sistemului de magistrale, care necesită serioase investiții, nu trebuie neglijate și măsurile puțin costisitoare, dar eficiente, cum ar fi o organizare mai bună a circulației și încurajarea utilizării transportului public în locul autoturismelor pentru deplasări cotidiene.

18. Poluarea aerului

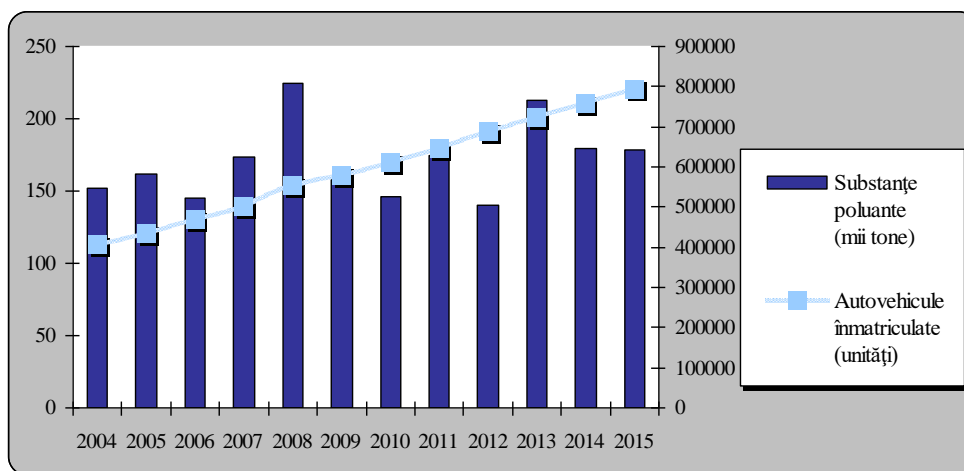
Un șir de convenții internaționale la care Republica Moldova este parte, precum și Legile *privind protecția mediului înconjurător din 1993*, *privind protecția aerului atmosferic din 1997* și *privind plata pentru poluarea mediului din 1998*, constituie pilonii de bază pentru sistemul de reglementări privind protecția aerului. Ministerul Mediului este principala instituție responsabilă de politicile privind calitatea aerului atmosferic. Monitorizarea este asigurată de Serviciul Hidrometeorologic de Stat și Centrele de Investigații Ecologice ale Inspectoratului Ecologic de Stat.

Poluarea aerului atmosferic este generată de sursele mobile (toate tipurile de transport), sursele staționare (în special centralele termice) și de răspândirea transfrontalieră a poluanților.

Poluarea transfrontalieră este dominată de problema ploilor acide, condiționate de poluarea aerului cu dioxid de sulf și dioxid de azot. Ca surse staționare de poluare, sunt înregistrate peste 5 000 de

obiecte. Emisiile de noxe de la sursele staționare au cunoscut o reducere substanțială în anii crizei economice de după colapsul fostei URSS. Începând cu 1999-2000 ele au crescut, atingând cote maxime în 2005-2006, după care a început un proces de reducere treptată. Reducerea s-a obținut prin înlocuirea utilajului vechi cu altul mai performant, înlocuirea carburanților poluanți cu gazul natural mai puțin poluant, reducerea cererii de căldură ca rezultat al îmbunătățirii eficienței energetice a clădirilor. În perioada 2005-2014 emisiile de la sursele staționare s-au redus cu 25%. În 2014 sursele staționare au produs 147.889 tone substanțe nocive, din care cca 90% au fost captate la sursă. În aerul atmosferic au fost emise doar 14.989 tone de poluanți. Pe de altă parte, emisiile provenite din sectorul de transport auto continuă să crească odată cu creșterea numărului de vehicule și în 2014 au constituit 179.000 tone. Totalul de emisii de la sursele staționare și cele mobile a constituit în 2014 circa 200 mii tone (circa 56kg pe cap de locuitor).

Figura 6. Degajarea substanțelor poluante de către transportul auto (mii tone) și autovehicule înmatriculate (unități)

Sursa: Biroul Național de Statistică

Calitatea aerului atmosferic în orașele mari (de exemplu, Chișinău, Bălți) este influențată preponderent de emisiile de la transport, centrale termice și termoelectrice, întreprinderi industriale, pe când în orașele mici și în localitățile rurale – de emisiile centralelor termice locale și ale surselor casnice.

Monitorizarea arată că indicatorii medii ai concentrațiilor de fond de substanțe nocive în aerul din orașe se încadrează în normele sanitare, dar în unele perioade și în anumite condiții meteorologice, concentrațiile reale ale poluanților depășesc cu mult concentrațiile maxime admisibile. Cei mai reprezentativi poluanți sunt monoxidul de carbon, (CO), oxizii de azot (NOx), hidrocarburile (CH) și suspensiile solide. Cauzele principale ale poluării atmosferice sunt utilizarea unităților de transport învechite și în stare tehnică proastă, deficiențele privind organizarea circulației, carburanții de calitate inferioară, tehnologiile învechite.

Aplicarea măsurilor de protecție a aerului atmosferic se confruntă cu unele impedimente:

- normele tehnice privind limita de emisie a substanțelor poluante în mediul înconjurător s-au învechit și nu sunt ajustate la standardele UE;
- lipsește monitorizarea emisiilor la sursă, evaluarea neadecvată a mărimii plăților de compensare pentru pagubele aduse mediului înconjurător;
- plățile percepute pentru poluare nu au efectul scontat de descurajare asupra poluatorului și sunt aplicate pentru prea multe substanțe, sistemul trebuie revizuit pentru al face mai simplu și mai eficient.

Depășirea acestor impedimente se încadrează în obiectivele politicilor de mediu promovate de Guvern.

19. Provocările întâlnite și lecțiile învățate

Republica Moldova are un înalt grad de vulnerabilitate la schimbările climatice. În ultimele două decenii secetele severe, inundațiile, grindina s-au manifestat cu o frecvență și o intensitate mai mare decât în perioada anterioară de observații hidrometeorologice. Dezastrelor naturale asociate cu schimbarea climei au constituit o provocare pentru Moldova atât în aspect economic, cât și cel al siguranței localităților. Țara s-a dovedit a fi puțin pregătită să răspundă la șocurile provocate de dezastre. Nu există un sistem funcțional de asigurare obligatorie a bunurilor imobile și a producției agricole, iar asigurarea benevolă este puțin răspândită. De fiecare dată Guvernul a fost nevoit să caute soluții urgente pentru a acorda ajutor sinistraților (de exemplu, în cazul inundațiilor). *O concluzie pentru viitor ar fi că bugetul național nu poate suporta toate costurile în legătură cu lichidarea urmărilor dezastrelor și adaptarea la schimbările climatice. Este necesar un mecanism de transfer al riscurilor, adică o distribuire a acestor costuri în timp și între diferite părți interesate.*

Deși nivelul de motorizare în Moldova nu este impunător, tendințele de apariție a congestiilor de trafic s-au manifestat deja în municipiul Chișinău, deoarece ritmul creșterii numărului de autovehicule depășește capacitățile municipiului de a dezvolta rețeaua de transport. *Reacția întârziată la creșterea traficului rutier va impune costuri adăugătoare pentru soluționarea problemei atunci când congestiile de trafic vor deveni un factor critic pentru dezvoltarea orașului.*

În perioada 1995–2013 Guvernul a adoptat un șir de documente cu privire la planificarea strategică și politicile de mediu, însă implementarea prevederilor politicilor naționale și sectoriale nu poate fi impusă autorităților administrației publice locale, care este responsabilă de asigurarea populației cu serviciile de bază, inclusiv alimentarea cu apă și canalizarea, salubritatea, întreținerea spațiilor verzi și amenajarea teritoriului. Importanța planificării locale în domeniul protecției mediului este crucială dar e greu de realizat din lipsa de capacități adecvate în cadrul administrației publice locale. *O concluzie, care se referă nu doar la planificarea de mediu, dar la toate documentele de politici naționale și sectoriale, este că ele trebuie să conțină un compartiment cu evaluarea capacităților tehnice menite să asigure implementarea planurilor.*

Studiul de performanță în domeniul protecției mediului în Republica Moldova, realizat de Comisia Economică a Națiunilor Unite pentru Europa în 2014, menționează că Moldova a înregistrat un progres moderat în domeniul respectării și aplicării standardelor și cerințelor de mediu. În ceea ce privește apa și aerul, sunt încă utilizate standardele de calitate a mediului din perioada sovietică. Multe standarde nu sunt conforme cu cerințele internaționale în vigoare. Unele reglementări privind substanțele poluante nu pot fi aplicate din cauza insuficienței capacităților reale de monitorizare. *Lecția învățată este că sistemul de monitorizare a calității aerului și apei urmează a fi regândit pentru ca el să corespundă: (i) cerințelor internaționale și (ii) capacităților reale ale Republicii Moldova privind aplicarea normelor tehnice.*

20. Viitoarele provocări și probleme de mediu, care ar putea fi abordate de către o Nouă Agendă Urbană

Politicile de mediu în Republica Moldova vor fi alinate la cele promovate de ONU și Comunitatea Europeană. Ele vor fi determinate de necesitățile dezvoltării durabile a Moldovei în contextul realizării obiectivelor enunțate într-un șir de documente internaționale:

- Documentul final aprobat la Conferința pentru Dezvoltare Durabilă de la Rio de Janeiro „Viitorul pe care îl dorim”;
- Declarația ministerială ”Greener, cleaner, smarter” de la Batumi;

- 26 de principii din Declarația de la Stockholm privind mediul uman;
- Obiectivele de Dezvoltare Durabilă și Agenda 2030;
- Programul de asistență al ONU pentru Republica Moldova pentru perioada 2013-2017, care include prioritatea nr.3 „Mediu, Schimbări Climatice și Managementul Riscurilor”.

Implementarea Acordului de Asociere a Republicii Moldova cu UE reprezintă o provocare pentru sectorul de mediu și include două direcții principale de acțiune: armonizarea legislației naționale de mediu cu acquis-ul comunitar din sector și reforma instituțională, care presupune dezvoltarea unui mecanism instituțional capabil să pună în aplicare cadrul legislativ nou-adoptat.

Capitolul „Mediu” din Acordul de Asociere prevede angajamente și activități concrete ale Guvernului în domeniul protecției mediului, precum:

- elaborarea legilor, normelor și standardelor armonizate cu prevederile directivelor Uniunii Europene, precum și consolidarea capacității instituționale și înființarea structurilor noi necesare;
- elaborarea strategiilor sectoriale în domeniul apei, aerului, conservării biodiversității, adaptării și atenuării fenomenului schimbării climatice ș.a.;
- divizarea strictă și clară a competențelor între organele de mediu la nivel național, regional și local;
- integrarea mediului în alte politici sectoriale, promovarea dezvoltării economice verzi și a eco-inovațiilor.

Strategia de mediu pentru anii 2014-2023, aprobată de Guvern, vizează exact aceste provocări și constituie documentul-cheie în planificarea strategică a acțiunilor ce vor fi întreprinse în următorii zece ani. Printre obiectivele specifice ale Strategiei se numără:

- integrarea principiilor de protecție a mediului, de dezvoltare durabilă și dezvoltare economică verde, de adaptare la schimbările climatice în toate sectoarele economiei naționale, crearea sistemului de monitoring integrat al calității mediului;
- îmbunătățirea calității a cel puțin 50% din apele de suprafață și implementarea sistemului de management al bazinelor hidrografice; asigurarea accesului, până în anul 2023, a circa 80% din populație la sistemele și serviciile sigure de alimentare cu apă și a circa 65 % la sistemele și serviciile de canalizare;
- îmbunătățirea calității solurilor și reconstrucția ecologică a terenurilor degradate, afectate de alunecări și a fâșiilor de protecție a terenurilor agricole în proporție de 100%;
- crearea sistemului de management integrat al calității aerului, reducerea emisiilor de poluanți în atmosferă cu 30% până în anul 2023 și a gazelor cu efect de seră cu cel puțin 20% până în anul 2020, comparativ cu scenariul liniei de bază;
- crearea sistemelor integrate de gestionare a deșeurilor și substanțelor chimice, care să contribuie la reducerea cu 30% a cantităților de deșeuri depozitate și creșterea cu 20 % a ratei de reciclare până în anul 2023.
- extinderea suprafețelor de păduri până la 15% din teritoriul țării și a ariilor naturale protejate de stat până la 8% din teritoriu, precum și asigurarea managementului eficient și durabil al ecosistemelor naturale;
- sporirea nivelului de cunoștințe privind protecția mediului în rândul elevilor, studenților și angajaților și asigurarea accesului la informația de mediu.

Obiective specifice de mediu sunt stabilite și în alte documente de politici guvernamentale. *Strategia de gestionare a deșeurilor pentru anii 2013-2027* prevede creșterea gradului de recuperare și reutilizare a ambalajelor cu 20% până în anul 2027, construirea capacităților de compostare și fermentare a deșeurilor; susținerea valorificării energetice a deșeurilor în condiții de siguranță pentru sănătatea populației și pentru mediu. Strategiile și planurile din sectorul energetic

prevăd creșterea în balanța de consum a resurselor energetice regenerabile. Se preconizează că în 2020 în totalul energiei utilizate 20% vor fi asigurate din surse regenerabile.

Strategia de adaptare la schimbarea climei pentru anii 2014-2023 împreună cu Strategia de dezvoltare cu emisii reduse 2016-2030 vor determina politicile sectoriale asociate cu schimbările climatice. Pe lângă crearea cadrului instituțional în domeniul schimbărilor climatice, aceste politici vor cuprinde crearea până în 2020 a unui mecanism de monitorizare a impactului schimbărilor climatice, a vulnerabilității sociale și economice la aceste schimbări și de gestionare a informației privind riscurile și dezastrelor climatice. Pentru aceasta va fi nevoie de cercetări și elaborare de scenarii, în special privind pragurile critice pentru resursele de apă, metodele de cultivare în gospodăria agricolă, impactul anticipat asupra sănătății oamenilor. Cercetarea națională în domeniul schimbărilor climatice va fi conectată la eforturile de cercetare internațională și se vor aplica cunoștințele dobândite la acest nivel.

Dezvoltarea rezilienței la schimbările climatice și dezastrelor naturale va cere implementarea unor mecanisme echilibrate și eficiente de transfer al riscurilor. Un parteneriat bine coordonat și activ între instituțiile publice și sectorul privat de asigurări este cea mai bună cale de gestionare a efectelor produse de dezastre și fenomenele meteorologice extreme. Trebuie creat cadrul legal pentru un sistem de asigurări cu elemente obligatorii. Zonarea și cartografierea riscurilor și asigurarea accesului la aceste informații pentru public, sunt măsuri indispensabile pentru funcționarea sistemului de asigurări. Condițiile de compensare pentru daunele suportate trebuie să fie formulate astfel, încât să se ia în vedere destinația terenurilor, normativele în construcție, respectarea măsurilor de prevenire.

Dezvoltarea infrastructurii de transport și fluidizarea traficului trebuie să devină un obiectiv intersectorial abordat pe baza conceptului de mobilitate urbană durabilă. Realizarea prevederilor planurilor urbanistice privind optimizarea rețelei de transport în municipiul Chișinău și a unui plan de mobilitate urbană durabilă vor contribui la atingerea țintelor privind reducerea poluării mediului și asigurării populației cu servicii de calitate.

IV. GUVERNAREA URBANĂ ȘI LEGISLAȚIE

21. Perfecționarea legislației urbane

Republica Moldova dispune de o legislație complexă și relativ modernă, care oferă suportul necesar pentru politicile administrației centrale și locale în domeniul dezvoltării durabile a localităților. Un șir de legi stabilesc responsabilitățile și drepturile în raporturile dintre autoritățile centrale și locale:

- *Legea privind organizarea administrativ-teritorială din 2001,*
- *Legea privind administrația publică locală din 2006,*
- *Legea privind descentralizarea administrativă din 2006,*
- *Legea privind statutul municipiului Chișinău din 1995.*

Activitățile de urbanism și amenajare a teritoriului, de elaborare și realizare a programelor și proiectelor de dezvoltare economico-socială a regiunilor au ca bază juridică:

- *Legea privind principiile urbanismului și amenajării teritoriului din 1996 și*
- *Legea privind dezvoltarea regională în Republica Moldova din 2006.*

Reglementările în sectorul de locuințe și servicii de bază au ca suport juridic:

- *Legea privatizării fondului de locuințe din 1993,*
- *Legea condominiului în fondul locativ din 2000,*
- *Legea serviciilor publice de gospodărie comunală din 2002,*
- *Legea cu privire la locuințe din 2015.*

Conexe cu cele indicate sunt legile din domeniul relațiilor funciare și pieței de imobil, ocrotirii mediului înconjurător și patrimoniului cultural, sectorul de construcții, transport, și altele.

Nu mai puțin important este sistemul actelor normative aprobate de Guvern, și alte autorități ale administrației publice centrale și locale: programe și planuri de dezvoltare, regulamente, instrucțiuni și alte documente cu caracter reglementator. Conform practicii stabilite, aceste acte detaliază principiile expuse în legi și devin «documente de lucru» pentru activitatea cotidiană în domeniul respectiv.

Legile Republicii Moldova din domeniul locuințelor și dezvoltării localităților garantează drepturi egale pentru toți cetățenii privind accesul la locuință și terenuri, creează condițiile necesare pentru funcționarea relațiilor economice de piață în acest domeniu.

Legea cu privire la locuințe, adoptată în 2015 înlătură unele lacune și neclarități care se conțineau în actele legislative precedente referitor la locuințele sociale și cele de serviciu, locuințele de manevră, hotelurile-azil și cămine. În comparație cu actele precedente, Legea acordă o mai mare atenție aspectelor privind administrarea locuințelor și plata pentru servicii, reconstrucția încăperilor în blocurile locative. În contextul aplicării noii Legi, Guvernul a aprobat în 2016 *Regulamentul privind modul de efectuare a cercetării tehnico-sanitare a locuințelor pentru recunoașterea lor ca fiind inutilizabile pentru locuit, precum și modul de folosire, reamenajare sau demolare*. Acest Regulament va sta la baza activității comisiilor instituite de autoritățile publice locale cu scopul de a determina corespunderea locuințelor condițiilor de exploatare în siguranță și măsurile necesare pentru neadmiterea locuirii cetățenilor în condiții neadecvate.

Sistemul legislativ se află în continuu proces de completare și perfecționare în funcție de necesitățile și carențele identificate în aplicarea legilor existente, precum și pe măsura apariției noilor provocări privind dezvoltarea localităților și sectorului de locuințe. Principala instituție responsabilă de politicile din domeniu și respectiv de pregătirea actelor legislative este MDRC.

Procesul de pregătire a actelor legislative include coordonarea interministerială și consultările publice deschise. În perioada 2016-2017 se așteaptă finalizarea elaborării proiectelor noii redacții a *Legii privind condominiul* și a unui șir de regulamente privind exploatarea și administrarea locuințelor, exigențele pentru locuințele sociale, normele pentru acordarea locuințelor de serviciu ș. a. În proces de elaborare este proiectul *Codului Urbanismului și Construcțiilor*, care va stabili cadrul legal unitar pentru planificarea teritoriului și urbanism, autorizarea și executarea construcțiilor, utilizarea și postutilizarea construcțiilor, controlul de stat în domeniu. Concomitent se elaborează un șir de regulamente, coduri practice și norme tehnice.

22. Descentralizarea și consolidarea autorităților locale

Legislația stipulează că administrarea publică în unitățile administrativ-teritoriale se întemeiază pe principiile autonomiei locale, descentralizării serviciilor publice, eligibilității autorităților publice locale și consultării cetățenilor în probleme locale de interes deosebit. Autoritățile administrației publice locale beneficiază de autonomie decizională, organizațională, gestionară și financiară, au dreptul la inițiativă în tot ceea ce privește administrarea treburilor publice locale, exercitându-și, autoritatea în limitele teritoriului administrat. Unitatea administrativ-teritorială este persoană juridică de drept public și dispune, de patrimoniu distinct de cel al statului și al altor unități administrativ-teritoriale.

În practică, sistemul administrației publice al Moldovei, format îndată după obținerea independenței, inevitabil a moștenit unele trăsături ale sistemului sovietic, în special concentrarea excesivă a funcțiilor și mijloacelor financiare la nivelul administrației publice centrale. Astfel

competențele administrației publice locale nu întotdeauna au un suport proporțional privind capacitățile instituționale și finanțarea. În 1997 Moldova a ratificat Carta Europeană a Autonomiei Locale. Descentralizarea a devenit un obiectiv al reformelor administrației publice și organizării administrativ-teritoriale, însă inconsecvența reformelor a încetinit procesul. În încercarea de a distribui mai eficient responsabilitățile între administrația centrală și cea locală în 2006 a fost adoptată *Legea privind descentralizarea administrativă*. Dar ea a atras critici din partea experților locali și internaționali, în special pentru neclarități privind mecanismele de aplicare.

În 2012 Parlamentul a aprobat *Strategia națională de descentralizare*. Scopul este ca APL, să aibă capacitatea și resursele necesare pentru a furniza servicii publice eficiente și echitabile conform necesităților și cerințelor beneficiarilor, inclusiv din perspectiva drepturilor grupurilor social vulnerabile. Conceptul și obiectivele politicii de descentralizare sunt conforme cu experiența țărilor europene, și cu acordurile bilaterale Republica Moldova – Uniunea Europeană. S-a conturat cadrul instituțional pentru dialog și coordonare a procesului de descentralizare:

- Comisia parlamentară administrație publică dezvoltare regională, mediu și schimbări climatice;
- Comisia specială pentru descentralizare;
- Comisia paritară cu grupurile de lucru: (i) organizarea și funcționarea administrației publice locale, (ii) descentralizarea serviciilor publice, competențelor și funcțiilor, (iii) descentralizarea financiară/fiscală, (iv) dezvoltarea locală, proprietatea, infrastructura, (v) descentralizare sectorială;
- autoritățile locale, Congresul Autorităților Locale din Moldova (uniune neguvernamentală);
- Cancelaria de Stat.

Grupurile de lucru asistate de partenerii de dezvoltare și reprezentanții societății civile au analizat situația existentă și au propus soluții. Au fost elaborate planuri sectoriale privind descentralizarea în diferite domenii. Guvernul se află în dialog cu autoritățile locale și cu uniunea neguvernamentală Congresul Autorităților Locale. Asistența acordată de PNUD, USAID, guvernele Suediei și Danemarcei prin intermediul diferitelor proiecte contribuie la implementarea Strategiei Naționale de Descentralizare. Se promovează principiile dezvoltării durabile la nivel local, consolidarea capacităților, o guvernare locală eficientă și un proces decizional participativ. Procesul de descentralizare este urmărit de diferite organizații neguvernamentale și este mereu în atenția presei. Se constată progrese, dar și întârzierea unor acțiuni concrete privind creșterea capacităților instituționale și suportului financiar la nivel local.

23. Îmbunătățirea participării și drepturile omului în dezvoltarea urbană

Drepturile și libertățile de participare la luarea deciziilor sunt prevăzute de Constituția și legislația Republicii Moldova. În general ele pot fi clasificate astfel:

- accesul la informații;
- dreptul și cadrul de participare la administrarea afacerilor publice;
- dreptul de petiție și apel în justiție.

Autoritățile și societatea Republicii Moldova conștientizează că în exercițiul de administrare e necesar de apelat cât mai mult la participarea cetățenilor la procesul decizional care se prezintă sub două aspecte de bază: (i) direcționarea unui flux continuu de informații de la autorități către comunitate, aducându-se la cunoștința publicului informația referitoare la planurile de dezvoltare economică, planificarea și executarea bugetelor, proiectele de investiții de capital, inițiativele locale importante etc, și (ii) atragerea cetățenilor la luarea deciziilor, astfel încât să se asigure un flux reversiv de idei și o contribuție reală a acestora la dezvoltare.

Cadrul legal al participării la gestionarea afacerilor publice se bazează pe prevederile unui șir de legi, printre care:

- Codul electoral din 1997;
- Legea privind întrunirile din 2008;
- Legea privind administrația publică locală din 2006;
- Legea privind transparența în procesul decizional din 2008;
- Legea pentru aprobarea strategiei naționale de descentralizare din 2012.

Autoritățile publice sunt obligate să consulte părțile interesate în privința proiectelor de acte normative și administrative care pot avea impact asupra modului de viață și drepturilor omului, asupra culturii, sănătății și protecției sociale, asupra colectivităților locale, serviciilor publice. Autoritatea publică asigură accesul la proiectele de decizii și la materialele aferente acestora. Solicitarea opiniei cetățenilor se desfășoară prin informarea generală a publicului larg despre inițierea consultărilor. Solicitarea opiniilor experților se realizează prin informarea direcționată a părților interesate. Consultările pot avea loc sub diferite forme: grupuri de lucru permanente, grupuri de lucru ad-hoc cu participarea reprezentanților părților interesate, dezbateri publice, sondaje de opinie.

Ca exemple recente de consultări publice care au trezit interesul experților și societății civile pot fi numite consultările și dezbaterile publice asupra proiectului Codului Urbanismului și Construcțiilor, Studiului de evaluare a impactului de mediu și social al conductei de gaze naturale Ungheni-Chișinău, proiectului Bugetului municipal Chișinău, Caietului de sarcini pentru actualizarea Planului Urbanistic General al municipiului Chișinău. Conform procedurilor legale, consultările publice sunt parte obligatorie a procesului de aprobare a planurilor de urbanism și amenajare a teritoriului.

Promovarea în Moldova a valorilor fundamentale, democratice și pluraliste au încurajat dezvoltarea societății civile. Actualmente sunt înregistrate peste 8000 de organizații ale societății civile. Majoritatea din ele (aprox. 65%) sunt localizate în municipiul Chișinău. S-au format uniuni și rețele de organizații neguvernamentale (ONG) care se ocupă de politici pentru dezvoltarea sectorului pe care îl reprezintă (de exemplu, Consiliul Național al ONG-urilor din Moldova, Alianța ONG-urilor în domeniul Protecției Sociale a Copilului și Familiei, Alianța Organizațiilor pentru Persoanele cu Dizabilități, Alianța Anticorupție, Forumul Femeilor, Coaliția pentru promovarea legii și activităților de voluntariat). Unele dintre aceste rețele au experiență semnificativă de colaborare cu administrația publică. În 2010 Guvernul Republicii Moldova a creat Consiliul Național de Participare. Direcția politici, planificare strategică și asistență externă a Cancelariei de Stat acordă asistență pentru funcționarea acestui Consiliu.

24. Consolidarea siguranței și securității urbane

Din fericire, Moldova nu se confruntă cu amenințările ce țin de conflictele interculturale, interetnice ori religioase, dar nu este ocolită de influența factorilor de risc comuni pentru statele din regiune. Pe plan intern amenințările pentru securitatea cetățenilor și comunităților aparțin la trei categorii generale: (i) amenințările de ordin politico-social și economic, (ii) amenințările legate de situația criminogenă și (iii) riscurile pentru sănătatea și viața oamenilor cauzate de factori tehnogeni ori deficiențe în funcționarea serviciilor.

Există cadrul legal necesar pentru a formula și a promova politici privind asigurarea securității. Există și sistemul instituțional: structuri de supraveghere, prevenire și intervenție ale Ministerului Afacerilor Interne și Ministerului Sănătății, un șir de inspectorate care supraveghează securitatea construcțiilor, transportului, rețelelor electrice, de gaz etc. În ultimii 20 de ani aceste instituții s-au consolidat, însă ele nu pot fi singurul răspuns dat de societate fenomenelor de ordin politic, social și economic care afectează securitatea.

Conflictul ”înghețat” din raioanele de est ale țării menține o sursă deschisă de infracționalitate, conectată inclusiv la migrația ilegală, traficul de ființe umane și criminalitatea transfrontalieră. Aceasta afectează climatul normal de ordine și securitate publică. Contrabanda cu stupefiante, cunoaște o răspândire îngrijorătoare. Consumul de alcool și droguri favorizează violențele, atât în spații publice, cât și în familii. Tinerii care au șanse mici de a accede la un loc de muncă se regăsesc în proporție semnificativă printre autorii de infracțiuni.

Conform informației Ministerului Afacerilor Interne, în 2015 au fost înregistrate 39,8 mii infracțiuni, cu 4,8% mai puține față de anul precedent, însă cu 13% mai multe decât în 2011. Rata medie a infracționalității în 2015 a constituit 111 infracțiuni la 10 mii locuitori. În localitățile urbane rata infracționalității e mai mare decât în mediul rural iar în municipiile Chișinău și Bălți – mai mare decât în orașele mici. Din numărul total de infracțiuni înregistrate, 16,0% sunt săvârșite de persoane în vârstă aptă de muncă, dar fără ocupație. De către minori sau cu participarea acestora au fost comise circa o mie de infracțiuni sau 2,5% din totalul infracțiunilor înregistrate.

Printre factorii de pericol tehnogen se evidențiază accidentele de circulație și incendiile. Conform datelor Ministerului Afacerilor Interne, în 2015 s-au produs 2435 accidente, dintre care 1156 în Chișinău. În urma accidentelor de circulație au decedat 269 persoane și au fost traumatizate 2970. În 2014 au fost înregistrate 1890 incendii în urma cărora si-au pierdut viața 118 persoane.

În 2011 Parlamentul a aprobat *Strategia securității naționale a Republicii Moldova*. Strategia abordează securitatea cetățeanului și a comunității ca elemente de bază a securității naționale. Sunt identificate ca amenințări și vulnerabilități așa fenomene sociale și economice ca sărăcia, subdezvoltarea economică, polarizarea socială, instabilitatea politică, precum și viciile cum ar fi alcoolismul și narcomania. Acțiunile propuse de Strategie trebuie să asigure apărarea vieții, sănătății, onoarei, demnității, drepturilor, libertăților, intereselor și averii cetățenilor de atentate criminale; să asigure protecția civilă împotriva incendiilor și altor accidente tehnogene.

Autoritățile administrației publice centrale și locale realizează un șir de proiecte, inclusiv în cadrul cooperării internaționale și parteneriatului public-privat, care au obiective de îmbunătățire a capacităților serviciilor de prevenire a accidentelor tehnogene și de acordare a ajutorului în cazurile de urgență. Pot fi menționate lărgirea sistemelor de supraveghere video a circulației rutiere, cooperarea cu autoritățile din România privind extinderea Serviciului Mobil de Urgență, Reanimare și Descarcerare (SMURD).

25. Îmbunătățirea incluziunii sociale și a echității

Incluziunea socială pe principii de echitate a tuturor cetățenilor indiferent de etnie, gen, vârstă, particularități fizice personale și circumstanțe defavorizante este în atenția politicilor de stat ale Republicii Moldova.

Deși problema are mai multe aspecte, sărăcia se evidențiază ca cel mai răspândit factor de risc social și obstacol în calea incluziunii sociale. Realizarea obiectivelor de reducere a sărăciei și inegalității depinde de dezvoltarea economică, dar și de eficiența sistemului de asistență socială. Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei este principala instituție care elaborează și promovează politicile în acest domeniu. La nivel teritorial funcționează direcții municipale și secții raionale de asistență socială și protecție a familiei, constituite de respectivele consilii raionale ori municipale.

Conform *Legii asistenței sociale* din 2003, sistemul actual include doua forme de asistență, aplicabile separat sau în comun: prestațiile sociale și serviciile sociale. De asistență socială beneficiază persoanele și familiile care, din cauza unor factori de natură economică, fizică, psihologică sau socială, nu au posibilitate să își asigure un nivel decent de viață, și anume:

- copiii și tinerii ale căror sănătate, dezvoltare și integritate fizică, psihică sau morală sunt prejudiciate în mediul în care locuiesc;
- familiile care nu-și pot îndeplini în mod corespunzător obligațiile privind îngrijirea, întreținerea și educarea copiilor;
- familiile fără venituri sau cu venituri mici;
- persoanele fără familie, care nu pot gospodări singure, care necesită îngrijire și supraveghere sau sunt incapabile să facă față nevoilor socio-medicale;
- familiile cu mulți copii și familiile monoparentale cu copii;
- persoanele, inclusiv copiii, cu dizabilități;
- persoanele vârstnice și alte categorii de persoane și familii aflate în dificultate.

Legea cu privire la ajutorul social din 2008 prevede obiectivul de a garanta un venit lunar minim familiilor defavorizate prin acordarea unui ajutor social, stabilit în conformitate cu evaluarea venitului global mediu lunar al familiei și necesitatea de asistență socială. Mărimea venitului lunar minim garantat se stabilește de Parlament prin Legea bugetului pentru anul respectiv. Adicional la prestația de ajutor social, în 2011 a fost introdusă prestația de ajutor pentru perioada rece a anului care se acordă pentru o perioadă de 5 luni (noiembrie-martie) familiilor cu un venit mai mic decât un minim stabilit. În 2014 de acest ajutor au beneficiat peste 110 mii de familii, din care peste 50% - familii cu copii și circa 57% - familii care aveau persoane cu dizabilități.

Lipsa unei locuințe adecvate la fel creează circumstanțe defavorizante pentru incluziunea socială. *Legea cu privire la locuințe* din 2015 prevede că locuința socială se atribuie în locațiune persoanelor sau familiilor luate la evidență, al căror venit lunar pentru fiecare membru al familiei nu depășește minimul de existență stabilit pe țară și care întrunesc cumulativ anumite condiții ce demonstrează că persoanele respective într-adevăr au nevoie de locuință. De dreptul prioritar de a primi locuință socială dispun persoanele cu dizabilități severe, familiile tinere în sensul Legii din 1999 cu privire la tineret, familiile în care s-au născut tripleți ori mai mulți copii simultan, copiii orfani care au atins vârsta de majorat.

Organizațiile internaționale și partenerii de dezvoltare ai Republicii Moldova au un rol important în generarea noilor abordări și noilor programe de incluziune socială. Însă implementarea în practică a prevederilor legale privind asistența socială, precum și dezvoltarea în continuare a numeroaselor programe de asistență, se confruntă cu posibilitățile financiare limitate ale autorităților centrale și locale.

26. Provocările întâlnite și lecțiile învățate privind guvernarea urbană

Odată cu obținerea independenței și începutul tranziției de la sistemul politico-economic centralizat de tip sovietic la un stat de drept cu economia de piață, Republica Moldova s-a confruntat cu necesitatea revizuirii cardinale a sistemului legislativ. O mare parte din legile noi au fost cele care reglementează diferite aspecte ale dezvoltării așezărilor umane, sectorului social și economic, ale relațiilor dintre diferiți actori ai procesului de dezvoltare, dintre prestatorii și beneficiarii de servicii. În linii generale, *Moldova a luat ca model principiile puse la baza legislației statelor europene și a reușit să-și ajusteze legislația națională la aceste principii*. Mai greu a fost de elaborat mecanisme eficiente de implementare a prevederilor legale și aici se constată cele mai multe restanțe și incoerențe privind obiectivele declarate și obligațiile asumate. La fel s-a dovedit a fi o sarcină grea revizuirea și modernizarea actelor reglementatoare secundare (regulamente, metodologii) și a sistemului de norme și standarde tehnice. Principalul impediment pentru un progres substanțial în această direcție l-au constituit capacitățile limitate ale instituțiilor responsabile de aceste acțiuni. *Colaborarea internațională, preluarea și adaptarea experienței UE sunt o oportunitate pentru depășirea acestui impediment*.

Ineficiența prevederilor legislative în lipsa unor mecanisme adecvate de implementare s-a manifestat în procesul realizării politicii de descentralizare. Moldova a acceptat principiile europene privind autonomia locală, le-a inclus în legislația națională și a declanșat procesul de descentralizare. Însă această reformă nu poate fi considerată una de succes. Încă nu a fost atins scopul general, - crearea administrației publice locale capabile să-și îndeplinească funcțiile și atribuțiile astfel încât să asigure dezvoltarea economică, socială și instituțională în comunitate. Până în prezent au avut loc anumite acțiuni de descentralizare, dar ele erau sporadice, selective și nesistematice. Dacă excludem factorii de ordin politic, problemele se reduc la capacitățile foarte reduse ale administrației publice locale și posibilitățile limitate ale administrației publice centrale de a acorda asistență în sporirea acestor capacități. *Descentralizarea trebuie privită în complex cu organizarea teritorial-administrativă, dezvoltarea regională și creșterea capacităților administrației publice în ansamblu, la nivel național și local.*

Deși au fost înregistrate progrese semnificative în aplicarea legislației privind transparența decizională, rapoartele independente semnalează cazuri în care unele autorități ale administrației publice formal s-au conformat legii, dar nu au asigurat cele mai bune condiții de informare și consultare cu părțile interesate. Dezvoltarea cooperării cu societatea civilă este o activitate complexă, implică o abordare inter-sectorială și inter-instituțională. *Participarea scăzută a societății civile la procesul decizional are mai multe cauze, inclusiv curențe de ordin legislativ privind asigurarea transparenței decizionale, practici instituționale defectuoase la nivel central și local, capacități reduse ale organizațiilor societății civile.*

În ceea ce privește situația drepturilor omului, aceasta rămâne foarte gravă în raioanele de est administrate de facto de autorități neconstituționale. În pofida obligațiilor pozitive, organele de drept constituționale au rămas neputincioase la capitolul reținerii și sancționării persoanelor responsabile de încălcarea drepturilor omului în regiune din cauza lipsei controlului asupra teritoriului respectiv. *Astfel, autoritățile constituționale nu au identificat nici un remediu efectiv pentru apărarea drepturilor omului în raioanele de est. În contextul dat, cele mai grave încălcări se referă la libertatea și siguranța persoanei, dreptul la viață și dreptul de a nu fi supus reținerii.*

Siguranța urbană în Moldova este în mare măsură dependentă de factorii specifici care amenință securitatea la nivel național: sărăcia, subdezvoltarea economică și dependența energetică, conflictul din raioanele de est, tensiunile din zonă și prezența militară străină, presiunea externă, factorul criminogen, calamitățile naturale, poluarea mediului, accidente tehnogene, insecuritatea informațională, instabilitatea sistemului financiar-bancar. *Lecția învățată pe parcursul anilor de independență ai Republicii Moldova este că securitatea nu poate fi asigurată doar prin acțiunile specifice ale organelor de drept. Ea este în strânsă conexiune cu toate aspectele dezvoltării politice, economice și sociale.*

Incluziunea socială și echitatea sunt principii asumate în legislația Republicii Moldova. În acest context menționăm Planul de acțiuni privind implementarea măsurilor de asigurare a accesibilității persoanelor cu dizabilități la infrastructura socială, care conține acțiuni concrete pe termen scurt, autoritățile responsabile și indicatori bine determinați. Evaluarea prealabilă realizată de Instituția națională a ombudsmanului a constatat că gradul de implementare a acestui Plan lasă de dorit. *Asigurarea funcționalității legilor aprobate, dar și monitorizarea implementării acestora reprezintă o provocare care impune eforturi consolidate din partea autorităților publice.*

27. Viitoarele provocări și probleme privind guvernarea urbană

În contextul politicilor de descentralizare, planificare spațială și dezvoltare regională, tot mai frecvent se pune în discuție necesitatea eficientizării organizării administrativ-teritoriale a Republicii Moldova. Actualele raioane sunt unități administrativ teritoriale de dimensiuni reduse

și cu capacități limitate de acordare a serviciilor pentru populație, care deseori sunt indicate ca un impediment pentru realizarea cu succes a politicii de descentralizare și dezvoltare regională. Există argumente în favoarea unei organizări administrativ-teritoriale care ar înlocui actualele 32 de raioane cu un număr mai mic de unități teritoriale, fapt ce ar permite creșterea capacităților lor.

Inițierea consultărilor largi și transparente cu toate părțile interesate și adoptarea unei noi legi privind organizarea administrativ-teritorială poate fi o provocare pentru viitorul apropiat. Odată cu aceasta, în contextul descentralizării se așteaptă adoptarea unor acte legislative care ar întări competențele la nivel local privind schimbarea destinației terenurilor agricole, aplicarea amenajărilor, gestionarea resurselor naturale și patrimoniului.

În domeniul urbanismului și locuinței se așteaptă adoptarea Codului Urbanismului și revizuirea Legii privind condominiul. Codul aprobat va stabili cadrul legal unitar care va reglementa relațiile din domeniile de planificare a teritoriului și urbanismul, autorizarea și executarea lucrărilor de construcții, asigurarea calității construcțiilor, exercitarea controlului de stat cu privire la respectarea disciplinei în urbanism și a regimului de autorizare și executare a construcțiilor, precum și aplicarea unitară a prevederilor legale în domeniul utilizării și postutilizării construcțiilor pe teritoriul Republicii Moldova. Noua Lege privind condominiul trebuie să contribuie la o îmbunătățire esențială a gestiunii blocurilor de apartamente privatizate. Ea va înlătura carențele în legislație privind funcționarea condominiului, va clarifica relațiile și drepturile de proprietate în cadrul condominiului și înregistrarea corespunzătoare a acestora; responsabilitățile proprietarilor în exploatarea și întreținerea proprietății individuale și comune, precum și relațiile cu furnizorii de servicii.

Reforma administrației publice este o condiție pentru realizarea oricărei alte reforme în orice sector și pentru implementarea angajamentelor importante asumate prin Programul de activitate al Guvernului, Acordul de Asociere Republica Moldova - UE, Strategia națională de dezvoltare "Moldova 2020", Obiectivele de dezvoltare durabilă. Or, continuitatea, durabilitatea și impactul tuturor inițiativelor de reformă, care implică resurse umane și financiare considerabile, este incertă fără a avea un corp de funcționari motivați și profesioniști capabili să aplice în activitatea sa procedurile de bună guvernare. Va continua descentralizarea în conformitate cu Carta Europeană a Autonomiei Locale. Trebuie create premisele pentru abordarea complexă și într-un mod sistemic, planificat și vizionar a reformei administrației publice.

Odată cu creșterea competențelor la nivel local, trebuie încurajată și implicarea la nivel local a tuturor actorilor, inclusiv a populației în formularea și implementarea strategiilor urbane pentru dezvoltarea durabilă. Participarea și informarea populației despre aceste procese trebuie să cuprindă:

- proceduri detaliate în vederea oficializării implicării principalilor actori în procesul de planificare;
- luarea deciziilor pe principiile de parteneriat dintre autorități și societatea civilă;
- transparența și controlul public pe parcursul tuturor etapelor pregătirii și implementării proiectelor.

Politicile Guvernului privind siguranța urbană se bazează pe conceptul că o dezvoltare economico-socială durabilă pe principiile coeziunii sociale are un rol hotărâtor în prevenirea factorilor criminogeni. Dar nu trebuie neglijate măsurile specifice de combatere a crimelor. Urmează implementarea prevederilor Strategiei securității naționale a Republicii Moldova privind sporirea capacităților structurilor din sectorul de securitate națională abilitate cu funcțiile de combatere a factorilor criminogeni. Vor continua eforturile îndreptate împotriva crimei organizate, inclusiv celei transnaționale, migrației ilegale și a traficului de ființe umane, contrabandei cu stupefiante. Se vor utiliza oportunitățile pe care le oferă Interpolul, Europolul, alte organizații de cooperare internațională ale organelor de drept. Se va intensifica colaborarea cu organele de drept din statele vecine. Măsurile privind ordinea publică vor include implementarea sistemului de

poliție comunitară și preluarea de către trupele de carabinieri a funcțiilor de asigurare a ordinii publice pe întreg teritoriul țării. Pentru a asigura securitatea în domeniul tehnologiilor informaționale, instituțiile abilitate vor elabora soluții tehnice speciale de sporire a fiabilității rețelelor comunicaționale în cazuri critice. Vor fi implementate reglementările privind documentul electronic, semnătura digitală și protecția datelor cu caracter personal. Vor fi create arhive și stocuri de documente electronice în vederea depozitării securizate a bazei de date de importanță națională, în conformitate cu regimul stabilit de legislație privind stocarea, păstrarea și evidența lor.

Consolidarea unei societăți echilibrate și democratice va fi realizată prin implementarea criteriilor europene, conform obligațiilor asumate de Republica Moldova în cadrul Consiliului Europei și altor organizații internaționale. Vor fi promovate în continuare garanțiile privind drepturile reprezentanților minorităților etnice și ai diferitelor grupuri sociale minoritare. Politicile privind incluziunea socială a grupurilor social vulnerabile, în special a persoanelor cu dizabilități trebuie să devină complexe, corelate cu alte politici sectoriale și asigurate cu mecanisme de implementare.

V. ECONOMIA URBANĂ

28. Îmbunătățirea finanțelor publice locale

În conformitate cu Strategia Națională de Descentralizare și politica de consolidare financiară a autorităților publice locale, Parlamentul a modificat în 2013 Legea din 2003 privind finanțele publice locale și Codul fiscal din 1997. Astfel a fost instituit un nou sistem de formare a bugetelor locale, caracterizat prin următoarele:

- alocările cu destinație generală de la bugetul de stat la bugetele locale, calculate în baza formulelor stabilite prin lege, sunt transferate direct unităților administrativ-teritoriale, atât celor de nivelul II cât și celor de nivelul I (astfel s-a eliminat vechiul sistem de transfer ierarhizat "centru - nivelul II - nivelul I");
- alocările cu destinație generală (de echilibrare bugetară) către bugetele locale sunt bazate pe venituri, și nu pe normative de cheltuieli pe cap de locuitor estimate la nivel central, cum a fost în sistemul vechi;
- normativile de defalcare din impozitele și taxele de stat către bugetele locale sunt stabilite prin lege;
- competențele delegate autorităților administrației publice locale prin lege, sunt finanțate prin transferuri cu destinație specială, restul competențelor se finanțează din contul veniturilor proprii, defalcărilor de la impozitele și taxele de stat și transferurilor cu destinație generală calculate pe bază de formulă;
- deciziile privind prioritățile în utilizarea resurselor financiare disponibile aparțin exclusiv autorităților publice locale.

Noul sistem a fost testat în 2014 în câteva unități administrativ-teritoriale, iar începând de la 1 ianuarie 2015 este aplicat în toate unitățile administrativ-teritoriale. În urma implementării noului sistem de formare a bugetelor locale au fost obținute următoarele rezultate:

- au fost eliminate raporturile de subordonare financiară între unitățile administrativ-teritoriale de nivelul întâi și cele de nivelul al doilea și a fost exclus factorul politic în repartizarea transferurilor și stabilirea cotelor de defalcare din impozitele și taxele de stat;

- există predictibilitate pentru planificare strategică, precum și transparență și stabilitate (ca bază pentru veniturile bugetelor locale au fost lăsate impozitele și taxele mai puțin sensibile la variațiile conjuncturii economice);
- a fost exclus factorul subiectiv la calculul transferurilor cu destinație generală;
- administrația publică locală este interesată să dezvolte și să valorifice baza fiscală locală, să colecteze mult mai bine taxele și impozitele locale;
- administrația publică locală dispune de posibilitatea de a aloca cheltuielile în funcție de prioritățile locale (astfel, a crescut nivelul autonomiei locale în stabilirea priorităților de cheltuieli).

Rezultatele cantitative de îmbunătățire a finanțelor locale în urma implementării noului sistem de formare a bugetelor locale vor putea fi evaluate după o perioadă de cel puțin doi ani de la implementarea integrală a acestui sistem.

Totodată, se întreprind acțiuni pentru perfecționarea managementului finanțelor publice. În 2015 bugetele locale de nivelul al doilea au fost elaborate și aprobate pe bază de programe și performanță, iar începând cu anul 2016 metodologia respectivă urmează să fie extinsă și pentru autoritățile APL de nivelul întâi. Programul PNUD pentru Dezvoltare Locală Integrată oferă suport metodologic în implementarea noilor principii de bugetare. În același context de îmbunătățire a managementului finanțelor publice se utilizează, începând din 2016, un nou sistem informațional de management financiar pe platformă WEB, care integrează un set de instrumente de gestiune financiară, în scopul îmbunătățirii eficienței și transparenței procesului de management financiar, precum și a controlului cheltuielilor publice.

29. Accesul la finanțarea locuințelor

Problemele ce țin de finanțarea construcției ori achiziției locuințelor în Republica Moldova sunt generate, pe de o parte, de nivelul scăzut al veniturilor majorității populației, pe de altă parte, de imperfecțiunea legislației și rolul prea limitat pe care și l-au asumat autoritățile în acest domeniu.

Planul de acțiuni aprobat în Moldova în procesul pregătirii Conferinței ONU HABITAT II prevedea elaborarea cadrului legislativ pentru mecanismele de finanțare a locuințelor, credite avantajoase pentru construcția locuințelor, amenajarea tehnică prealabilă a terenurilor alocate pentru construcția individuală a caselor, crearea fondului de locuințe sociale, acordarea de subvenții familiilor socialmente vulnerabile pentru achitarea serviciilor locative. Aceste măsuri cereau un suport financiar, care era greu de obținut în condițiile unei economii în criză. Realizarea lor a fost doar parțială, a întârziat în timp și a avut efect limitat.

Accesul la finanțare are două aspecte: accesul pentru dezvoltatorii care intenționează să construiască locuințe și accesul cumpărătorului care dorește să procure locuința.

În perioada 1999-2008, odată cu redresarea economică și creșterea cererii de locuințe noi, în piața de imobil au apărut diferite forme de finanțare. În unele cazuri dezvoltatorii au folosit mijloace financiare proprii pentru a realiza construcția și a propune spre vânzare locuințele noi, însă aceasta mai degrabă e o excepție, decât o regulă. Obținerea creditelor de la băncile comerciale pentru construcția de locuințe deși are loc, nu este o practică răspândită. Băncile consideră riscante investițiile în construcția de locuințe pentru vânzare și oferă credite în condiții puțin avantajoase.

Cel mai des dezvoltatorii atrag mijloacele proprii ale cetățenilor. Relațiile dintre o companie de construcții și cumpărătorii de locuințe se constituie în baza "Contractului de investiție în construcția de locuințe". Cumpărătorul achită un avans de circa 40% din costul apartamentului și plătește suma rămasă în rate pe parcursul perioadei de construcție. Acest mecanism funcționează

cu succes când companiile dezvoltatoare își îndeplinesc onest obligațiile. Din păcate, uneori contractele de investiție în construcția de locuințe au adus la litigii în instanțele de judecată din cauza neîndeplinirii de către unele companii a obligațiilor asumate. În ultimii ani această modalitate de finanțare se utilizează mai puțin din două motive: scăderea încrederii cumpărătorilor în acest mecanism de plată și diminuarea cererii de locuințe noi în urma șocului financiar din 2008. În condițiile de concurență sporită companiile dezvoltatoare au început să propună locuințe cu plată în rate pe termen lung (după darea în exploatare a locuinței), în condiții de leasing.

Dacă vorbim de accesul la finanțare a familiilor ce doresc să-și îmbunătățească condițiile de locuire, situația e complicată. În perioada 2000-2014 rata nominală a creditelor ipotecare a variat de la 7,5% până la 22%. În ianuarie 2014, conform datelor Băncii Naționale, rata medie a fost de 9,7%. Toate băncile cer garanții pentru creditele ipotecare, deci imobilul achiziționat va fi cedat drept gaj pentru acest credit. În cazul creditelor pentru renovarea sau modernizarea locuinței care deja îi aparține beneficiarului, rata e și mai mare. Creditele imobiliare constituie mai puțin de 5% din volumul total al creditelor de pe piața internă. Ele nu sunt populare din cauza costurilor prea mari.

În Moldova nu se plătesc subvenții directe pentru construcția ori renovarea locuințelor, însă pot fi acordate facilități fiscale. De exemplu, nu există impozit pe profit pentru municipalități, în anii 1997-2008 au fost scutite de TVA lucrările de construcție în cadrul programului de finisare a blocurilor locative rămase nefinisate din perioada sovietică. Finanțarea locuințelor din bugetul de stat și bugetele autorităților locale se utilizează în cazuri speciale prevăzute de legislație. Legea cu privire la locuințe din 2015 prevede utilizarea finanțelor publice pentru construcția locuințelor sociale.

30. Sprijinirea dezvoltării economice locale

Performanțele economice ale Republicii Moldova sunt modeste. Tergiversarea reformelor în domeniul politico-administrativ, ezitățile privind reducerea dependenței de piața estică au agravat problemele existente transformându-le în constrângeri pentru dezvoltarea durabilă. Ritmul relativ bun al creșterii economice în primul deceniu al secolului XXI s-a datorat mai mult factorilor externi (creșterii remitențelor) decât dezvoltării capacităților interne. Creșterea bazată pe consum accentuează dezechilibrul dintre nivelul de dezvoltare economică pe dimensiunile capitală-regiuni, urban-rural și creează amenințări serioase pentru întreaga societate.

Strategia națională de dezvoltare „Moldova 2020” aprobată de Parlament în 2012 propune schimbarea modelului de creștere economică. Modelul inertial, bazat pe consumul alimentat de remitențe, trebuie înlocuit cu un model dinamic, bazat pe atragerea de investiții și dezvoltarea industriilor exportatoare de bunuri și servicii. Astfel dezvoltarea economică la nivel local capătă importanță vitală pentru economia și climatul social al Republicii Moldova. Pot fi evidențiate câteva direcții de acțiuni care influențează economiile locale:

- creșterea competențelor economice ale administrației publice locale, inclusiv prin descentralizarea patrimoniului public;
- îmbunătățirea serviciilor și infrastructurii la nivel local, în special prin realizarea proiectelor de dezvoltare;
- programe de încurajare a cetățenilor, în special a tinerilor, privind inițierea afacerilor în orașele mici și în mediul rural;
- îmbunătățirea accesului la finanțare pentru dezvoltarea locală;
- îmbunătățirea climatului general în mediul de afaceri.

Dreptul de proprietate publică a unităților administrativ-teritoriale este recunoscut și apărut de lege. Politica de descentralizare prevede transmiterea unui număr semnificativ de bunuri de la autoritățile centrale către cele locale. Însă în practică, o parte a patrimoniului are statut incert din

cauza tergiversărilor în procesul de inventariere și înscriere în Cadastrul bunurilor imobile, tergiversări cauzate de lipsa banilor în bugetele locale pentru lucrările de inventariere. Costurile acestor lucrări sunt influențate de existența ori lipsa materialelor topo-geodezice.

Politicile de dezvoltare regională promovate de MDRC au obiectivul general de a crea condiții pentru dezvoltarea social-economică a regiunilor. În perioada 2010-2015 programele și proiectele finanțate din Fondul Național de Dezvoltare Regională, precum și cu susținerea Guvernului German prin intermediul Agenției de Cooperare Internațională a Germaniei, au realizat rezultate vizibile în diferite domenii: reabilitarea drumurilor, alimentarea cu apă și canalizare, eficiența energetică, reabilitarea infrastructurii necesare pentru funcționarea parcurilor industriale, renovarea unor clădiri de valoare cultural-istorică.

Un rol important în planificarea dezvoltării socio-economice a unităților administrativ-teritoriale și localităților revine strategiilor de dezvoltare durabilă a orașelor elaborate în cadrul Proiectului "Agenda Locală 21 în Moldova" susținut de UNDP și strategiile de dezvoltare social-economică pentru 32 de orașe elaborate în cadrul Proiectului de susținere a autorităților locale din Moldova finanțat de USAID. Planurile urbanistice generale, elaborate în ultimii ani, sunt corelate cu aceste documente și la rândul său, conțin o evaluare a potențialului economic, a infrastructurii și propuneri de dezvoltare.

Fondul de garantare de stat a creditelor, gestionat de Organizația pentru Dezvoltarea Sectorului Întreprinderilor Mici și Mijlocii reprezintă un instrument al statului de îmbunătățire a accesului la finanțe pentru micii antreprenori, care dispun de suficiente capacități de rambursare a unui credit, dar nu-l pot obține din lipsa unui gaj acceptabil pentru bancă. Misiunea de bază a Fondului constă în îmbunătățirea dialogului dintre băncile comerciale și întreprinderile respective, înlăturarea impedimentelor ce se creează în relația creditor - antreprenor și sporirea posibilităților sectorului de a obține resursele financiare necesare. Garanțiile financiare se emit, la solicitarea băncilor comerciale, pentru creditele întreprinderilor micro, mici și a gospodăriilor țărănești.

31. Crearea locurilor de muncă decentă și a mijloacelor de trai

Republica Moldova a ratificat principalele convenții internaționale privind ocuparea forței de muncă, colaborează cu Organizația Internațională a Muncii și tinde spre ajustarea la standardele internaționale a cadrului legal și a politicilor din domeniu. Totodată, piața națională a forței de muncă este parte inseparabilă a sistemului economic în ansamblu și reflectă problemele acestuia. Ea este rigidă și generează puternice dezechilibre structurale, teritoriale, ocupaționale și profesionale.

Rata de ocupare în Republica Moldova este scăzută, fiind marcată considerabil și de rata de participare joasă a forței de muncă, în scădere continuă de la 53 până la 41%, în ultimii zece ani, puțin mai mare pentru bărbați (44,1%) decât pentru femei (38,6%). Rata joasă de participare a forței de muncă se explică, în mare parte prin emigrare. Deși în ultimul deceniu veniturile salariale au crescut cu circa 14% anual, acestea sunt încă prea mici pentru a asigura cetățenilor un trai decent.

Guvernul a întreprins măsuri cu scopul de a ridica gradul de ocupare a forței de muncă și a încuraja crearea locurilor de muncă decentă. În primul rând ele sunt adresate tinerilor: acordarea în condiții avantajoase a creditelor din Fondul de șomaj, stimularea mobilității forței de muncă, stimularea angajatorilor pentru a angaja absolvenți ai instituțiilor de învățământ, ale căror studii au fost finanțate de la bugetul de stat, lucrări publice remunerate etc.

Sunt în proces de implementare politici și planuri strategice de dezvoltare sectorială cu impact direct asupra pieței forței de muncă. Printre ele pot fi menționate strategiile privind dezvoltarea sectorului întreprinderilor mici și mijlocii, de atragere a investițiilor și promovare a exporturilor,

de reformă a cadrului de reglementare a activității de întreprinzător, Foaia de parcurs pentru ameliorarea competitivității, Concepția dezvoltării clusteriale a sectorului industrial, Strategia inovațională “Inovații pentru competitivitate”.

S-au dovedit a fi eficiente măsurile cu caracter complex: de creare a locurilor de muncă prin încurajarea activităților economice, în special la nivel local.

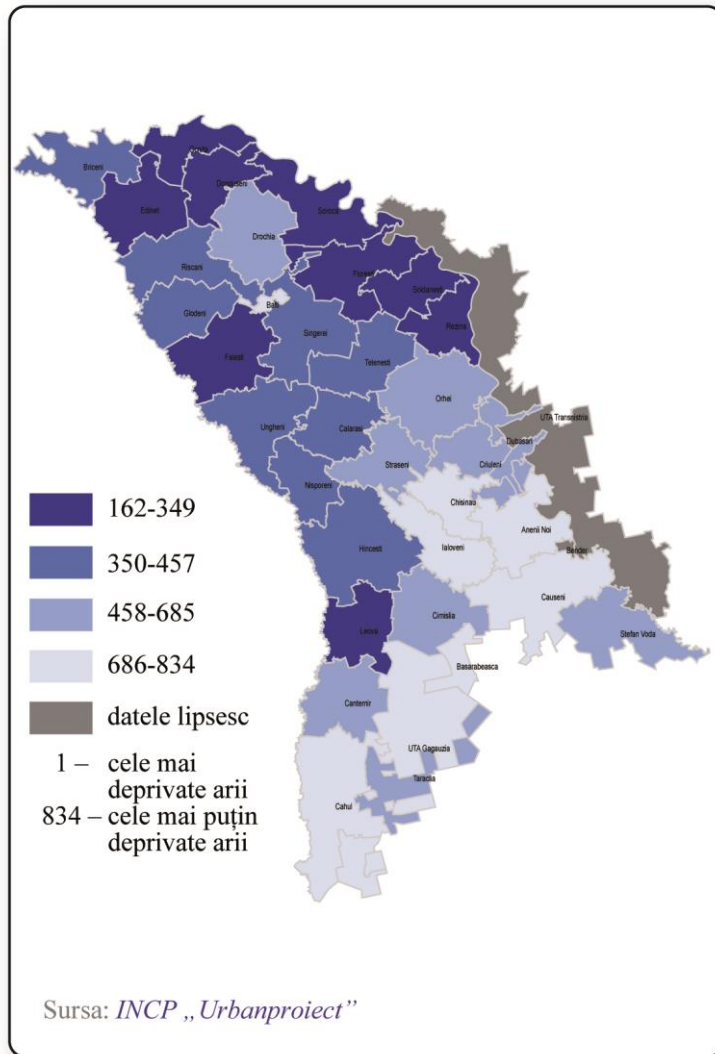
Programul de atragere a remitențelor în economie „PARE 1+1”, are drept obiectiv general de a informa lucrătorii migranți despre oportunitățile dezvoltării unei afaceri acasă, în Moldova și de a contribui la finanțarea afacerilor conform regulii 1+1. Pe lângă componenta de finanțare, Programul conține componenta de informare, comunicare, instruire și suport antreprenorial. În perioada 2010-2015 în cadrul Programului au primit finanțare 717 întreprinderi, inclusiv 213 create de femei și 358 – de tineri până la 35 ani. Au fost create nu mai puțin de 1330 locuri de muncă și 380 de persoane din rândul migranților s-au întors acasă. Majoritatea întreprinderilor sunt create și activează în zonele rurale .

Programul național de abilitare economică a tinerilor este destinat persoanelor cu vârsta între 18-30 de ani, care doresc să-și dezvolte abilități antreprenoriale. În perioada 2008-2015, au fost instruiți și consultați peste 4000 de tineri, din care 40% - femei. Aceasta a încurajat crearea a peste 1700 întreprinderi noi, din care circa 30% - de către femei și au fost oferite circa 2400 de locuri de muncă.

Incubatoarele de afaceri, reprezintă instrumente create pentru susținerea dezvoltării întreprinderilor aflate la început de activitate sau în faza incipientă de dezvoltare. În total pe teritoriul țării au fost create 9 incubatoare de afaceri, amplasate în toate regiunile țării. În cadrul acestora activează 155 companii și au fost create 611 locuri de muncă.

32. Integrarea economiei urbane în politica națională de dezvoltare

Despre ponderea economică a orașelor în economia țării ne vorbește faptul că valoarea adăugată brută generată de industrie și sectorul de servicii este de 6 ori mai mare decât cea din agricultură. Municipiul Chișinău, capitala țării cu o pondere de peste 50% în activitățile economice, domină în sistemul economic al Republicii Moldova. Municipiul Bălți cu un enorm decalaj față de Chișinău, este al doilea mare centru economic. În anul 2014 municipiului Chișinău îi reveneau 56,5% din producția industrială și 62% din investițiile în capital fix, iar municipiul Bălți a generat 9,6% din producția industrială și a acumulat 3,7% din investițiile în capital fix. În Chișinău se înregistrează circa 70% din vânzările totale pe țară. Totodată, municipiul Chișinău concentrează majoritatea întreprinderilor din Moldova, dispune de un nivel relativ înalt privind capitalul uman și infrastructura.

La nivel regional, mai mult de jumătate dintre întreprinderi fac parte din categoria micului business și au ca principal gen de activitate comerțul. Chiar dacă sunt multe la număr, întreprinderile micului business din regiuni au o contribuție disproporționat de mică în crearea locurilor de muncă și în generarea valorii adăugate la nivelul întregii economii.

Pentru o analiză comparativă a nivelului de dezvoltare a diferitelor regiuni și localități, Ministerul Economiei utilizează Indicele de deprivare a ariilor mici (IDAM), care reprezintă un instrument oficial al Guvernului. Acest indicator complex se calculează în baza a 48 de indicatori relativi pentru 8 domenii (economie, educație, sănătate, infrastructuri, condiții de mediu ș.a.). IDAM permite identificarea problemelor de dezvoltare la diferite niveluri teritoriale și a zonelor care necesită o mai mare atenție în planurile de dezvoltare.

Figura 7. Diferențe regionale privind indicele deprivării de infrastructură a ariilor mici.

A pune în valoare potențialul economic al orașelor mici și a diminua efectele dezvoltării dezechilibrate a localităților este o mare provocare pentru Republica Moldova. Un important instrument de promovare a politicilor în această direcție este dezvoltarea regională. Obiectivele caracteristice acestei activități au fost identificate de *Legea privind dezvoltarea regională*, adoptată în 2006. Legea a stabilit drept obiectiv obținerea unei dezvoltări social-economice echilibrate și durabile pe întreg teritoriul Republicii Moldova. Cadrul instituțional pentru promovarea politicilor în domeniu include:

- Consiliul național de coordonare a dezvoltării regionale – organ de coordonare intersectorială la nivel național;
- Consiliile regionale pentru dezvoltare – organe de coordonare la nivel regional;
- MDRC - autoritatea de implementare a politicii de dezvoltare regională;
- Agențiile de Dezvoltare Regională – instituții publice necomerciale, subordonate MDRC, create pentru implementarea proiectelor de dezvoltare.
- Fondul național pentru dezvoltarea regională – sursa de finanțare a programelor și proiectelor;

Printre instrumentele eficiente de stimulare a creșterii economice în contextul dezvoltării regionale sunt și zonele economice libere (ZEL) și parcurile industriale (PI), create în baza *Legii cu privire la parcurile industriale* din 2010. Companiile rezidente din cadrul ZEL și PI beneficiază de

facilități la lansarea și desfășurarea activității economice, dispun de infrastructura tehnică și de producție. Pe parcursul ultimilor 5 ani, în 10 parcuri industriale s-au efectuat investiții în sumă de 46,4 milioane dolari SUA, care au permis crearea a circa 2000 locuri de muncă.

Dezvoltarea regională este parte componentă a Acordului de Asociere a Republicii Moldova cu UE. Guvernul, și-a asumat angajamentul de a distribui echitabil șansele de dezvoltare durabilă pe întreg teritoriul țării, întrucât orașele mici ale țării sunt elemente extrem de importante în promovarea dezvoltării economice și sociale echilibrate teritorial, îndeosebi prin rolul lor de legătură între spațiul urban și cel rural.

33. Provocările întâlnite și lecțiile învățate

Carta Europeană a Autonomiei Locale acordă o importanță deosebită autonomiei financiare a colectivităților locale. În conformitate cu Legea Republicii Moldova privind descentralizarea administrativă din 2006, o unitate administrativ teritorială este considerată viabilă din punct de vedere administrativ dacă ea dispune de resurse materiale, instituționale și financiare necesare pentru gestionarea și realizarea eficientă a competențelor ce îi revin. În cadrul procesului de descentralizare, început în 2006 s-a constatat că anumite competențe nu pot fi exercitate de către autoritățile administrației publice locale întrucât capacitățile lor administrative sunt reduse. Doar începând din 2015 s-au schimbat unele reguli de bugetare, care acordă o autonomie fiscală mai mare administrației publice locale. *Lipsa mecanismelor eficiente de implementare a prevederilor legislației și gestionarea imperfectă privind finanțarea administrației publice locale au fost principalele cauze ale progresului lent în politica de descentralizare.*

Crearea unui mecanism eficient și durabil care ar facilita accesul la finanțarea construcției locuințelor a constituit o provocare pentru autoritățile din Moldova încă din primii ani de independență. În pofida mai multor încercări această provocare nu a putut fi depășită. Creditele ipotecare sunt considerate riscante, au o pondere ne semnificativă în piața financiară și sunt acordate în condiții neavantajoase. Finanțarea în domeniul construcției care se produce din contul capitalului privat la fel se confruntă cu riscuri și este vulnerabilă la schimbările de conjunctură. Implicarea autorităților în soluționarea problemei a fost minimă și nu a schimbat situația. *În condițiile unei economii fragile, nu poate fi creat un mecanism stabil de finanțare a locuințelor, fără ca statul să impună reglementări eficiente în acest sector și să ofere anumite garanții pentru investiții.*

Dezechilibrele și disproporțiile în dezvoltarea localităților, pe dimensiunile sat-oraș și regiuni-capitală sunt evidente în mai multe aspecte, dar în primul rând, - în aspect economic. Multe localități au intrat într-un cerc vicios: declinul economic și lipsa locurilor de muncă au provocat refluxul migrațional și degradarea elementelor de infrastructură, iar aceasta la rândul său, a făcut dificilă atragerea investițiilor în economia locală. Tergiversările privind descentralizarea și lărgirea bazei financiare a autorităților publice locale, lipsa unor programe de dezvoltare au fost de asemenea în defavoarea economiilor locale. Politica privind dezvoltarea locală, promovată de Guvern în ultimii ani, are obiectivul general de a schimba această situație. *Dezvoltarea economică locală este în strânsă corelare nu doar cu politicile din sectorul economic și social, dar și cu politicile privind descentralizarea, dezvoltarea regională, planificarea teritorială.*

Crizele economice, dar și modificările de proporții care au survenit în structura economiei Moldovei odată cu deschiderea pieței și restructurarea relațiilor economice externe au scăzut cererea pentru forța de muncă. Emigrarea masivă a populației active a diminuat efectele șomajului, dar a creat o mare provocare pentru Moldova privind procesele demografice și posibilitățile de relansare a economiei. Măsurile întreprinse de Guvern pentru a ridica gradul de ocupare a forței de muncă sunt încă limitate. Însă programele și proiectele implementate cu succes demonstrează că există posibilități reale de a obține rezultate pozitive în acest domeniu. *Politicile administrației*

publice centrale și locale privind acordarea de asistență prin informare și instruire, precum și prin oferirea de garanții investițiilor, pot contribui substanțial la crearea locurilor de muncă.

Orașele sunt locomotivele procesului de dezvoltare economică. Problema este că în Moldova unele orașe mici și-au pierdut funcțiile de centre economice pentru zonele rurale adiacente în urma deindustrializării lor. Ele nu au reușit să capete alte funcții și actualmente au perspective incerte de dezvoltare. Urmările economice și sociale ale acestei evoluții afectează atât orașele respective, cât și localitățile rurale. Este un exemplu, care demonstrează că dezvoltarea durabilă a localităților nu poate fi asigurată doar prin mecanismele de piață. Comunitățile locale au nevoie de politici de dezvoltare care le-ar ajuta să se integreze în economia națională.

34. Provocări privind economia urbană, care ar putea fi abordate de către o Nouă Agendă Urbană

Împreună cu măsurile de îmbunătățire a finanțelor locale prevăzute de Strategia descentralizării, urmează să fie produsă o reformă importantă pentru îmbunătățirea gestiunii bugetelor locale, - aplicarea principiilor bugetului de performanță. La nivel local, autoritățile executive și reprezentative trebuie să definească obiectivele strategice de dezvoltare, resursele necesare, indicatorii și criteriile după care se va stabili dacă obiectivele au fost realizate, iar resursele - eficient cheltuite. Toate acestea trebuie să fie făcute cu implicarea directă a autorităților responsabile din cadrul administrației publice locale, a funcționarilor publici de la diferite instituții, precum și a populației și ONG-urilor. Autoritățile administrației publice centrale vor acorda asistență prin pregătirea materialelor de instruire și a metodologiilor, desfășurarea cursurilor de formare profesională, sprijinul practic pentru personalul implicat în procesul de bugetare, etc.

Îmbunătățirea accesului la finanțarea locuințelor are mare importanță pentru asigurarea drepturilor oamenilor la o locuință adecvată, dar și pentru stimularea sectorului de construcții în care pot fi create un număr considerabil de noi locuri de muncă. Vor fi necesare acțiuni hotărâte pentru îmbunătățirea cadrului legal ca mecanismele de finanțarea a locuințelor să fie mai eficiente. O consolidare a capacităților instituționale în sectorul locuințelor, la fel e necesară. În acest sens poate fi dezvoltată inițiativa de a crea o Agenție Națională pentru Locuințe ce va avea drept obiectiv elaborarea și realizarea programelor de finanțare a construcției locuințelor accesibile, inclusiv cu fonduri asigurate de la bugetul statului.

Trebuie examinată posibilitatea creării unei bănci specializate, susținute de stat, care ar acorda împrumuturi pentru renovarea locuințelor și construirea de locuințe noi. Banca ar putea propune un model de depozit bancar, care ar a motiva persoanele fizice să depoziteze economisirile personale pentru a le transforma ulterior în credite pentru locuințe. De asemenea, pentru asociațiile de proprietari ai locuințelor, o soluție ar putea fi, depunerea taxelor pentru întreținere la o bancă de economii specializată în domeniul construcțiilor, care în schimb le-ar oferi împrumuturi pentru renovarea și îmbunătățirea eficienței energetice a locuințelor.

În ansamblu, mecanismele de finanțare a locuințelor trebuie să urmărească:

- majorarea termenului de achitare a prețului pentru spațiul locativ procurat;
- micșorarea ratei dobânzii bancare la creditele obținute pentru îmbunătățirea condițiilor de trai;
- creșterea numărului de oameni care pot avea acces la resursele financiare pentru îmbunătățirea condițiilor de locuit.

Politica promovată de MDRC își propune să intervină pentru a impulsiona dezvoltarea acelor orașe și regiuni care au potențial economic și prin urmare ar duce la dezvoltarea în ansamblu a

țării și combaterea disparităților. Totodată, nu se intenționează să fie limitată dezvoltarea municipiilor Chișinău și Bălți, și nu sunt anulate alte politici ale statului de diminuare a disparităților regionale. Atât Strategia dezvoltării regionale 2016-2020, cât și Legea privind dezvoltarea regională prevăd necesitatea accelerării dezvoltării orașelor în calitate de „poli de creștere”, care implicit pot contribui la dezvoltarea regiunilor. Într-o primă etapă de implementarea a politicii de dezvoltare regională, accentul a fost pus pe unele programe de asistență socială care au avut drept scop acordarea asistenței zonelor defavorizate, iar într-o etapă ulterioară accentul va fi pus pe concentrarea eforturilor de amplificare a ritmurilor de creștere în zonele cu potențial economic.

Strategiile și politicile Guvernului Republicii Moldova privind forța de muncă au ca obiectiv general asigurarea unei ocupări cât mai depline, durabile și productive a forței de muncă, precum și atingerea unui nivel decent de remunerare a muncii. Acest scop va fi atins prin realizarea a trei sarcini armonizate cu Strategia Europeană de ocupare a forței de muncă: creșterea numărului de locuri de muncă; îmbunătățirea productivității muncii; consolidarea coeziunii și incluziunii sociale, îndeosebi prin combaterea oricăror forme de discriminare pe piața muncii, diminuarea disparităților între sexe și a diferențelor între regiuni în ceea ce privește ocuparea forței de muncă. Dezvoltarea economiei și facilitarea creării locurilor de muncă competitive reprezintă deziderate asumate de Guvernul Republicii Moldova în Strategia națională de dezvoltare ”Moldova 2020”, în Planul de acțiuni al Guvernului 2016-2018, precum și într-un set de documente de politici, orientate spre ameliorarea mediului de afaceri, simplificarea cadrului de reglementare a activității de întreprinzător, crearea unui mediu investițional atractiv și predictibil.

Semnarea în 2014 a Acordului de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană oferă noi oportunități pentru dezvoltarea economică a localităților în contextul economiei naționale. Exploatarea coridoarelor de transport europene, cooperarea transfrontalieră, pot contribui la atragerea fluxurilor materiale și financiare pentru proiecte de dezvoltare, inclusiv transnaționale.

Trecerea la paradigma nouă de dezvoltare, proclamată în Strategia ”Moldova 2020” va presupune atragerea investițiilor, dezvoltarea industriilor exportatoare, promovarea societății bazate pe cunoștințe, inclusiv prin fortificarea activităților de cercetare și de dezvoltare, inovarea și transferul tehnologic orientate spre eficiență și competitivitate. În aceste condiții, integrarea orașelor Moldovei în sistemul regional de relații economice este principalul factor de dezvoltare. Politicile de creștere a capacităților administrației publice locale, Strategia națională de dezvoltare regională, strategiile locale de dezvoltare, planurile de amenajare a teritoriului și urbanism vor contribui la evaluarea potențialului economic al localităților, identificarea priorităților și promovarea proiectelor de dezvoltare economică durabilă.

VI. LOCUINTE ȘI SERVICII DE BAZĂ: **PROBLEME ȘI PROVOCĂRI PENTRU O NOUĂ AGENDĂ URBANĂ**

35. Asigurarea cu locuințe

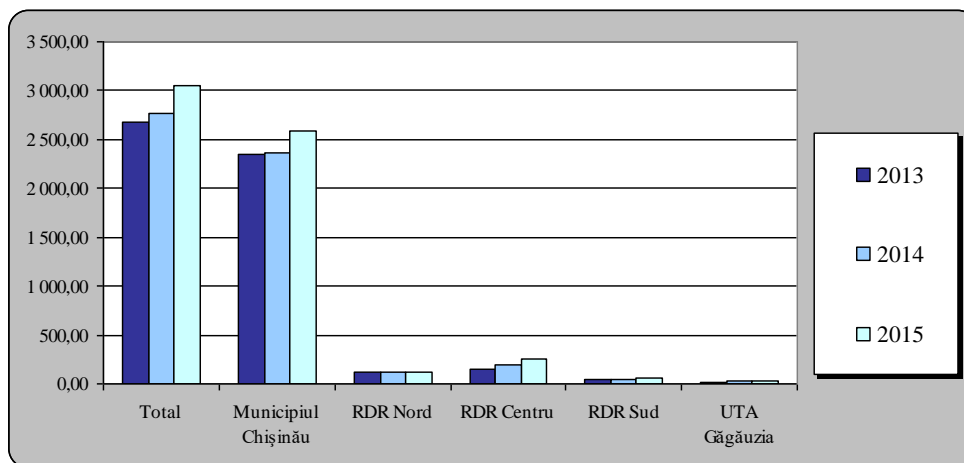
Dreptul la locuință este recunoscut în Republica Moldova ca un drept fundamental care face parte din dreptul la viață decentă al persoanei sau familiei. Legislația prevede pentru locuințe diferite forme de proprietate și moduri de utilizare, diferite tipuri constructive. Sunt stabilite exigențele minime pentru locuință.

Conform statisticii, în 2014 în Moldova erau circa 1.318 mii locuințe cu suprafața totală de 81 milioane m.p. Circa 42% din numărul total de locuințe constituie fondul locativ urban și circa

jumătate din el – fondul locativ al municipiului Chișinău. Numărul de locuințe la 1.000 de locuitori este de 370, semnificativ mai mic comparativ cu media din UE.

Odată cu reformele politice și economice din anii '90 ai secolului trecut, locuințele din proprietatea publică au fost în masă privatizate de către chiriași. *Legea cu privire la privatizarea fondului de locuințe din 1993*, definește principiile de bază și condițiile de privatizare a fondului locativ. Scopurile Legii au fost: (i) să ofere cetățenilor dreptul să aleagă modul de a-și satisface necesitatea de locuință, (ii) să asigure întreținerea locuințelor de către cei care locuiesc în ele, și (iii) să creeze premise pentru formarea pieței de locuințe. În prezent, în medie pe țară, rata locuințelor în proprietate privată atinge 96%, cu 99% în mediul rural și 92% în mediul urban. Municipiile Chișinău și Bălți au cele mai mici rate de locuințe în proprietate privată, de 89% și respectiv 88%.

Figura 8. Investițiile în construcția de locuințe în aspect teritorial (milioane lei)

Sursa: Biroul Național de Statistică

Nu există cartiere de locuințe neformale. Sistemul de înregistrare a drepturilor de proprietate asupra bunurilor imobile, inclusiv locuințe, cuprinde întreg teritoriul țării, localitățile urbane și rurale. Există proceduri de aprobare a construcției clădirilor noi și a reconstrucției celor existente, precum și servicii de supraveghere tehnică la nivel central și local, care au menirea să nu admită încălcarea legalității, cerințelor de siguranță și normelor sanitare. În perioada 2012-iulie 2015 Inspekția de Stat în Construcții a depistat 2068 cazuri de construcție neautorizată, inclusiv 1058 în municipiul Chișinău. În acest număr construcțiile noi au constituit 27%, anexele și încăperile auxiliare - 39%, intervențiile de replanificare - 34%. Cazurile depistate sunt examinate de instanțele judecătorești, care aplică sancțiuni.

Un fenomen specific pentru Republica Moldova sunt cartierele suburbane constituite din case de vacanță cu mici loturi agricole de circa 600 m.p. Ele au apărut în 1987-1991 în urma deciziei autorităților sovietice de a distribui terenuri în extravilan și a încuraja locuitorii orașelor să practice pomicultura pentru necesitățile familiei. Unele din aceste construcții, cu destinația inițială de locuință de vacanță, treptat s-au transformat în locuințe permanente. Unde e posibil, asemenea cartiere obțin statutul de parte componentă a localității din vecinătate și astfel sunt incluse în rețeaua de servicii administrative, sociale și tehnice.

Pe parcursul ultimilor 12 ani, fondul de locuințe a crescut cu circa 8% - un ritm lent. Numărul locuințelor noi nu este suficient pentru a înlocui fondul locativ care urmează să fie scos din exploatare din diferite cauze, - dezastre, degradări în urma lipsei de întreținere.

Persistă problema locuințelor care nu corespund exigențelor minime. Potrivit unui sondaj realizat de UNDP în 2007, în locuințe degradate sau sărăcăcioase locuiau 7% din populația Moldovei. Conform datelor Ministerului Sănătății, în 2014 cota populației care locuiește în locuințe neconforme normelor sanitare a constituit 5,7% (în 2013 - 6,7%). MDRC a înregistrat în

localitățile urbane 468 de locuințe avariate ori cu deformări considerabile ale elementelor constructive. Ele necesită reparații capitale ori trebuie demolate, fapt ce necesită găsirea unui spațiu locativ pentru 772 de locatari. Actualmente examinarea locuințelor pentru a stabili corespunderea lor exigențelor minime se efectuează la solicitare din partea locatarilor ori a APL, în legătură cu careva situații excepționale. E necesară o inventariere generală a fondului de locuințe, cel puțin în spațiul urban, pentru a estima necesitățile de renovare și reabilitare.

36. Îmbunătățirea accesului la locuințe adecvate

În Moldova nu există careva indici cantitativi aprobați, care să caracterizeze gradul de accesibilitate a locuințelor. Însă trebuie de recunoscut că principalul obstacol în obținerea unei locuințe adecvate este decalajul între costurile ei și veniturile cetățenilor. Conform estimărilor, în Chișinău raportul între costul unui apartament nou și venitul anual al unei familii cu 2 salarii medii este de 7,5:1. O criză majoră privind asigurarea cu spațiu locativ este evitată datorită declinului demografic și faptului că majoritatea populației deține locuințe în proprietate în urma moștenirii și privatizării.

Conform statisticii, cetățenii Republicii Moldova cheltuiesc pentru întreținerea și dotarea locuințelor circa 20% din venitul mediu. Acest indice nu se referă la plata pentru chirie de către persoanele care nu au locuință în proprietate. Deși nu există date statistice privind mărimea plăților pentru chirie, ele pot fi estimate la 150-300 dolari SUA la Chișinău și 100-150 dolari SUA în alte orașe, pe când salariul mediu pe economie e circa 225 dolari SUA. Veniturile mici ale populației explică și răspândirea limitată a finanțării construcției locative prin ipotecă.

Indicii de asigurare a populației cu spațiu locativ (m.p./persoană) au crescut în perioada 2006-2014 de la 18,9 la 22,6 m.p. în spațiul urban și de la 21,9 la 26,9 m.p. în spațiul rural. Însă nu există date statistice ori studii speciale privind numărul de familii care locuiesc în condiții de supraaglomerare. O estimare în baza datelor recensământului din 2004 ar sugera că circa 11% din familii locuiesc în condiții inadecvate din cauza supraaglomerării. Asigurarea cu spațiu locativ, calitatea și dotarea cu servicii a locuințelor, este în strânsă corelație cu nivelul veniturilor gospodăriilor casnice. De exemplu, 34% din gospodăriile casnice din I grupă cantilică (cei mai săraci) locuiesc în condiții strâmtorate – cu o suprafață locuibilă de până la 9 m.p./1 persoană. În grupa cantilică V (cu cele mai mari venituri) doar 15% din familii au locuințe cu o suprafață mai mică de 9 m.p./1 persoană. Cu apeduct în apartament/casă, precum și sistem de canalizare este înzestrată locuința a doar 25% din gospodăriile casnice cu venituri mici (cuantila I) și 80% a celor cu venituri mari (cuantila V). O situație asemănătoare se constată și referitor la alte servicii și comodități.

O problemă aparte este accesul la o locuință adecvată pentru persoanele cu dizabilități. Moldova a moștenit un mare număr de blocuri de apartamente construite în perioada sovietică fără careva facilități pentru oamenii cu dizabilități. Lipsa ascensoarelor, dimensiunile mici ale nodurilor sanitare, pragurile înalte între spațiul apartamentului și balcon, sunt factori tipici, care fac și mai dificilă viața persoanelor cu dizabilități. În blocurile noi situația e mai bună, însă standardele tehnice necesită o perfecționare în continuare.

Bloc de locuit, construit în municipiul Chișinău, în cadrul proiectului de construcție a locuințelor sociale

Casă de locuit cu 4 apartamente, construită în orașul Hîncești, în cadrul proiectului de construcție a locuințelor sociale

Sursa: MDRC

În general, accesul nesatisfăcător la o locuință adecvată pentru numeroase categorii de cetățeni afectează viața oamenilor și generează probleme sociale. Există corelație directă între accesul la locuință și vârsta la prima naștere la femei, numărul total de copii. Insuficiența locuințelor accesibile și efortul financiar prea mare și de durată necesar pentru obținerea unui spațiu locativ constituie un motiv în plus pentru emigrație.

Problema accesibilității locuințelor este vizibilă și constituie o importantă temă de abordare în politicile statului. În 2008 Guvernul a emis o hotărâre specială „Cu privire la asigurarea cu locuință gratuită a tinerilor specialiști angajați în câmpul muncii în instituțiile publice din sate”. Programul național strategic în domeniul securității demografice a Republicii Moldova pentru 2011-2025 identifică drept unul dintre principalele obiective asigurarea cu locuințe sociale a persoanelor cu venituri mici și mijlocii, inclusiv a tinerilor, familiilor cu mulți copii, invalizilor, persoanelor în etate fără locuință. Însă din cauza posibilităților financiare limitate obiectivele acestor politici se realizează doar parțial.

MDRC a estimat necesarul de locuințe sociale (în condițiile Legii cu privire la locuințe din 2015) de nu mai puțin de 10 626 unități, inclusiv: pentru familii tinere - circa 8 mii, invalizi – 2 476, familii cu tripleți și mai mulți copii născuți simultan - 50. În 2008 Ministerul a lansat Proiectul de construcție a locuințelor sociale pentru familii socialmente vulnerabile. Construcția e finanțată cu suportul Băncii de Dezvoltare a Consiliului Europei și autorităților publice locale. În cadrul primei faze a Proiectului au fost construite, în diferite orașe ale țării, 4 blocuri cu 249 de apartamente, fiind asigurate cu locuințe nu mai puțin de 581 persoane. Pentru faza II, care a început în 2013, vor fi construite în total 700 de locuințe pentru 2 500 de persoane.

37. Asigurare accesului durabil la apă potabilă

În Moldova există un cadru legal complex, care reglementează utilizarea resurselor de apă și activitatea serviciilor de alimentare cu apă. Principala autoritate a administrației publice centrale, care promovează politicile în domeniul alimentării cu apă și sanitației este Ministerul Mediului. Serviciile de alimentare cu apă și canalizare se află în competența APL.

Apele subterane sunt principala sursă de alimentare cu apă potabilă. Din sursele subterane se alimentează 100 % din populația rurală și 30% din cea urbană, sau 65% din toată populația țării. Din sursele de suprafață cele mai importante sunt r. Nistru din care se alimentează 32% din populație și r. Prut – 2,8%.

În 2015 au funcționat 1 044 sisteme de alimentare centralizată cu apă, care au cuprins 88% din orașe și 40% din satele Moldovei. Circa 1,8 milioane de oameni (51,5% din populație) beneficiază de servicii de alimentare centralizată cu apă. Cele mai mari cote ale populației, care beneficiază de

aceste servicii, sunt în municipiul Chișinău și UTA Găgăuzia, respectiv câte – 69,0%, urmate de regiunile Sud – 64,5%, Centru -41,9% și Nord – 37,5%. În 2015 întreprinderile specializate de alimentare cu apă au livrat prin rețelele sale 79,5 milioane m.c. de apă, inclusiv 57,3 milioane m.c. pentru populație. În medie, aceasta constituie 16 m.c./locuitor. Dotarea locuințelor cu apeduct a crescut în perioada 2010 – 2014 de la 82,8% la 85,6% în orașe și de la 20% la 29% în sate (calculat pentru suprafața totală a fondului locativ).

O mare parte din apeducte au starea tehnică nesatisfăcătoare. Utilajul învechit, ineficiența energetică, lipsa dispozitivelor de reglare automată, - sunt probleme tipice. În 2015 au fost înregistrate 31,8 mii de defecțiuni tehnice în rețelele de distribuție, cu 3,0 mii mai multe comparativ cu 2014. Continuitatea serviciilor de alimentare cu apă în majoritatea zonelor urbane este de 100%, pe când în multe sate serviciile de alimentare cu apă se prestează cu întreruperi (9-12 ore pe zi).

O problemă majoră este calitatea apei la sursele de alimentare. Serviciul de Supraveghere de Stat a Sănătății Publice monitorizează calitatea apei din sursele subterane, - circa 3 000 de sonde arteziene și peste 112 000 fântâni tubulare și izvoare, precum și din sursele de suprafață la 60 de puncte de control. Apele de suprafață mai sunt monitorizate și de Serviciul Hidrometeorologic de Stat. Conform datelor de monitorizare, circa 44% din populația Moldovei nu are acces la surse de apă potabilă sigure din punct de vedere a calității. Practic pe tot teritoriul țării persistă problema mineralizării excesive a apelor subterane. Cel mai frecvent se constată conținut ridicat de fluor, sodiu, amoniac, stronțiu, hidrogen sulfurat. Poluarea microbiologică la fel este o cauză a apei necalitative. În medie, 9% din probele de control preluate din apeductele urbane și 16% din cele rurale nu corespund parametrilor microbiologici de calitate.

Există problema fiabilității financiare a serviciilor de alimentare cu apă. Tarifele pentru apă, aprobate conform legii de APL, de cele mai multe ori nu permit operatorilor serviciilor de alimentare cu apă să acumuleze banii necesari pentru investiții în reabilitarea și modernizarea sistemelor. Tarifele prea mici sunt un impediment și la obținerea creditelor pentru investiții. Însă deciziile de creștere a lor, în contextul veniturilor mici ale populației, sunt sensibile din punct de vedere social și politic.

Îmbunătățirea alimentării cu apă potabilă este o provocare și o prioritate în activitatea administrației publice centrale și locale. În 2014 Guvernul a aprobat *Strategia privind alimentarea cu apă și sanitație 2014-2028*. O mare parte din proiectele realizate în cadrul dezvoltării regionale, inclusiv cu asistență externă, vizează alimentarea cu apă. În perioada 2013-2014 au fost date în exploatare 110 noi sisteme de alimentare cu apă potabilă.

38. Asigurarea accesului durabil la canalizare și serviciile sanitare de bază

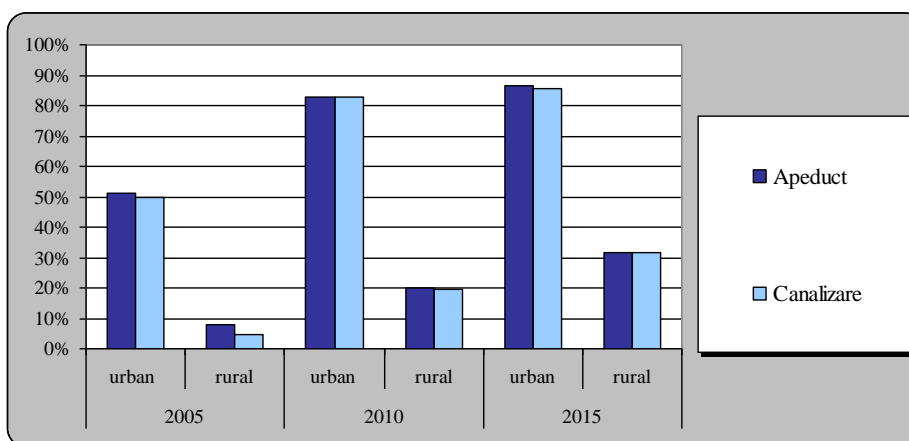
Canalizarea și epurarea apelor uzate.

În 2015 numărul populației cu acces la servicii centralizate de canalizare a constituit circa 790 mii persoane, ceea ce prezintă 22,2% din totalul populației, inclusiv 51% în localitățile urbane și numai 1,0% în localitățile rurale. Cea mai mare pondere a populației cu acces îmbunătățit la servicii de canalizare este înregistrată în regiunea Nord – 23,4%, urmată de regiunile Centru -10,2%, Sud – 6,7% și UTA Găgăuzia – 2,2%. Volumul total al apelor uzate colectate a constituit 67,6 milioane m.c., ori 85% din volumul de apă livrat prin sistemele de alimentare cu apă. Apele uzate recepționate de la populație reprezintă 55,5% din total. Prin stațiile de epurare a apelor uzate au trecut 63,4 milioane m. c. ori 93,8% din apele colectate.

Colectarea și epurarea apelor uzate este o problemă la fel de gravă ca și alimentarea cu apă. Unele sisteme de canalizare construite în perioada sovietică, în special cele din orașele mici și mediul rural, au funcționat prost ori nu au funcționat deloc chiar de când au fost construite. Situația s-a

înrautățit și mai mult după o lungă perioadă de întreținere neadecvată și lipsă de modernizări. În 2015 din toate apeductele doar 171 erau însoțite de sisteme de canalizare, din care 131 au funcționat (cu 10 unități mai multe decât în 2014). Din ele 103 erau dotate cu stații de epurare, din care funcționale, - 81 de unități. Pe parcursul anului la sistemele de canalizare și epurare au fost înregistrate 17,5 mii de defecțiuni, cu 0,9 mii mai multe comparativ cu anul 2014. Una dintre problemele tehnice este necorespunderea parametrilor de funcționare a sistemelor vechi pentru condițiile actuale. În prezent volumul apei consumate și respectiv evacuate este considerabil mai mic decât cel pentru care au fost calculate sistemele de canalizare construite în perioada sovietică. Problema tarifelor prea mici, care nu permit acumularea de bani pentru realizarea măsurilor de reabilitare și modernizare, sunt similare atât pentru serviciile de canalizare, cât și pentru cele de alimentare cu apă.

Figura 9. Dotarea fondului locativ cu utilități (% din total)

Sursa: Biroul Național de Statistică

Lipsa sistemelor de canalizare și proasta funcționare a stațiilor de epurare a apelor uzate în cadrul sistemelor existente, afectează starea sanitară a localităților și este cauză a poluării mediului, inclusiv a apelor subterane. Chiar și municipiul Chișinău are în agendă o problemă acută ce ține de necesitatea urgentă de a moderniza stația de epurare a apelor uzate.

Serviciile sanitare de bază

În 2015, de serviciile întreprinderilor de salubritate au beneficiat circa 60,7% din populația urbană și 4,3% din populația rurală, ceea ce reprezintă la nivel național o medie de 28,3%. Serviciile de colectare a deșeurilor menajere solide au fost prestate în 133 localități, inclusiv în 3 municipii, 49 orașe și 81 de sate. În ultimii ani acești indici sunt în creștere, dar oricum problema evacuării și depozitării deșeurilor rămâne una dificilă în toate localitățile. Nivelul tehnologic în sector este rudimentar. În majoritatea cazurilor deșeurile menajere se colectează fără a fi separate la sursă și sunt depozitate pe platforme de deșeurii. În 2015 suprafața totală a platformelor a constituit 170,7 ha. Către aceste depozite au fost transportate 2921,3 mii m.c. deșeurii menajere solide (cu 24% mai mult decât în 2010). În volumul total circa 66% reprezintă deșeurile colectate de la populație.

În politicile și planurile de dezvoltare problemele ce țin de canalizare și salubritate sunt abordate în complex cu cele de alimentare cu apă. *Strategia privind alimentarea cu apă și sanitație 2014-2028*, aprobată de Guvern în 2014, conține o analiză a situației actuale și stabilește obiectivele de dezvoltare în acest sector.

39. Îmbunătățirea accesului la energia curată

Practic toate locuințele din Moldova, sunt conectate la rețele de energie electrică. Cu gaze din rețea sunt asigurate 653 mii de locuințe din totalul de 1.318 mii. Municipiile Chișinău și Bălți dispun de rețele urbane de alimentare centralizată cu energie termică de la centrale electrotermice. În alte orașe funcționează sisteme de alimentare cu energie termică de la centrale termice locale. Este larg răspândită practica încălzirii individuale a caselor cu utilizarea gazelor din rețea ori a combustibilului solid. În mare parte aceste surse de energie sunt dependente de importul energetic, care în 2014 a constituit 88% în balanța energetică a țării. Clădirilor le revin 40% din consumul total de energie, din care 65% - sectorului rezidențial.

Accesul la energie este limitat prin costul ei, care deține o pondere prea mare în bugetele multor familii. Pondere medie a cheltuielilor pentru încălzire variază de la 15% până la 50% din cheltuielile totale ale unei gospodării. Totodată, majoritatea clădirilor au o performanță energetică scăzută, deoarece în perioada construirii lor (1950-1990) eficiența energetică nu era o prioritate.

Îmbunătățirea performanței energetice a clădirilor și creșterea ponderii energiei locale în structura consumului este un imperativ pentru politicile în sectorul energetic și cel al locuințelor. Începând cu 2010, Moldova a progresat, constituind cadrul de reglementare și finanțare a eficienței energetice. Programul național pentru eficiență energetică 2011-2020 a stabilit următoarele obiective generale:

- reducerea consumului de energie primară cu 20% până în 2020;
- creșterea ponderii energiei regenerabile în consumul final brut de energie până la 17% către 2020;
- creșterea ponderii biocombustibililor până la cel puțin 10% din totalul combustibililor.

Procesul de adaptare la cerințele UE privind eficiența energetică, care începuse după 2010, s-a intensificat odată cu încheierea Acordului de Asociere cu UE. În 2014 a fost adoptată *Legea privind performanța energetică a clădirilor* iar în 2016 - *Legea privind promovarea utilizării energiei din surse regenerabile*. Au fost create două instituții importante: în 2010 - Agenția pentru Eficiență Energetică, responsabilă pentru implementarea politicilor în domeniul eficienței energetice și energiei regenerabile, iar în 2012 - Fondul pentru Eficiență Energetică, - un instrument de finanțare în domeniul respectiv. MDRC realizează programul de revizuire a standardelor tehnice în domeniul construcțiilor pentru a le ajusta la directivele UE privind performanța energetică a clădirilor. Astfel, există instrumentarul necesar pentru acțiuni concrete de îmbunătățire a performanței energetice a clădirilor și valorificarea potențialului existent de energie regenerabilă.

Cota energiei regenerabile în balanța energetică a țării crește. În 2014 a constituit 13,2% în consumul final brut de resurse energetice. Biomasa este cea mai larg utilizată sursă de energie regenerabilă pentru furnizarea descentralizată a căldurii. Se încearcă utilizarea în sectorul rezidențial a colectoarelor solare și sistemelor fotovoltaice.

Un exemplu de colaborare cu organismele UE în finanțarea eficienței energetice și îmbunătățirea accesului la energia curată este proiectul "Facilitatea de Finanțare a Eficienței Energetice în sectorul rezidențial din Moldova" (MoREEFF). El este promovat de BERD în parteneriat cu un grup de bănci din Moldova. În cadrul proiectului se acordă împrumuturi, proprietarilor de locuințe, asociațiilor proprietarilor de locuințe, companiilor de administrare a fondului locativ, companiilor de servicii energetice și dezvoltatorilor privați, care doresc să îmbunătățească eficiența energetică ori să implementeze soluții de utilizare a energiei regenerabile în sectorul rezidențial.

40. Îmbunătățirea accesului la serviciile durabile de transport

În Republica Moldova funcționează infrastructura transportului rutier, feroviar, aerian și fluvial. Nu sunt localități fără conexiuni la rețeaua interurbană de transport public. În municipii și orașe

funcționează transportul public intraurban, mai mult ori mai puțin dezvoltat, în funcție de dimensiunile localității, de cererea de servicii și de rentabilitatea satisfacerii acestor cereri. Este asigurat accesul la rețelele internaționale de transport. În transportul de pasageri pe plan național și local domină autobuzele. În municipiile Chișinău și Bălți sunt pe larg utilizate troleibuzele.

Pe piața serviciilor de transport activează atât companii private, cât și întreprinderi municipale și de stat. Transportatorii publici și privați activează în baza legislației privind activitatea de antreprenariat, precum și reglementărilor speciale, cum ar fi *Legea cu privire la transporturi din 1997, Codul transporturilor rutiere din 2014, Regulamentul transportului auto de călători și bagaje, aprobat de Guvern în 2006*, regulamentele emise de APL. Ministerul Transporturilor și Infrastructurii Drumurilor aprobă tarifele pentru călătoriile interurbane. Autoritățile publice locale reglementează activitatea transportului public urban, inclusiv stabilește tarifele.

Transportatorii din Moldova prestează servicii relativ calitative pe liniile internaționale de transport aerian și terestru. Însă pe plan local serviciile de transport au o calitate nesatisfăcătoare. Sunt larg răspândite autobuzele de capacitate mică, reutilate din vehicule pentru transportul de mărfuri. Sunt frecvente supraaglomerarea și excesul de pasageri față de capacitatea admisă a vehiculului. Șoferii uneori manifestă un comportament neprofesional. Serviciile de transport sunt greu accesibile pentru oamenii în vârstă, copii și persoanele cu dizabilități. Aceasta o demonstrează datele statistice conform cărora persoanele cu dizabilități călătoresc de 2 ori mai puțin cu transportul urban în comparație cu restul populației.

Transportul implică riscuri sporite. În perioada 2007-2014 s-au produs anual câte 2 400-2 900 de accidente în care și-au pierdut viața în total 3 401 de persoane. Deși în ultimii ani numărul de accidente și victime se micșorează, siguranța rutieră continuă să fie o problemă. În 2015 în accidente rutiere au decedat 269 de persoane, ceea ce constituie 7,6 cazuri la 100.000 de locuitori.

Tarifele pentru o călătorie în transportul public urban (circa 0,1 dolari SUA la troleibuz și circa 0,15 dolari SUA la autobuz) corespund capacității de plată a cetățenilor cu venituri mici, dar nu permit întreprinderilor de transport să obțină mijloace pentru dezvoltare. Necesitatea aducerii tarifelor la nivelul rentabilității este un subiect sensibil de discuție politică. Totodată, lipsa reformelor este costisitoare: în perioada 2011-2014 municipiul Chișinău a cheltuit peste 1 miliard de lei (circa 60 milioane dolari SUA) pentru a menține în viață actualul sistem de transport public.

Problemele transportului sunt în agenda autorităților centrale și locale. În 2013 Guvernul a aprobat *Strategia de transport și logistică pentru anii 2013-2022*, care a stabilit ca obiectiv general asigurarea unor servicii eficiente de transport care să susțină necesitățile cetățenilor pentru mobilitate.

41. Provocările întâlnite și lecțiile învățate privind locuințele și serviciile de bază

În general dreptul la locuință este satisfăcut în Republica Moldova. Majoritatea familiilor au în proprietate ori închiriază o locuință. Funcționează piața bunurilor imobile și sistemul de garantare a drepturilor de proprietate. Nu se atestă careva elemente de criză privind asigurarea cu spațiu locativ. La începutul anilor '90 ai secolului trecut o provocare pentru Moldova a constituit-o transmiterea în proprietate privată a fondului locativ urban care aparținea statului. Apartamentele au fost privatizate într-un timp scurt de către familiile care locuiau în ele, la un preț nesemnificativ. Rezultatele reformei au fost ambigui. Pe de o parte, locatarii au devenit proprietari și a fost asigurată întreținerea adecvată a apartamentelor, pe de altă parte, asociațiile proprietarilor de locuințe privatizate s-au dovedit a fi cu o capacitate de autoorganizare foarte joasă. Viabilitatea financiară a acestor asociații e periclitată de refuzul unor membri ai săi să participe la cheltuielile comune. *Lecția învățată este că transmiterea responsabilităților de la stat la sectorul privat este un proces complicat, care cere pregătire minuțioasă, iar statul trebuie să păstreze unele funcții de reglementare a activității asociațiilor de proprietari ai locuințelor.*

Dacă accesul la locuință este examinat sub aspectul corespunderii criteriilor ONU de locuință adecvată, se constată că o mare parte a populației Moldovei locuiește în locuințe neadecvate:

- multe dintre locuințe, în special în mediul rural, nu corespund cerințelor de acces la surse sigure de apă, la canalizare, la sisteme de evacuare a deșeurilor;
- persoanele cu dizabilități de cele mai dese ori nu pot beneficia de locuințe adaptate la necesitățile lor;
- o mare parte din locuințe, în special în mediul rural, sunt izolate de la posibilitățile de angajare la lucru, de servicii sociale ori sunt amplasate în arii poluate ori periculoase.

Principalul obstacol pentru accesul la o locuință adecvată este sărăcia. Datele statistice demonstrează că odată cu micșorarea ratei de sărăcie de la 30,2% în 2006 la 11,4% în 2014 a crescut proporțional nivelul de dotare a locuințelor cu utilități, deci s-au îmbunătățit condițiile de locuit.

Asigurarea cu locuințe adecvate a grupurilor socialmente vulnerabile și familiilor tinere a fost și rămâne o provocare. Deși au fost întreprinse acțiuni pentru a depăși această problemă, cererea nu poate fi satisfăcută din lipsa resurselor necesare. Rămân restante în asigurarea egalității și incluziunii sociale privind accesul la locuință adecvată pentru persoanele cu dizabilități. Recentele modificări ale legislației privind locuința vor permite lărgirea programelor de construcție a locuințelor sociale. *Deși principala cale de îmbunătățire a accesului la locuințe adecvate este dezvoltarea economică și creșterea nivelului de venituri ale gospodăriilor familiale, intervenția statului e necesară pentru a ajuta grupurile social vulnerabile.*

Alimentarea populației cu apă de calitate adecvată și asigurarea serviciilor de sanitație sunt unele din cele mai arzătoare probleme în Moldova. Pe parcursul mai multor decenii, atât în perioada sovietică, cât și în anii de independență nu au fost găsite soluții pentru a schimba radical situația. Simpla construcție a sondelor arteziene și apeductelor noi nu pot fi o soluție viabilă din cauza caracteristicilor chimice nefavorabile ale apelor subterane. Accesul la apă potabilă de calitate adecvată poate fi îmbunătățit prin dezvoltarea sistemelor integrate de alimentare cu apă și canalizare pentru grupuri de localități cu stații comune de tratare a apei potabile și epurare a celei uzate. Aceasta este o soluție care cere investiții de proporții. Investițiile pentru aducerea apei și sistemelor de canalizare în comunitățile mici nu pot fi economic viabile, dar pot avea un impact social ridicat. Caracteristicile microbiologice ale apelor din fântânile tubulare se pot ameliora odată cu diminuarea nivelului general de poluare a solurilor și apelor. Agravarea problemei deșeurilor este generată de modul defectuos de colectare și procesare a lor. Datele statistice denotă că suprafața ocupată de gunoiști s-a diminuat în 2014 cu 67,93 ha față de anul 2009. Deși este relatată această îmbunătățire, salubritatea localităților și managementul deșeurilor urbane rămâne o provocare. *Alimentarea cu apă și sanitația sunt în conexiune directă cu o multitudine de provocări ce țin de dezvoltarea regională, protecția mediului, creșterea economică durabilă.*

Intensitatea energetică sporită a economiei Moldovei, dependența cvasitotală a sistemului energetic național de sursele externe de energie, fluctuația prețurilor la resursele energetice sunt factorii care determină importanța eficienței energetice și valorificării surselor de energie regenerabilă. În afară de aceasta, Republica Moldova urmează să țină cont de schimbările ce au loc în domeniul eficienței energetice și energiei regenerabile pe plan internațional, respectând angajamentele sale internaționale de promovare a surselor alternative de energie, concomitent răspunzând la provocările interne: problema securității energetice și accesibilitatea tarifelor la energie pentru populație și sectoarele economiei naționale. *Moldova a răspuns la provocările din sectorul energetic și a progresat în pregătirea cadrului legal și instituțional pentru a fructifica avantajele îmbunătățirii eficienței energetice și valorificării surselor de energie regenerabilă.*

Populația Moldovei are acces la serviciile de transport, însă calitatea acestor servicii nu este satisfăcătoare din multiple cauze. O urmare a calității proaste a serviciilor de transport este accesul limitat la serviciile de transport a persoanelor cu dizabilități, limitarea accesului populației rurale la serviciile și piața urbană, numărul mare de accidente rutiere. *Modernizarea serviciilor de transport rămâne o provocare.*

Se constată diferențe între regiuni și localități privind nivelul de dezvoltare a infrastructurii serviciilor de bază. Conform IDAM, problema infrastructurii este mai accentuată în regiunea de dezvoltare Nord. Acolo sunt 7 din 10 cele mai deprivatate raioane după criteriul infrastructurii. În cadrul regiunilor la fel se constată diferențe dintre raioane și dintre localități.

42. Provocări și probleme în domeniul locuințelor și serviciilor de bază pentru o Nouă Agendă Urbană

Asigurarea cu locuințe și servicii de bază adecvate este în strânsă conexiune și chiar rezultatul întregului complex de politici privind dezvoltarea durabilă a societății. Noua Agendă Urbană va fi corelată cu obiectivele strategice din domeniul politic, economic, social și de mediu, cu angajamentele Republicii Moldova luate în conformitate cu acordurile internaționale. *Politicile de asigurare cu locuințe și servicii se vor baza pe principiile promovate de ONU privind drepturile omului la o locuință adecvată, precum și pe criteriile de evaluare a locuinței adecvate privind garanția de posesie, dotarea cu utilități și servicii, accesul la servicii, accesibilitatea din punct de vedere a costurilor.*

Se va profita de oportunitățile oferite de Acordul de Asociere a Republicii Moldova cu UE pentru a adapta la condițiile Moldovei soluțiile confirmate de experiența statelor europene. Cadrul legal în domeniul locuinței, care deja este destul de consistent, urmează a fi perfecționat pentru stabilirea mecanismelor de implementare a principiilor și obiectivelor declarate, care ar prevedea delimitarea rațională pe verticală și pe orizontală a funcțiilor și responsabilităților în cadrul administrației publice, stabilirea mecanismelor de corelare interinstituțională și de dialog cu părțile interesate din societatea civilă și mediul de afaceri.

Politicile privind locuințele vor ține cont de datele și concluziile din cadrul studiilor și analizelor efectuate în ultimii ani în sectorul locativ, în special de *"Profilul țării privind locuințele și managementul terenurilor"* elaborat în 2015 de Comisia Economică a ONU pentru Europa. Realizarea obiectivelor propuse va cere să fie consolidate capacitățile subdiviziunilor administrației publice centrale și locale, care sunt responsabile de planificarea strategică și realizarea proiectelor concrete în domeniul respectiv.

Perfecționarea sistemului de standarde și norme tehnice privind locuințele și inventarierea generală a fondului de locuințe sunt două acțiuni, ce trebuie evidențiate dintre măsurile cu caracter tehnic, care vor asigura implementarea politicilor. Normele tehnice noi trebuie să asigure implementarea cerințelor privind eficiența energetică în sectorul rezidențial și satisfacerea necesităților specifice ale persoanelor cu dizabilități. Inventarierea generală a fondului de locuințe va oferi o bază de date privind:

- starea tehnică a clădirilor și corespunderea acestor clădiri cu cerințele de siguranță privind riscurile de dezastru în cazul calamităților naturale (cutremur, inundații, alunecări de teren);
- corespunderea locuințelor și utilităților cu exigențele tehnice și sanitare, cu standardele de eficiență energetică;
- calitatea gestionării clădirilor și riscul degradării lor în rezultatul întreținerii proaste.

Metodologia și termenii de efectuare a inventarierii se vor corela cu obiectivele politicilor de asigurare cu locuințe sociale, de îmbunătățire a performanței energetice a blocurilor de apartamente, cu strategiile locale de dezvoltare social-economică.

Asigurarea durabilă cu apă potabilă și servicii de sanitație va rămâne o provocare majoră pentru următorii ani. Moldova se plasează în categoria țărilor cu resurse insuficiente de apă (sunt disponibile doar 500 m.c. pe cap de locuitor pe an). Aceste resurse sunt sensibile la schimbările climatice, atât din punct de vedere al cantității, cât și al calității apei. Conform estimărilor, resursele de suprafață se vor diminua cu 16-20% până în 2020 și aceasta va periclita siguranța alimentării cu apă. Sunt necesare măsuri hotărâte și consecvente pentru dezvoltarea sistemelor de alimentare cu apă a grupurilor de localități cu stații moderne de tratare a apei potabile și de epurare a apelor uzate, precum și politici de eficientizare a folosirii apei, divizare a consumului apei în scopuri tehnice de cel al alimentării cu apă potabilă. *Strategia privind alimentarea cu apă și sanitație 2014-2028* prevede că satisfacerea cerințelor pentru servicii de alimentare cu apă și sanitație îmbunătățite, eficiente și la costuri realiste va fi realizată prin:

- atingerea țintelor de dezvoltare ale mileniului privind alimentarea cu apă potabilă sigură a cel puțin 65% din populație, până în anul 2020;
- atingerea țintelor de dezvoltare ale mileniului privind conectarea a 65% din populație la sisteme de canalizare, până cel târziu în anul 2025;
- implementarea planurilor de siguranță a apei și conformarea la cerințele de calitate ale Directivei 98/83/CE privind apa destinată consumului uman;
- progrese în implementarea epurării apei uzate urbane în conformitate cu cerințele Directivei 91/271/CEE.

Accesul la surse energetice sigure și durabile, îmbunătățirea performanței energetice a clădirilor, vor rămâne o provocare pentru o perioadă îndelungată și o preocupare permanentă a autorităților administrației publice centrale și locale. Obiectivele strategice sunt creșterea securității energetice, dezvoltarea energiei pe termen lung în condiții de protejare a mediului și de reducere a schimbărilor climatice. Printre obiectivele sectoriale sunt:

- implementarea etichetării energetice a produselor cu impact energetic;
- crearea cadrului juridic necesar pentru companiile de tip ESCo și implementarea Contractelor de Performanță Energetică;
- crearea unor mecanisme de încurajare (juridice, financiare) a construcției clădirilor cu consum energetic aproape de zero (nZEB);
- atingerea cotei de 20% a surselor de energie regenerabilă în balanța de consum energetic în 2020.

Proiectele de dezvoltare regională vor fi printre instrumentele promovării acestor politici.

Provocarea principală privind serviciile de transport, în special cel din municipiul Chișinău, este de a integra problemele transportului într-o viziune complexă a mobilității urbane în baza căreia s-ar lua decizii de optimizare și dezvoltare. O viziune largă a problemei va include măsuri de reorganizare cardinală a sistemului de transport al capitalei prin construcția elementelor noi ale infrastructurii de transport în conformitate cu planurile de urbanism.

Atenuarea disproporțiilor regionale și din cadrul regiunilor privind IDAM după criteriul infrastructurii serviciilor trebuie să fie un obiectiv general al politicilor de dezvoltare regională, dar și al strategiilor și planurilor sectoriale pentru fiecare tip de servicii.

VII. INDICATORII URBANI

Indicatori urbani	1996	2006	2014
Procentul de oameni care trăiesc în mahalale	0	0	0
Procentul populației urbane cu accesul la locuințe adecvate	75,5	78,2	85,1
Procentul de oameni care locuiesc în zonele urbane cu acces la apă potabilă	77,2	79,3	85,6
Procentul de oameni care locuiesc în zonele urbane cu acces la servicii sanitare adecvate	75,5	78,2	85,1
Procentul de oameni care locuiesc în zonele urbane cu acces la colectare regulată de deșeuri	Datele lipsesc	57,5	86,1
Procentul de oameni care locuiesc în zonele urbane cu acces la energia internă curată	100	100	100
Procentul de oameni care locuiesc în zonele urbane cu acces la transportul public	100	100	100
Nivelul de descentralizare eficient pentru dezvoltarea urbană durabilă măsurat prin:			
- procentajul politicilor și legislației cu privire la aspectele urbane în a cărei formulare au participat autoritățile locale și guvernele regionale din anul 1996 și până în prezent;	100	100	100
- cota procentuală atât de venituri cât și a cheltuielilor alocate administrațiilor locale și regionale din bugetul național;	Datele lipsesc	26,9/28,2	26,1/25,6
- cota procentuală (ponderea) a cheltuielilor autorităților locale finanțate din venituri locale.	Datele lipsesc	58,7	41,3
Procentul de orașe, de autorități regionale și naționale, care au implementat politicile urbane de susținere a dezvoltării economice locale și crearea de locuri de muncă decente și mijloacele de trai	9	22	45
Procent de orașe și autorități regionale care au adoptat sau pus în aplicare politicile și strategiile urbane de siguranță și de securitate	11	32,7	65,5
Procentul de orașe și autorități regionale care au pus în aplicare planuri și proiecte pentru orașele durabile și rezistente, care să fie incluse și să răspundă la creșterea populației urbane în mod adecvat	11	32,7	65,5
Cota din Produsul Național Intern Brut (PIB) care este produs în zonele urbane	Datele lipsesc	Datele lipsesc	Datele lipsesc

BIBLIOGRAFIE ȘI REFERINTE⁵**Legi și documente strategice aprobate de Parlamentul Republicii Moldova**

1. Legea nr. 764-xv din 27.12.2001 privind organizarea administrativ teritorială a Republicii Moldova.
2. Legea Nr. 438 din 28.12.2006 privind dezvoltarea regională în Republica Moldova.
3. Strategia națională de dezvoltare „Moldova 2020” aprobată prin Legea nr.166 din 11 iulie 2012.
4. Legea nr. 279 - XIV din 11.02.1999 cu privire la tineret.
5. Legea Nr. 5 din 09.02.2006 cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați.
6. Legea nr.121 din 25 mai 2012 cu privire la asigurarea egalității.
7. Legea Nr. 835 din 17.05.1996 privind principiile urbanismului și amenajării teritoriului.
8. Legea Nr. 271 din 09.11.1994 cu privire la protecția civilă.
9. Legea Nr. 1515 din 16.06.1993 privind protecția mediului înconjurător.
10. Legea Nr. 1422 din 17.12.1997 privind protecția aerului atmosferic.
11. Legea Nr. 1540 din 25.02.1998 privind plata pentru poluarea mediului.
12. Legea Nr. 435 din 28.12.2006 privind descentralizarea administrativă.
13. Legea Nr. 436 din 28.12.2006 privind administrația publică locală.
14. Legea Nr. 431 din 19.04.1995 privind statutul municipiului Chișinău.
15. Legea Nr. 68 din 05.04.2012 pentru aprobarea Strategiei naționale de descentralizare și a Planului de acțiuni privind implementarea Strategiei naționale de descentralizare pentru anii 2012–2015.
16. Cod Nr. 1381 din 21.11.1997 (CODUL ELECTORAL).
17. Legea Nr. 26 din 22.02.2008 privind întrunirile.
18. Legea Nr. 239 din 13.11.2008 privind transparența în procesul decizional.
19. Strategia securității naționale a Republicii Moldova aprobată prin Hotărârea Parlamentului Nr. 153 din 15.07.2011.
20. Legea asistenței sociale Nr. 547 din 25.12.2003.
21. Legea Nr. 133 din 13.06.2008 cu privire la ajutorul social.
22. Strategia de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități (2010-2013), aprobată prin Legea nr.169-XVIII din 09.07.2010.
23. Legea Nr. 112 din 02.07.2014 pentru ratificarea Acordului de Asociere între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte.

⁵ Lista este întocmită în ordinea utilizării datelor din documentul respectiv ori menționării lui în Raport.

24. Legea nr.102 din 13 martie 2003 privind ocuparea forței de muncă și protecția socială a persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă.
25. Legea privatizării fondului de locuințe Nr. 1324 din 10.03.1993.
26. Legea condominiului în fondul locativ Nr. 913 din 30.03.2000.
27. Legea Nr. 60 din 30.03.2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități
28. Legea nr. 75 din 30.04.2015 cu privire la locuințe.
29. Legea Nr. 272 din 10.02.1999 cu privire la apa potabilă.
30. Legea Nr. 397 din 16.10.2003 privind finanțele publice locale
31. Legii Nr. 182 din 15.07.2010 cu privire la parcurile industriale,
32. Legea nr.1402-XV din 24 octombrie 2002 a serviciilor publice de gospodărie comunală
33. Legea apelor nr. 272 din 23 decembrie 2011
34. Legea nr.10-XVI din 3 februarie 2009 privind supravegherea de stat a sănătății publice
35. Legea nr.303 din 13 decembrie 2013 a serviciului public de alimentare cu apă și canalizare.
36. Legea Nr. 128 din 11.07.2014 privind performanța energetică a clădirilor.
37. Legea Nr. 10 din 26.02.2016 privind promovarea utilizării energiei din surse regenerabile.
38. Legea Nr. 1194 din 21.05.1997 cu privire la transporturi.
39. Codul transporturilor rutiere Nr. 150 din 17.07.2014.

Strategii și programe ale Guvernului Republicii Moldova

40. *Programul național strategic în domeniul securității demografice a Republicii Moldova (2011-2025)*, aprobat prin Hotărârea Guvernului Nr. 768 din 12.10.2011.
41. *Strategia de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 „Educația-2020”*, aprobată prin Hotărârea Guvernului Nr. 944 din 14.11.2014
42. *Programul pentru integrarea problemelor îmbătrânirii în politici*, aprobat prin Hotărârea Guvernului Nr. 406 din 02.06.2014
43. *Programul național de asigurare a egalității de gen pe anii 2010-2015*, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 933 din 31.12.2009.
44. *Programul național de abilitare economică a tinerilor*, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 664 din 03.06.2008
45. Hotărârea Guvernului nr. 1259 din 12.11.2008 *cu privire la asigurarea cu locuință gratuită a tinerilor specialiști cu studii superioare și postuniversitare de rezidențiat, repartizați și angajați în câmpul muncii în instituțiile publice (bugetare) din sate (comune).*
46. *Strategia națională de dezvoltare agricolă și rurală pentru anii 2014-2020*, aprobată prin Hotărârea Guvernului Nr. 409 din 04.06.2014.
47. *Programul de dezvoltare a infrastructurii de piață pentru produsele agroalimentare*, aprobat prin Hotărârea Guvernului Nr. 741 din 17.08.2010.
48. *Strategia Republicii Moldova de adaptare la schimbarea climei până în anul 2020*, aprobată prin Hotărârea Guvernului Nr.1009 din 10 decembrie 2014.
49. *Strategia de mediu pentru anii 2014-2023*, aprobată prin Hotărârea Guvernului Nr. 301 din 24 aprilie 2014.

50. *Regulamentul privind modul de efectuare a cercetării tehnico-sanitare a locuințelor pentru recunoașterea lor ca fiind inutilizabile pentru locuit, precum și modul de folosire, reamenajare sau demolare*, aprobat prin Hotărârea Guvernului Nr. 175 din 23.02.2016.
51. *Strategia națională pentru siguranță rutieră*, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 1214 din 27.12.2010.
52. *Strategia infrastructurii transportului terestru pe anii 2008-2017*, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr.85 din 1 februarie 2008.
53. *Regulamentul-cadru privind organizarea și funcționarea Biroului Comun de Informații și Servicii* aprobat prin Hotărârea Guvernului Nr. 661 din 30.08.2013.
54. *Strategia de dezvoltare a sectorului întreprinderilor mici și mijlocii pentru anii 2012-2020*, aprobată prin Hotărârea Guvernului Nr. 685 din 13.09.2012.
55. *Strategia națională de atragere a investițiilor și promovare a exporturilor pentru anii 2016-2020 și a Planului de acțiuni pentru implementarea acesteia*, aprobată prin Hotărârea Guvernului Nr. 511 din 25.04.2016.
56. *Strategia inovațională a Republicii Moldova pentru perioada 2013-2020 „Inovații pentru competitivitate”*, aprobată prin Hotărârea Guvernului Nr. 952 din 27.11.2013.
57. *Strategia reformei cadrului de reglementare a activității de întreprinzător pentru anii 2013-2020 și a Planului de acțiuni pentru implementarea acesteia în anii 2016-2017*, aprobată prin Hotărârea Guvernului Nr. 1021 din 16.12.2013.
58. *Foaia de parcurs pentru ameliorarea competitivității Republicii Moldova* aprobată prin Hotărârea Guvernului Nr. 4 din 14.01.2014.
59. *Concepția dezvoltării clusteriale a sectorului industrial al Republicii Moldova*, aprobată prin Hotărârea Guvernului Nr. 614 din 20.08.2013.
60. *Strategia de alimentare cu apă și sanitație (2014 – 2028)*, aprobată prin Hotărârea Guvernului Nr. 199 din 20.03.2014.
61. *Strategia de gestionare a deșeurilor în Republica Moldova pentru anii 2013-2027*, aprobată prin Hotărârea Guvernului Nr. 248 din 10.04.2013.
62. *Strategia energetică a Republicii Moldova până în anul 2030*, aprobată prin Hotărârea Guvernului Nr. 102 din 05.02.2013.
63. *Regulamentul transporturilor auto de călători și bagaje*, aprobat prin Hotărârea Guvernului Nr. 854 din 28.07.2006.
64. *Strategia de transport și logistică pe anii 2013-2022*, aprobată prin Hotărârea Guvernului Nr. 827 din 28.10.2013.

Studii și rapoarte

65. *Baza electronică de date ale Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova.* (<http://www.statistica.md/>)
66. *Country Profiles on Housing and Land Management: Republic of Moldova.* UNECE, 2015.
67. *Materialele Conferinței Internaționale „Consolidarea capacităților naționale pentru locuințe durabile și dezvoltare urbană”.* Ministerul Dezvoltării Regionale și Construcțiilor. Chișinău, 2016.

68. *Profilul sociodemografic al Republicii Moldova la 20 de ani după adoptarea Programului de Acțiune de la Cairo*. Ministerul Economiei al Republicii Moldova, Academia de Științe, Institutul Național de Cercetări Economice, cu suportul UNFPA, Chișinău, 2014.
69. *Profilul migrațional extins al Republicii Moldova*. Raport elaborat pentru Organizația Internațională pentru Migrație (OIM) în 2013.
70. *Cartea Verde a Populației Republicii Moldova*. Lucrare realizată în baza deciziei Comisiei Naționale pentru Populație și Dezvoltare (CNPD) din Republica Moldova cu suportul UNFPA, Chișinău 2009.
71. *Managementul transportului public urban în Municipiul Chișinău*. Inițiativa pentru Reforma Guvernării Locale și a Serviciilor Publice, afiliată Institutului pentru o Societate Deschisă (LGI/OSI) Budapesta, 2006.
72. *Optimizarea transportului public în municipiul Chișinău*. Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS) „Viitorul”. Chișinău, 2011.
73. *Strategia de Transport a Municipiului Chișinău*. Karlsruhe, București, Decembrie 2013. Lucrare realizată cu suportul EBRD.
74. *”Consolidarea capacităților în domeniul dezvoltării regionale în Republica Moldova”*. Proiect Twinning, MDRC, 2014.
75. *Republic of Moldova. Post Disaster Needs Assessment. Floods 2010*. A report prepared by the Government of the Republic of Moldova with support from the European Union, the United Nations, and the World Bank.
76. *Modernizarea serviciilor publice locale în Republica Moldova. Construcția și înregistrarea obiectelor de infrastructură tehnico edilitară*. Agenția de Cooperare Internațională a Germaniei (GIZ), 2012.
77. *Resursele naturale și mediul în Republica Moldova*. Culegere statistică. Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, Chișinău, 2013.
78. *Raport privind sărăcia în Republica Moldova 2013*. Ministerul Economiei al Republicii Moldova, 2014.
79. *Raport privind implementarea strategiei naționale de descentralizare*. Guvernul Republicii Moldova, Cancelaria de Stat, Chișinău, 2013.
80. *Participarea societății civile la procesul decizional de nivel local*. UNDP Moldova, Transparency International Moldova, Chișinău, 2005.
81. *Organizațiile societății civile din Republica Moldova: evoluția, sustenabilitatea și participarea la dialogul politic*. IDIS ”Viitorul”, Chișinău, 2014.
82. *Respectarea drepturilor omului în Republica Moldova în anul 2014*. Raport al Centrului pentru Drepturile Omului din Moldova. Chișinău, 2015.
83. *Impactul politicilor de ocupare a forței de muncă asupra situației pieței muncii din Republica Moldova*. IDIS ”Viitorul”, 2015.
84. *Economia Republicii Moldova – între provocări și soluții*. Institutul de Economie, Finanțe și Statistică. Chișinău, 2011.
85. *Raport privind implementarea strategiei naționale de dezvoltare regională pentru anii 2013-2015*. Ministerul Dezvoltării Regionale și Construcțiilor. Chișinău, 2016.

86. *Dezvoltarea energiei regenerabile în Republica Moldova: realități, capacități, opțiuni, perspective.* Asociația pentru politica externă. Chișinău, 2015.
87. *Program Regional Sectorial de Alimentare cu Apă și de Canalizare pentru Regiunea de Dezvoltare Nord.* Elaborat de către Consortium GOPA - Gesellschaft für Organisation, Planung und Ausbildung mbH – Eptisa Servicios de Ingeniera S.L.-Kommunalkredit Public Consulting GmbH. MDRC, Chișinău, 2014.